

AKTUÁRIUS JEGYZETEK
7.

Dögei Sándor
BIZTOSÍTÁSTAN I.

Javított kiadás

Budapesti Corvinus Egyetem
Operációkutatás és Aktuáriustudományok
Tanszék

Budapest
2011

I. A kockázatokhoz, illetve a risk managementhez tartozó fogalmak

1.1. A KOCKÁZAT FOGALMA

A KOCKÁZAT A JÖVŐ BIZONYTALANSÁGÁHOZ KAPCSOLÓDIK

A kockázat egyrészt abból fakad, hogy a gazdaság szereplőinek a jövőre vonatkozóan kell döntést hozniuk. Ez a jövő azonban többnyire nem ismert, a legjobb esetben is csak egy valószínűség-eloszlással adható meg¹, tehát az egyének olyan döntéseket hozhatnak, amelyeket a valóság ismeretében nem választanának.

A kockázat másik komponense az a lehetőség, hogy a tényleges eredmény - az esetleges helyes döntés ellenére is- a cselekvés folyamatának következtében eltérhet a megcélzottól².

Jelenbeli helyzetünkhöz képest a kimenet esélye lehet:

a

a) **kétesélyes** : változatlan helyzet - veszteség ; ezt nevezzük tiszta kockázatnak (pure risk), és ez áll közel a biztosításban használt fogalomhoz.

(tűz, földrengés, vihar, ... haláleset, baleset)

b) **háromesélyes** : veszteség - változatlan helyzet - nyereség ; összetett kockázat (speculative risk)

(üzleti kockázatok, lottó, tőzsde, stb.)

Brühwille³ öt csoportba sorolta a kockázat-definíciókat: Eszerint a kockázat lehet:

1. az eredmény eloszlásának szórása,
2. a céltól való negatív eltérés veszélye,
3. információs állapot,
4. a veszteség veszélyforrása,
5. a hibás döntés veszélye.

Ha ezeket a meghatározásokat megtekintjük, láthatjuk, hogy az első kettő a végállapotra koncentrál, az utolsó három pedig a kiindulási helyzetre. Ezért tarthatjuk integráló erejűnek (még ha nem is ugyanazokkal a definíciókkal foglalkozik, mint mi) Braun⁴ ábráját (1.ábra), ami két összetevőre bontotta a kockázatot:

¹Ha a valószínűség-eloszlás sem becsülhető, akkor kockázat helyett bizonytalanságról beszélünk.

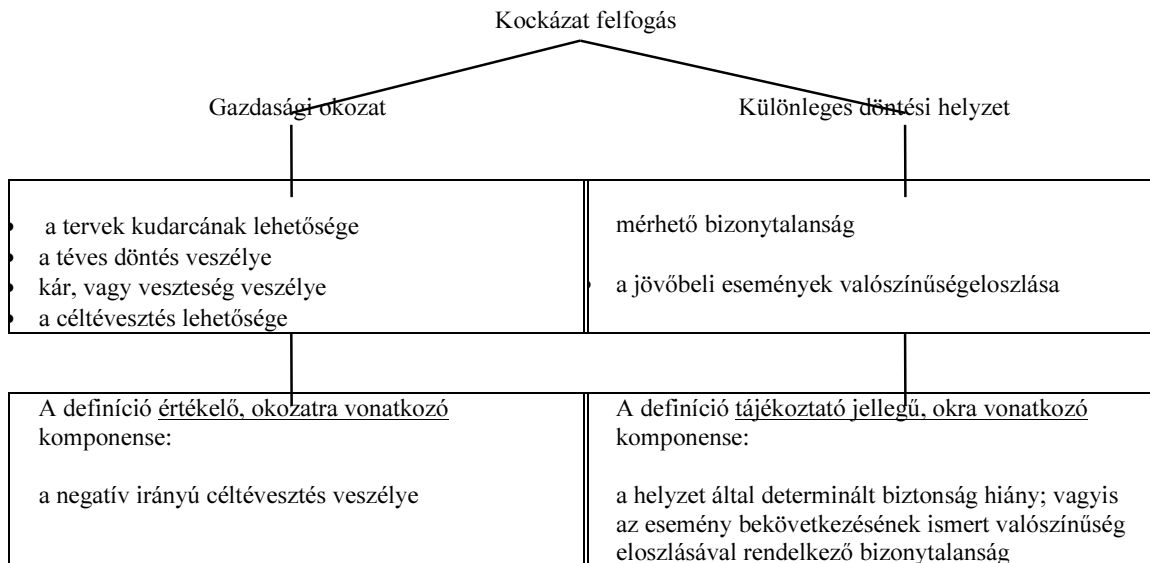
²Asztalos a két tényezőt mint feltételkockázatot, illetve mint cselekvési kockázatot különíti el.

In: Asztalos L. Gy.: Biztosítási alapismeretek (Kísérleti jegyzet) Budapest, 1995. p.41.

³Brühwille, B.: Risikomanagement Managementzeitschrift, 1979. 48. sz. Idézi: Zöldréti A.:

Kockázatmenedzsment a vállalkozásban (Doktori értekezés) 1992. p.23.

⁴Braun, H.: Risikomanagement- Eine spezifische Controllingaufgabe Darmstadt, 1984. p.28.

Szűkebb értelemben, ha a kockázat hátrányos (veszteséget, kárt okozó) következményeit helyezük előtérbe, definiálhatjuk a kockázatot úgy is, hogy az valamilyen mértékű esély arra, hogy veszteségek, károk keletkezhetnek.

Az **egyszerű (tiszt) kockázatok** közé sorolhatjuk például a következőket:

- a természeti hatásokat: vihar, eső, földrengés, villámlás okozta tűz
- a baleseteket
- a gépek, járművek meghibásodásait

Ezekben az esetekben a kedvező kimenet a mindenkor „jelenlegi állapot” fennmaradása az, hogy nem keletkezik kár.

Az **összetett kockázatot** másképpen üzleti (business) kockázatnak is nevezik. A vállalkozás tőkéje befektetésével vagy működtetése során nyereség elérésére törekszik. A nyereség elérése azonban új termék kifejlesztése és bevezetése és egyéb üzleti akciók során csak az egyik lehetőség. Mindig van valamilyen el nem hanyagolható esély a veszteségre, vagy a változatlan helyzetben való maradásra is. Összetett kockázatokkal kell számolnunk a pénzügyi befektetéseknél: nyereség reményében veszünk és adunk el kötvényeket, részvényeket, üzletrészeket; természetesen minden döntésnél mérlegelni kell a kockázatokat és a lehetséges következményeket, azok esélyét, valószínűségét és hatását.

A kockázatok kapcsán leginkább a veszteségektől szoktunk félni. Amikor tehát **„kezelni”** próbáljuk a kockázatokat, akkor elsősorban a veszteségeket akarjuk elkerülni, megelőzni, kezelhető keretek között tartani, de az összetett kockázat tudatos vállalása esetén úgy, hogy lehetőleg minél nagyobb nyereségre tegyünk szert.

Ez utóbbi nincs távol az aktuáriusok szakmájához is kapcsolódó biztosítási üzemgazdasági problémától, a befektetések kockázatától:

hármas elvárás :

- biztonság;
- minél nagyobb hozam;

- likviditás.

Látszólag egymásnak ellentmondó szempontok is lehetnek.

1.2. Kockázatkezelési stratégiák:

A “választék” a kockázat jellegétől is függ.

A kockázat elkerülése:

nem veszek lottót, nem ugrok ki az ablakon, nem építek házat, nem focizok, stb. , és így kockázatom sincsen, az esetek többségében (főleg üzleti vállalkozásoknál) nem alkalmazható.

A károk és veszteségek megelőzése :

A kármegelőző eszközök és magatartások a károk, veszteségek bekövetkezési esélyének csökkenését szolgálják. A kockázatkerüléssel ellentétben itt nem cél, vagy nem is lehetséges a teljes mértékű biztonság elérése.

A kármegelőző (pre-loss) célkitűzések a szervezetek számára a gazdaságos, a jogszabályoknak megfelelő működést jelentik, elviselhető és megfelelően kezelhető működési bizonytalanságok és kockázatok mellett. Ezek a vállalatok a környezet a társadalom számára nem jelentenek veszélyforrást.

A károk, veszteségek keletkezésének a megelőzését, illetve kár bekövetkezése esetén a kár lehetséges mértékét csökkentő intézkedések:

befektetések porlasztása, tűzoltó készülékek elhelyezése a tűzveszélyes helyeken, alacsonyabb épületek építése (földrengések hatása ellen), biztonságosabb pánccelszekrények, munkavédelmi eszközök, stb.

Károk enyhítése, csökkentése.

Az esetlegesen bekövetkező károk hatásának csökkentésével, enyhítésével foglalkozik.

Tipikus példája a biztosítás, amely az anyagilag tudja a károkat ellensúlyozni.

Vállalkozásoknál ilyenkor van szükség válságkezelésre.

A kockázatkezelés eszközei

Példálózva az előbbieken ezeket soroltuk fel. Fő csoportjaik:

- fizikai, technikai jellegű intézkedések;
- pénzügyi és üzleti eszközök;
- személyzeti eszközök;
- hatósági eszközök. (szerzői jogok védelme, védjegy, stb. védelme)

A kockázatkezelés szintjei:

Fontos még a kockázatoknak a **kockázat alanyai szerinti csoportosítása**, mert kezelhetőségük helyét többnyire ez határozza meg:

- a) egyének
- b) csoportok (pl. család, gazdálkodó szervezet)
- c) országok
- d) régiók

e) a világ globális kockázatai.

1.3. A kockázatkezelés (Risk Management)

Risk management fejlődése :

II. világháború után USA-ból :

- vállalkozások növekedése,
- bonyolultabb, kockázatosabb munkafolyamatok,
- nagy veszteségek,
- magas biztosítási díjak.

A kockázatkezelési tevékenység alapvető szabályai a következők (Mehr—Hedges):

- Ne kockáztass többet, mint amennyit el tudsz veszteni!
- Ne kockáztass sokat kevésért!
- Mérlegeld az esélyeket!

A kockázatkezelési döntési folyamat főbb lépései:

- a veszélyforrások meghatározása és elemzése;
- az intézkedési lehetőségek vizsgálata;
- a legjobb módszerek kiválasztása;
- monitoring, a program továbbfejlesztése.

Legszélesebb értelmezés esetén e kockázat egy vállalkozás teljes döntési folyamatát magában foglalja, hiszen minden döntéshez (**illetve döntés elmaradásához**) kockázat tartozik.

A legszűkebb értelmezés pedig gyakorlatilag a biztosítási ügyintézkést jelenti.

A kockázat kezelési lehetősége szempontjából fontos

- a) “mértékének” felmérése, ami a kár gyakoriság és a lehetséges kármérték kombinációjából áll. (lásd bagatell károk)
- b) a károkat okozó tényezők felmérése : természeti, politikai, gazdasági, piaci, technikai-termelési. emberi.

A kockázatok pénzügyi részének kezelési lehetőségei:

- Költségekből fedezni a károkat : viszonylag jól megbecsülhető gyakoriságú és mértékű károk (pl. kisker üzlethálózatban lopások, kisebb értékű eszközök meghibásodása, stb.)

- tartalékolás : kisebb gyakorisággal jelentkező károk, melyeknek lehetséges mértéke nem ér el olyan szintet, hogy a vállalkozás működőképességét veszélyeztesse : nagyobb értékű termelési eszközök meghibásodása, kisebb vevők nemfizetése, stb.
- biztosítás
- biztosítási alkusz cég alapítása
- biztosító (captive) alapítása

A captive biztosító társaság olyan biztosító, melyet egy (vagy több) nem a biztosítási szakmában tevékenykedő vállalat, üzleti érdekcsoport, szervezet alapított, és tulajdonol teljesen, saját biztosítási igényeinek, vagy azok egy részének kielégítésére.

Mindezek alapján a captive biztosítók jellemzőit az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

- 1. Formailag biztosító társaság, tehát a regisztrálás helyén a biztosító társaságok működésére érvényes szabályoknak meg kell, hogy feleljen.*
- 2. Mindezek ellenére elsősorban az önbiztosítás legfelfjettebb formájaként értékelhetjük, ahol biztosítástechnikailag szakszerűbb a kockázatkezelés, a viszontbiztosítás révén lehetőség van szélesebb kockázatmegosztásra, továbbá lehetőség van adómentes tartalékolásra.*
- 3. A captive biztosító feladata nem elsősorban az, hogy önmagában gazdaságos legyen, az anyacéggel együtt kell a korábbi állapotnál kedvezőbb eredményt elérni a kockázatkezelés szaldóját tekintve.*
- 4. Alapítási célját tekintve a captive biztosító a tulajdonosán kívül mások kockázatait nem vállalja. (A későbbiekben még szó lesz arról, hogy idővel számos captive biztosító vállal "piaci" üzleteket. Más kérdés, hogy ezzel éppen a captive jellege gyengül.)*

Mindezekből látható, hogy egy a professzionális biztosítók formai jegyeit magán viselő, de jellegzetesen az önbiztosításból kifejlődött technikáról beszélünk.

A kockázatkezelésnek megvannak a költségei (risk manager(ek) költségei, biztosítási tanácsadó költsége, a tartalékok kivonása a termelési folyamatból, biztosítás fizetése, biztosító alapítási és folyamatos költségei, kármegelőzési, kárenyhítési intézkedések, stb. Mindig össze kell mérni tehát, hogy a kockázatkezelés költségei hogyan viszonyulnak a lehetséges kárhoz hosszú és rövid távon.

Biztosító kiválasztása :

- a biztosítási ügynökre hallgatok,
- több biztosító "ajánlatát kérem" - tájékozódok,
- a biztosítási alkuszra hallgatok,
- biztosítási tanácsadó véleményét kérem ki,
- saját biztosítási ügyintézőt alkalmazok
- saját risk managert alkalmazok,

Biztosítás választása esetén :

- milyen kockázatokat szeretnék biztosítani?
- milyen mértékű a lehetséges maximális károm (egy káresemény kapcsán, illetve összesen)?
- milyen önrészt válasszak, annak melyik fajtáját,

- melyik biztosítót válasszam? : biztosítási díj; a biztosító hírneve; a biztosító pénzügyi ereje; korábbi tapasztalatai a biztosítóval; a biztosító termék kínálata megfelelő-e, fontos-e számomra, hogy egy biztosítónál legyen minden biztosításom; a biztosító kockázatelbírálási, illetve kárrendezési hálózatának, szokásainak megfelelősége.

A kockázatkezelés feladatai

A kockázatkezelés tehát a kockázatok felismerésével, meghatározásával, rendszerezésével, elemzésével foglalkozik. A kockázatkezelés alapvető feladata a vállalkozást, vagy egyéb szervezeteket érő *károk csökkentése*, minimalizálása a lehető legalacsonyabb ráfordítások mellett. A kockázatkezelés a vezetői feladatok egyikének tekinthető, rendelkezik a menedzsment tevékenységének jellemzőivel (tervezés, szervezés, irányítás, ellenőrzés). A kockázatkezelési döntések előkészítése ugyanakkor szakfeladat is, amely speciális ismereteket és szakértelmet kíván

A kockázatkezelés költségei

A kockázatkezelés költségeit két részre kell bontani: az egyik a *kockázatkezelési tevékenység* költsége (a kockázatkezelési szakember vagy csoport bére és az ehhez tartozó egyéb költségek, esetleg az igénybe vett külső konzultáns díja), a másik a *kockázatkezelési intézkedések* költségei, amelyek a vállalat minden elemét érinthetik, ezek az intézkedés jellege szerint rendkívül változatosak lehetnek (pl.: őrzési díj, biztosítási díj, védelmi berendezések beszerzési és üzemeltetési költségei, beruházási költségek, fenntartási ráfordítások stb.).

Az arányos kockázatkezelési ráfordítások

A kockázatkezelési ráfordításoknak *arányosnak* kell lenniük a potenciális károkkal vagy veszteségekkel. Nem fogadhatók el olyan kockázatkezelési megoldások és intézkedések, amelyek nagyobb költséggel járnak, mint amennyi a lehetséges károk gazdasági hátránya. A kockázatkezelési intézkedések egy részénél a költséget és a kárscsökkentő hatást grafikusán is be lehet mutatni. A lehetséges intézkedések költségei és kockázatsökkentő hatásuk a grafikonban egy-egy pontot határoznak meg. Ha egy grafikon függőleges tengelyén az intézkedések költségeit, a vízszintes tengelyén a kockázatsökkentő hatás értékét ábrázoljuk, akkor ez a követelmény azt jelenti, hogy a lehetséges intézkedések által meghatározott pontok közül a 45°-os egyenes alattiak fogadhatók el.

A károkat okozó tényezők

A tényezők osztályozása

A károkat okozó tényezők alapvetően kétfélék. A *külső tényezők* alakulására a vállalatnak nincs befolyása. A külső tényezők közül azokat kell elemezni, amelyek a vállalkozásra érezhető, jelentősebb hatást gyakorolnak. A *belső tényezőket* a vállalkozás több-kevesebb korlátozással alakíthatja, befolyásolhatja, módosíthatja.

Jellegük szerint beszélhetünk *természeti*, *emberi* és *gazdasági* tényezőkről.

A tényezők részletesebb osztályozása is lehetséges:

- természeti
- politikai
- gazdasági
- piaci

- technikai, termelési
- emberi

Természeti tényezők

A természeti hatások tipikus külső tényezők. A természeti tényezők esetleges hatásának vizsgálatánál elsősorban a legsúlyosabbakat kell figyelembe venni: tűzkár, viharkár, földrengés, jég stb. Károkat és veszteségeket normálisnak tekinthető természeti tényezők is okozhatnak: elázhat az áru, a hó lassíthatja a közlekedést stb.

Politikai tényezők

A vállalat lehetőségeit a politika különböző szintjein hozott döntések alapvetően befolyásolhatják. Stratégiai, hosszú távra kiható döntéseknél a politikai hatásokat mérlegelni kell. Új telephely vagy vállalkozás létesítésekor a helyi politikáról tájékozódni kell. Ha egy országról, vagy nagyobb régióról van szó, akkor a különféle nemzetközi pénzügyi és egyéb szervezetek ország-kockázati elemzéseit, vizsgálatait használhatjuk fel. Kisebb egységek (városok, települések) esetében valószínűleg a személyes tájékozódás vezet célra. A legsúlyosabb politikai kockázati tényezőnek a háború, vagy a háború közelsége tekinthető.

A leginkább közvetlen politikai hatást a gazdaságpolitika fejt ki. A legfontosabb elemek: az elvonások és támogatások mértéke, a szabályozás változásainak kiszámíthatósága, a szabályok végrehajtásának módja, következetessége stb.

Gazdasági tényezők

A gazdaságpolitika mellett, azzal összefüggésben a különféle gazdasági mutatók és általában a gazdaság helyzete meghatározó jelentőséggel bír.

Néhány fontosabb tényező:

- infláció
- munkanélküliség
- külkereskedelmi lehetőségek
- vásárlóerő
- beruházások helyzete
- pénzügyi rendszer fejlettsége

Piaci tényezők

A kockázatkezelés egyik legnehezebb feladata a piaci kockázatok vizsgálata. Ezeket a vizsgálatokat csak a vállalkozás marketing funkciókat ellátó vezetőivel, egységével együttműködve lehet elvégezni.

Az elemzések legfontosabb területe:

- a piaci helyzet
- a vállalat piaci pozíciójának vizsgálata
- a versenytársak tevékenységének elemzése

Technikai, termelési tényezők

A vállalkozások technikai eszközeinek, a vállalkozás számára elérhető műszaki színvonal meghatározza a termék vagy szolgáltatás minőségét. A kockázatkezelés a termelési eszközöket mint kockázati tényezőket és mint kockázatkezelési eszközöket is vizsgálja.

Kockázati tényezőként az eszközök korszerűségét, állapotát, üzemük és karbantartásuk módját kell vizsgálni. Figyelmet kell fordítani a berendezések és a berendezéseket kezelő, használó emberek kapcsolatára. Az üzemi balesetek, amelyek a termelő-gyártó vállalatok egyik legsúlyosabb kockázatának számítanak, nagy része az eszközök helytelen használatából származik.

Emberi tényezők

A kockázatok és a károk nagy része közvetett vagy közvetlen módon az emberi tevékenységből származik. Közvetett hatásról beszélhetünk, ha téves, hibás, vagy meghozott, elmaradt intézkedésekből eredő, vagy ezekre visszavezethető kockázatot fedezünk fel. Ha már bekövetkezett kár vagy veszteség okait vizsgáljuk, szintén gyakran találkozhatunk az emberi tényezők közvetett hatásával.

Az emberi tevékenység közvetlen kockázatai könnyebben meghatározhatók. Ezek a kockázatok és lehetséges következményeik is nagyon sokfélék lehetnek.

A kockázatkezelés eszközei

A kockázatkezelés eszköztára igen sokrétű, különösen akkor, ha a különféle eszközök kombinációját is figyelembe vesszük.

Az eszközök fő csoportjai a következők:

- fizikai, technikai jellegű intézkedések
- pénzügyi és üzleti eszközök
- személyzeti eszközök
- hatósági eszközök

Fizikai, technikai jellegű intézkedések

Objektumok, épületek, tárgyak, szállítmányok, értékcikkek megóvására alkalmas módszerek:

- őrzés, felügyelet
- technikai védelem (pl. riasztóberendezés)
- biztosítással kombinált védelem
- tervek kidolgozása károk (pl. természeti katasztrófa) bekövetkezése esetére

Gépek, berendezések biztonságos működtetése érdekében használható módszerek:

- megfelelő üzemeltetés, karbantartás
- tartalékgépről való gondoskodás
- biztosítások

Pénzügyi és üzleti eszközök

A pénzügyi eszközök a kockázatok pénzügyi hatásainak elhárítását vagy csökkentését és a vállalkozás finanszírozási feltételeinek fenntartását szolgálják:

- tartalékképzés
- a pénzáramlás (cash flow) állandó felügyelete
- biztosítási lehetőségek, ajánlatok mérlegelése, biztosítási szerződések megkötése (főleg ott, ahol más védekezési lehetőség nincs, pl. természeti csapások)

Az üzleti eszközök elsősorban a szerződési feltételek kedvező alakítását jelentik:

- az üzleti kockázatok és a felelősség megosztása, vagy azok lehető legnagyobb mértékű áthárítása az üzleti partnerekre
- fordítva, a szerződésekben a kockázatokra és felelősségre vonatkozó hátrányos kitételek és feltételek kiküszöbölése
- felelősségbiztosítások megkötése

Személyzeti eszközök

A személyzeti eszközöknek az a célja, hogy a vállalkozás számára a megfelelő összetételű, elkötelezett szakembergárdát biztosítsa. A kockázatkezelés személyzeti eszközei:

- a munkavégzés hatékony ellenőrzése
- megfelelő tartalmú szerződések megkötése a menedzserekkel
- előnyös munkavállalói és kollektív szerződések kialakítása
- a szerződésekben a felelősség egyértelmű megállapítása
- munkavállalók, menedzserek javára megkötött biztosítások
- kulcsemberek megszerzésére és megtartására tett különleges intézkedések

Hatósági eszközök

A vállalkozásnak bizonyos esetekben hatósági eszközöket kell igénybe vennie:

- bűncselekmények megelőzése és feltárása érdekében
- szerzői jogok védelmére
- védjegy és egyéb szellemi jogok védelmére

A risk management filozófia fejlődésével, illetve a pénzügyi feltételek változásával a biztosítási jellegű kockázatkezelésnek, illetve a biztosítási költségek csökkentésének egyre több, gyakran párhuzamosan is alkalmazható módja alakult ki. pl.:

- önbiztosítás,
- bróker cég alkalmazása, illetve alapítása,
- saját megtartás növelése,
- captive biztosító alapítása,
- kölcsönösségi biztosító (mutual, a hazai gyakorlatban a biztosítási egyesület, illetve az önkéntes biztosító pénztárak felelnek meg leginkább ennek a formának) alapítása.

Az intézményes alternatív formák előtérbe kerülését jól szemléltetheti, hogy a világ biztosítási piaca egy becslés szerint az alábbiak szerint oszlik meg a biztosítás formája szerint⁵:

Forma	díjbevétel (milliárd dollár)	százalék
Önbiztosítás (biztosítási alappal)	65,0	16,0
Captive	14,0	4,0
Pénzügyi biztosítás	4,5	1,3
Speciális biztosítás	3,5	1,0
Hagyományos biztosítási piac	260,0	77,7
Összesen	347,0	100,0

A tudatos és felkészült risk management tevékenységnek alapfeltételévé vált, hogy a szervezetnél önálló, és a szervezeti hierarchiájában megfelelően elhelyezett risk manager legyen alkalmazva. Ennek saját költségeit természetesen csak egy bizonyos méret felett tudja elviselni egy vállalkozás, illetve csak bizonyos méret felett tudja ezeket a költségeket "kitermelni" a risk manager. (Ez akkor is igaz, ha tudomásul vesszük, hogy a tudatos kockázatkezelés esetenként többbe is kerülhet rövidebb távon, mivel új kockázatokat fedezhetünk fel, melyek kezelésének költsége van) Ez alatti szinten egy átmeneti, részleges megoldás lehet biztosítási tanácsadó, vagy biztosítási alkusz (bróker) alkalmazása. Utóbbi megoldásoknak - egyebek mellett - az a hátránya, hogy a döntési folyamat túlzottan biztosítás centrikussá válhat.

A risk manager feladatai természetesen alapvetően függenek a vállalkozás jellegétől, szervezetétől, hiszen egészen megoldásokra van szükség egy 50-80 kis egységből álló, franchise módszerrel működő csoport biztosítási programjának a kidolgozásánál, egy 500 taxit üzemeltető taxi vállalat kockázatkezelésének a megoldásánál, és egy nagy vegyipari cég biztosításpolitikájának a kialakítása során. Ez azt is mutatja, hogy a risk manager

⁵ Christine Douse : Setting the Scene (In. Developments in Captives and the Emerging Market, Willis Corron, 1994.)

kiképezhető iskolában, tanfolyamon tevékenysége alapfilozófiájának a megismerésére, de ténylegesen csak az adott helyen szerezheti be a szükséges információkat.

2. A biztosítási definíciója (nem fogalma)

A biztosító intézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. törvény szerint:

“4. § A biztosítási tevékenység biztosítási szerződésen, jogszabályon vagy tagsági jogviszonyon alapuló kötelezettségvállalás, mely során a biztosító megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), matematikai és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja a kockázatvállalás ellenértékét (díját), meghatározott tartalékokat képez, a létrejött jogviszony alapján a kockázatot átvállalja, és teljesíti a szolgáltatásokat. “

Fontos, hogy felügyelés szempontjából nem kell minden pontnak teljesülnie ahhoz, hogy a Felügyelet biztosítási tevékenységnek minősítsen egy tevékenységet.

Elemek :

Kockázat : előre nem látható esemény, vagy bekövetkezésének időpontja nem látható - pénzügyi veszteséget okoz;

Kár . a lehetséges veszteség

Veszélyközösség : azonos jellegű kockázatot viselők

Biztosító : szolgáltatása a kockázat vállalása **díj ellenében** - biztosítási esemény esetén a szolgáltatást teljesíti

Tartalékolás : későbbi károk, káringadozások, számviteli elszámolási problémák.

"Kizárásos" módszerrel (a Bit.-hez hasonló módon) a biztosítás klasszikus definícióinak megfelelő tevékenységek köréből **a társadalombiztosítás (social insurance), a különböző önbiztosítási (self insurance) formák kizárásával definiálhatjuk a magánbiztosítást.** A későbbiekben láthatjuk még, hogy bizonyos esetekben (statisztikák értelmezésénél) éppen az eltérő definíciók okoznak ellentmondást.

A biztosítás alapvető jellemzőire mutathatunk rá, ha összehasonlítjuk a bizonyos szempontból időnként piaci versenytársnak is tekinthető társadalombiztosítással, és ezzel el is választjuk tőle. Az összehasonlítás persze csak felületes lehet, hiszen a társadalombiztosítás különböző rendszerei között is jelentős eltérések lehetnek.⁶

1. számú táblázat: A magánbiztosítás és a társadalombiztosítás összehasonlítása a főbb jellemzőik alapján⁷

Biztosítás	Társadalombiztosítás
Írásbeliség kötelező	Írásbeliség nem kötelező, illetve nincs
A felek szabad döntésén alapul	Általános érvényű, kötelező
Valószínűségszámítási elveken alapul a díj, nagysága függ a kár bekövetkezésének valószínűségétől	Az egyének díja szempontjából másodlagosak a kockázati tényezők

⁶ Lásd például, a biztosítási gondolathoz közelebb álló Bismarcki típusú társadalombiztosítást, és az adó jellegű skandináv-angolszász típusú társadalombiztosítást.

⁷ Balogh-Szűcs (1990) alapján, saját módosításokkal

magánjogi, polgári jogi kategória	közjogi, társadalmi kategória
pénzügyi szemléletű, a pénzügyi szellem dominál	a szociális szellem, és a családvédelem az elsődleges

A **társadalombiztosítás** tehát egy társadalmi méretű (egy ország, állam lakosaira szervezett) kockázatközösségi, és szolidaritási elven működő - általában öngondoskodást is feltételező - intézményrendszer, melyben általában törvényben szabályozott feltételek alapján kötelező az állampolgárok részvétele.

3. A kockázat biztosíthatóságának feltételei:

- nagyobb számú megfigyelési egység, hogy valószínűségszámítási alapon elemezhető legyen, illetve tényleges kockázatmegosztás lehessen,
- homogének legyenek a kockázatok
- az esetleges károk véletlenszerűek legyenek
- az esetleges kár egyértelműen leírható és megbecsülhető legyen,
- a lehetséges legnagyobb kár korlátok között tartható legyen,
- az esetleges ügylet mindkét fél (szerződő, ill. biztosító) számára gazdaságos legyen.

Először vizsgáljuk meg: mi lehet biztosítási kockázat, azaz mikor jöhet egyáltalán szóba a biztosító részéről az ügylet? Ahhoz, hogy ún. biztosítható kockázatokról beszélhessünk, általában hétféle követelménynek kell együtt teljesülnie.

3.1. Nagy számú megfigyelési (kockázati) egység szükséges ahhoz, hogy egyáltalán érdemes és lehetséges legyen várható értéket számolni. A biztosítási kockázatelemzés alapját jelentő valószínűség-számítás szerint általában legalább tíz megfigyelés szükséges ahhoz, hogy meg lehessen próbálkozni a matematikai-statisztikai törvényszerűségek feltárásával.

Ennek a tételnek látszólag ellentmond az ún. **egyedi szerződések** ügye. Ilyenkor ugyanis látszólag csak pl. egy, vagy néhány biztosítottra "szabott" ajánlatról van szó. A valóságban azonban a biztosító általában a hasonló múltbeli ügyekben megszerzett tapasztalatait is (mint az esetszámot növelő) alapot figyelembe veszi, s arra építve fogadja el, vagy veti el az ügyfél ajánlatát. Itt tehát a kockázatok időbeli, illetve a különböző, időszakból adódó (igen kis, illetve különleges egyedekből álló veszélyközösségeken belüli kiegyenlítéséről beszélhetünk.

3.2. A kockázatok **homogénnek** legyenek, azaz az alapjellemzőik tekintetében azonosnak, vagy legalábbis minőségileg nagyon hasonló jellegűek. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy nemcsak hogy azonos veszélynemhez kell tartozniuk, hanem még a veszélykörülmenyeknek is nagyrészt egybe kell esniük.

A homogenitás azonban sem elvileg, sem pedig gyakorlatilag nem jelentheti az azonosságot teljes megkövetelését. A homogenitás ilyenfajta merev (dogmatikus) értelmezése ugyanis csak a túlzottan kisszámú veszélyközösségek kialakíthatóságához vezethetne. Így pedig könnyen ellentmondásba kerülhetünk a nagyszámú minta éppen a fentiekben megfogalmazott követelményével.

3.3. Az esetleges **kár kizárólag véletlenszerű** lehet, azaz semmiképpen sem minősülhet (bárki által) tudatosan okozottnak. Különösen fontos azonban, hogy

- a) sem a biztosítást megkötő - aláíró, az ún. szerződő,
- b) sem a biztosításban személyében, vagy valamely vagyontárgyával érintett ún. biztosított,
- c) sem pedig a biztosítás alapján a szolgáltatást majd igénybe vevő, az ún. kedvezményezett által **ne legyen befolyásolható**.

3.4. Az esetleges **kár egyértelműen leírható és felmérhető**, azaz összecszerűen is meghatározható kell, hogy legyen. Ez azt jelenti, hogy az adott esemény okát, helyét, idejét, szereplőit stb. minden érdekelt fél számára érthetően és egyértelműen meg kell, illetve lehet határozni.

3.5. Az esetleges kárnak – s így a valószínűségének is – nemcsak (utólag) mérhetőnek, hanem **előre felbecsülhetőnek**, azaz a biztosítási matematika és a statisztika által használt módszerekkel is eredményesen elemezhetőnek kell lennie.

A gyakorlatban a következő mutatók tekinthetők különösen jelentősek a becslés szempontjából.

- a) Összes kár: az egyedi károk összege, azaz a kárszükséglet;
- b) átlagos kárnagyság (claim average): az összes kár és a káresemények (darab)számának a hányadosa;
- c) a kárfok avagy kár-terjedelem: (loss severity): az átlagos kárnagyság és az átlagos biztosítási összeg hányadosa;
- d) kárgyakoriság (loss frequency): a káresemények száma, osztva az adott kockázatra vonatkozó biztosítási szerződések számával.

3.6. A biztosítási kockázat **nem lehet katasztrofális**, ami legalább kétféle értelmezésben kaphat jelentőséget.

a) A legtöbb országban törvényben is meghatározott katasztrófa, avagy rendkívüli állapot stb. – azaz, a biztosított körüli természeti környezet, illetve társadalmi rendszer teljes lerombolódása – esetén ugyanis elvileg is kétséges, hogy a rendszer egy-egy eleme – s így pl. a magyar biztosításügy – képes lehet-e egyáltalán az egész társadalmi, illetve gazdasági rendszer megvédésére. Ilyen esetben ezért elsősorban, illetve döntően a társadalom közös védelmi és kárpótlási rendszereinek kell (s lehet) megoldást találniuk az ügyek vagy/és a veszteségek rendezésére.

b) A gyakorlat azonban talán még fontosabb: egy-egy magánbiztosító eszközei ugyanis általában messze nem elegendők az ilyenfajta súlyú károk kiegyenlítésére. (A katasztrófa-károk vállalása tehát a biztosítóra is kiterjeszti, illetve decentralizálja az általános katasztrófát.)

Ezen elveket is erősíti természetesen a kivétel: ti. egyes biztosítók mégis csak merik vállalni az egyes katasztrófa-kockázatokat is (pl. a földrengéseket). Ilyenkor ugyanis egyrészt – a megkötött szerződések alapján: joggal – “számítanak” a viszontbiztosítási partnereik szolgáltatásaira.

3.7. A kockázat biztosíthatóságának fontos feltétele, hogy az esetleges ügylet mind a biztosított, mind pedig a biztosító számára **gazdaságos**, illetve értelmes, ésszerű legyen.

4. Biztosításpolitikai, biztosításfelügyelet

4.1. A biztosítás állami felügyeletének szükségessége

"Hagyjuk a veszteseket fűbe harapni! A mi gazdasági rendszerünk a profit-veszteség szisztémán alapul. Ha nem tudnak alkalmazkodni a piachoz, akkor menjenek tönkre, kerüljenek felszámolásra. A felszámolások és bezárások egészséges katarzisa egy hatékony gazdasági szisztémának. Ha egy kivételt teszel most, a következő alkalommal négy igénylő fogja átpasszolni a saját kockázatának és könnyelműségének a következményét."
(Samuelson)

Samuelson, a Nobel díjas amerikai közgazdász professzor a fent idézettek szerint fogalmazta meg a hatékony piacot jellemző ars poeticáját. Sarkított megfogalmazása a hagyományos piaci körülmények között is vitatható, de itt tekintély elv alapján fogadjuk el a neves professzor állítását. Bizonyítani fogjuk számos érveléssel, hogy ezek az elvek nem érvényesíthetők a biztosítási piacon. A biztosítás (ebben több más pénzügyi szolgáltatással megegyező) legfontosabb eltérése a hagyományos piaci szereplőktől, hogy egy ipari vagy kereskedelmi vállalkozó csődje esetén csak a vállalkozó, esetleg alkalmazottjai, esetleg néhány hitelező szállítója, illetve egyéb hitelezői járhatnak rosszul, míg egy biztosító csődje ügyfelei tízezereit sodorhatja anyagi bizonytalanságba, illetve az összes biztosítóba vetett bizalmat megrendíti.

A biztosítás a fogyasztók oldaláról, és belső üzemgazdasági szempontból is speciális üzlet. A fogyasztó oldaláról ezt elsősorban a biztosítás bizalmi üzlet jellegével jellemezhetjük. Ezen azt értjük, hogy:

- a szerződőknek előre kell fizetniük egy későbbi esetleges szolgáltatásért,
- a szerződések jelentős része úgy vesztí elvén, hogy a biztosítónak nem kell kifizetést teljesítenie, mert biztosítási esemény nem történt. a biztosító szolgáltatása a biztosítási fedezet vállalás volt,
- a szerződések tartama a szokásos üzletmenethez képest extrémén **hosszú** lehet, egyes életbiztosításoknál 30-40 év is,
- az egyes biztosítottak (különösen vagyonbiztosításoknál) **információ hiányuk** miatt a reális árszintet nem ismerhetik, csak piaci összehasonlításból.

A biztosítók üzemgazdasági jellegzetességeinek a bemutatása külön tananyag, így itt csak két jellegzetességre hívjuk fel a figyelmet:

- egyes kockázatok (pl. földrengés, árvíz, mezőgazdasági jég- és fagykárok) esetében a biztosítóknak **sokéves ciklusú káringadozási** periódusokhoz kell igazodniuk a tartalékolási szisztémájukban
- a biztosítóknak egyes megkötött szerződésből eredő kártérítési kötelezettségeiket időnként még akkor is több éven keresztül teljesíteniük kell, ha időközben a szerződés megszűnt.

Mindezek következtében különböző elvek alapján levezetve, de gyakorlatilag minden tényleges biztosítási piaccal rendelkező államban van valamilyen biztosításfelügyelet is. A piac és a szabályozás szereplőinek egyik oldala sem vitatja komolyan a felügyelet szükségességét, legfeljebb annak módját, módszereit, kiterjedtségét, és időnként költségeit. A felügyelet elsődleges feladata az ügyfélvédelem megvalósítása a biztosítók pénzügyi problémáinak megelőzése révén. Ez önmagában ellentmondásos helyzetet teremt, hiszen az ügyfelek érdekében esetleg magasabb díjak kiszabására kényszerítheti a társaságokat, ha úgy látja, hogy az alkalmazni kívánt díjak nem elégségesek a társaság biztonságos működéséhez.

4.2. A biztosításpolitikai (insurance policy) fogalmán mindazon felső (makro) és közép (mezo) döntéseket értjük, amelyek a magánbiztosítók szolgáltatásainak kínálatát, illetve a keresletét meghatározó lényeges szereplők magatartását megpróbálja befolyásolni.

A biztosításpolitikai legfontosabb, általánosan megfogalmazható **funkciója olyan feltételek teremtménye, melyek mellett a polgárok, illetve gazdálkodó szervezetek érdekeltté válnak az önkéntes biztosításon keresztüli öngondoskodásra, és ezzel a szociális háló közvetett szélesítése, illetve a gazdálkodás stabilitása egyik feltételének megteremtése.**

Emellett az adott gazdaságpolitikai helyzethez igazodva eltérő hosszabb, és rövidebb távú célok befolyásolhatják a konkrét biztosításpolitikai alakulását. Jól példázza ezt, hogy az egyik első számotartott "állami beavatkozás", XIV. Lajos tontina szervezése is közvetlen kincstári célokat szolgált⁸

Abból kell azonban kiindulnunk, hogy a biztosításpolitikai a pénzügypolitika szerves része, és egyre kevésbé választható el a pénzügypolitika egyéb szféráitól. Jól példázza ezt a **banki és biztosítási funkciók összefonódása**, a többszintű nyugdíjrendszerben az önkéntes nyugdíjkiegészítő biztosítás egyre növekvő szerepe, a magán betegség (egészség) biztosítás fejlődésének szükségszerűvé válása, vagy a biztosítók jelentős szerepe a tőkepiacon. Mindebből látható, hogy amennyiben a biztosításpolitikát nem tesszük a helyére, nem a pénzügypolitikába szervesen beillesztve kezeljük, akkor az sokkoló hatással lehet a pénzügyi világra, illetve helyrehozhatatlan folyamatokat indíthat el a biztosítási szférán belül. Ennek a szerves kölcsönhatásnak, mely a pénzügypolitika és a részét képező biztosításpolitikai, illetve amely a pénzügypolitika különböző alrendszerei között van, a legfontosabb elemeit kell felépítenünk ahhoz, hogy áttekinthessük az egész rendszert, és egymás elemeinek kölcsönhatását.

A valódi monetáris politika gazdaságpolitikai vágyakat a valósággal összevető, s az előbbieket állandóan korrigáló szerepe elsősorban a pénzintézeteken keresztül valósul meg. A monetáris szabályozás közvetíti a központi akaratot hordozó információkat, és (általában közvetett eszközökkel) szankcionálja a "helytelen" reakciókat. A szabályozás végső célja az, hogy a pénzintézetek üzletpolitikája összességében alakítsa úgy a forgalomban lévő pénz mennyiségét és szerkezetét (irányát), amint azt a gazdaságpolitika konjunktúra elképzelései tervezték.

Az állami biztosításpolitikai közvetlen eszköze az állami biztosításfelügyelet (a fogalom itt még nem egy szervezetet, hanem egy tevékenységet jelöl), **melyet többnyire erre a célra egy elkülönült, részben vagy teljesen önálló intézményen keresztül gyakorol az állam.** Magyarországon ez a szervezet ma a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete.. Maga a felügyelet végrehajtója, de nem önálló alakítója lehet a pénzügypolitikának. Szétválhat a **szabályozó (regulator)**, és a **felügyeleti (supervisor)** funkció. Ennek

⁸ A Lorenzo Tonti orvostól származó jellegzetes életjáradéki biztosítási forma szervezésére Mazarin bíboros-államminiszter tett javaslatot XIV. Lajosnak zavaros pénzügyi helyzetének javítására, és ezt a parlament 1689.-ben el is fogadta. A tontina olyan államkölcshöz jelentett, amelyben a kölcsönadók kamatok helyett esetlegesen életjáradékot kaptak. A kamatot 10 korcsoport között osztották fel, és a járadékot az adott korcsoport életben lévő tagjai kapták. Minél többen haltak meg egy adott korcsoportban, annál nagyobb járadék jutott a túlélőknek. Az utolsó túlélő halála után az állam kötelezettségei megszűntek, és a tőkeösszeg is az államé maradt.

megfelelően a **felügyelet, mint jogalkalmazó** végrehajtja a jogszabályokat a biztosítási piac szereplői (elsősorban a biztosítók) irányában.

Gyakran nem egyértelmű az állam egyéb aktivitásainak (általában a pénzügypolitika egyéb döntéseinek) a biztosításpolitikával kifejtett kölcsönhatása, ha erre nem szánunk külön figyelmet. Ezek a "másodlagos" biztosításpolitikát alakító intézkedések néha éppoly közvetlen hatásúak (biztosítási adó, természeti katasztrófák biztosításának szabályozása, stb.) a biztosítási piacra, de nem számítanak az állami biztosításfelügyelet klasszikus módszerei közé. E két csoport szétválasztását azért is tartottam különösen fontosnak, hogy nyilvánvalóvá váljék, hogy a **biztosításpolitikai funkciói nem merülhetnek ki a biztosítás felügyeletében, illetve annak a jogszabályi feltételeinek megteremtésében.**

4.3. Az állami szabályozás főbb területei

Az állami szabályozás elsődleges eszközei a jogszabályok, melyek a biztosítási piac peremfeltételeit teremtik meg. Ezeknek a jogszabályoknak három alaptípusát különböztethetjük meg:

- a, A **biztosítási intézményrendszer** szereplőit, jogállásukat, piacra lépési (és piacon maradási) feltételeiket, jogaikat és kötelezettségeiket meghatározó jogszabályok.
- b, A biztosítók és a biztosítottak **szerződési jogviszonyát szabályozó** jogszabályok.
- c, A biztosítókra vonatkozó **speciális számviteli, statisztikai adatszolgáltatási** kötelezettségeket, nyilvántartási szabályokat tartalmazó jogszabályok.

A biztosításügy szabályozásának történelmileg országoként számos eltérő típusa, módja alakult ki. A szabályozás főbb területeit **Fisinger alapján**⁹ hat fő csoportba lehet besorolni :

- 1, A biztosítási **szerződési feltételeket** (az azokkal szembeni minimális elvárásokat) meghatározó szabályok.
- 2, A **kártartalékok** nagyságára, illetve összetételére vonatkozó előírások.
- 3, A **maximális és/vagy minimális díjakat** meghatározó előírások.
- 4, Azok a szabályok, amelyek azokkal a biztosítási fedezetet igénylőkkel foglalkozik, akiknek ajánlatát **hivatalos tarifája** alapján nem akarják a biztosítók elfogadni.
- 5, Az új biztosítók **alapítására vonatkozó** jogszabályok.
- 6, Az **állam kontrolja alatt működő vállalkozásokon** keresztüli piacbefolyásolás.

A legerősebben szabályozott országokban (Németország, Svájc, Svédország) a biztosítási **szerződések lehetséges feltételei (1)** igen pontosan be vannak határolva, Hasonló irányú folyamat játszódik le az USA államaiban, ahol külön hangsúlyt kapott a szerződés szövegek (*policy wordings*) félreérthetőségének elkerülése. Ezt a folyamatot a biztosítók maguk is kezdeményezték, ennek következtében a szerződésszövegek **standardizáltabbak**, mint amit a törvény megkívánna. Nagy-Britanniában számos a standard feltételekhez kapcsolható kockázatkibővítő, illetve kockázat szűkítő záradékot alkalmaznak. Az OECD tagországok között Franciaország jelenti ebből a szempontból a legélesebb kivételt, mivel itt igen komplex szerződésekre állapítanak meg egy díjat, így a hasonló kockázatok díjait megállapítani, és ebből következően összehasonlítani nehéz.

A **standardizált feltételeknek számos előnye van** elsősorban **fogyasztóvédelem** szempontjából. Az USA-ban például a gépjármű biztosítások standardizált feltételei miatt csak a biztosítási összeg, és a saját megtartás befolyásolja a díjat, így telefonon is nagyon

⁹ Fisinger (1986)

egyszerű a megfelelő információkat beszerezni a biztosító társaságok képviselőitől. Hátránya viszont ennek a szabályozásnak hogy **a biztosítók kevésbé tudnak rugalmasak lenni**, a biztosítottaknak gyakran olyan kockázat díját is meg kell fizetnie, melyre nem is igényelne fedezetet.

A biztosításügy szabályozásában központi szerepet tölt be az **árak, és a tartalékok szabályozása (2-3)**. Ugyan a szabályok általában elkülönülten vannak megfogalmazva e két területre, tárgyalásukat mégsem lehet teljesen elválasztani, hiszen az alacsony-díj politika hatását a biztosító akár több évig is el tudja rejteni alultartalékolással. A biztosítók saját érdeke is, hogy a díjak szintje, és a tartalékolás megfelelő legyen, ezért **általában készek együttműködni az állammal a megfelelő díjak, és tartalékolási előírások kialakításában**. A szabályozás kezdeti időszakában a biztosítók több országban **ár és tartalékolási kartellt alakítottak ki, és általában akkor keletkeztek egy biztosítónak szolvencia problémái, ha megkísérelte alacsonyabb díjakkal megtörni a kartellt**. A fokozatosan kialakult díj és tartalék szabályozás jól szolgálta, hogy a biztosítók szolvencia problémájának a valószínűsége minimálisra csökkenjen. Emellett azonban az átlag alatti biztosítók hatékonysági színvonalán kialakult árak extra profit elérését teszik lehetővé a leghatékonyabbaknak.

Az utóbbi tíz évben azonban az Európai Közösség szabályainak kialakításával, illetve ahhoz igazodva a tagországok többségében jelentős liberalizáció folyt a szabályozásnak ezen a területén.. A szabályozók általában megkövetelik a biztosítóktól egy reális kártartalék megképzését, és ezt kiegészítve a különböző **szolvencia** számításokkal meghatározott **minimális többlet szavatolótóke** meglétét. A **tartalékok**, illetve a szavatolótoke megfelelő szintjének a becslése az egyik legnagyobb jelentőségű és hatású biztosítástechnikai jellegű szabályozási probléma.

A tartalékok becslése alapvetően azonban vállalati szinten elemezhető, a biztosítók **üzemgazdasági problémái** közé tartozik, így itt most nem részletezzük. Nagyon fontos azonban annak érzékelése, hogy e két tényező közvetlen befolyással van a lekötött tőkére, amely a megtérülési követelményével befolyásolja a díjszínvonalat, a túltartalékolás pedig szintén megjelenik, mint **kárszükséglet** a biztosító statisztikaiban, és ekképpen díjemelő tényezővé válhat.

Az **árszabályozás** más oldalról a túl magas árszint megakadályozását is szolgálhatja. Erre leggyakrabban monopol helyzet (vagy árkartell) kialakulása esetén, vagy a biztosítottak téves informáltsága esetén van szükség. Speciális problémát jelentenek a **kötelező biztosítások**, ahol a biztosítók - amennyiben közös érdekérvényesítésre képesek, kihasználhatják a biztosítottak kiszolgáltatott pozícióját.

A szabályozásnak egy speciális területe az **ajánlatok elutasíthatóságának (4)** a szabályozása. A biztosító társaságoknak az esetek többségében szabad lehetősége van (életbiztosításoknál mindig) a beérkezett ajánlat elutasítására. Elsősorban a kötelező gépjármű felelősségbiztosítási rendszerek esetében hoztak speciális szabályozást több országokban. A legerősebben szabályozott országokban általában a biztosító társaságoknak (ha foglalkoznak az üzletággal) el kell fogadniuk a tarifájuk szerinti áron minden ajánlatot. A liberálisabb felügyeletű országokban (USA, Franciaország, Nagy-Britannia) a biztosítónak - más ágakhoz hasonlóan a gépjármű felelősségbiztosításnál is szabad lehetőségük van az ajánlatok elutasítására. Az USA-ban annak megoldására, hogy ezek a jármű tulajdonosok se maradjanak biztosítás nélkül, különböző megoldásokat alkalmaztak, a **"végső biztosító" (insurer of last resort)** megszervezésével, vagy egy elkülönített pool-t hoztak létre az átruházott kockázatoknak (*assigned risk pool*), vagy egy speciális elkülönített biztosítási tervet dolgoztak ki (*separate and subsidised insurance plan*).

Lényegi különbség nem volt e megoldások között, és hasonló problémák is jelentkeztek mind a három esetben. Mivel a gond alapvetően az ezekkel a "problémás" biztosítottakkal, hogy a biztosítók normál tarifája mellett nem tudják vállalni a kockázatukat, ebből nyilvánvalóan az következik elméleti levezetéssel, hogy amennyiben a tarifa részletesebb és kifinomultabb lenne, akkor minden kockázatra lehetne profit érdekelt biztosítót találni.

A biztosítás felügyeletének fontos mozzanata az **új biztosítók működésének engedélyezése (5)**. Az országok többségében a **minimális tőkekövetelményen kívül számos kiegészítő feltétel** van az új biztosítók alapítóival szemben. Leggyakrabban alkalmazott feltétel, hogy igen részletes üzleti tervet adjanak be az engedélyező hatósághoz. Habár az Európai Közösség tagállamai egymás számára biztosítják a szabad cégalapítást, annak tényleges feltételei országonként más és más formában alakultak. Például Németországban írott és íratlan szabályok ezreit kell ismerni és alkalmazni a biztosító társaságoknak, ahhoz, hogy működni tudjanak. Ennek az elsajátítása az új társaságoknak évekig tartó hátrányt jelent önmagában a tapasztaltabbakkal szemben.

A biztosítási piac állami befolyásolásának speciális, talán a leginkább piac-konform módja, amikor a piacon meghatározó szerepű **társaság van az állam kontrollja alatt (6)**. Az ilyen társaságok alapításának, illetve fenntartásának számos indoka - az ideológiain kívül is - és funkciója lehet. Az állam egyszerű jövedelemszerző okból is megőrizheti tulajdonát egy biztosítóban. Gyakran kötelező viszontbiztosítóként működik az állam biztosítója, ezzel erősítve a magán biztosítók viszontbiztosítási biztonságát, illetve az adott országban tartva a viszontbiztosítási díj egy részét. A már korábban említett módon gyakran a kötelező biztosítások "végső biztosítója" az állami tulajdonú cég. Speciális szerepet töltenek be az állami kontrol alatt működő export garancia biztosítók, melyeken keresztül az állam közvetett export ösztönzést érhet el az exporthitelezés biztonságának a növelésével. Gyakran alkalmazzák az állam biztosítóját arra, hogy a piac egy bizonyos kritikus szegmensén alacsony díjat kínálva megtörje egy (vagy több) monopol helyzetbe kerülő magán biztosító helyzetét.

4.4. Jellegzetes felügyeleti rendszerek

A nemzetközi biztosítási szakirodalom - jelentős leegyszerűsítéssel - két fő irányát különíti el a biztosításügy állami felügyeletének: az **angolszász (normatív), és a német (materiális) stílust**. Már a korábbiakból is láthattuk, hogy ennél sokkal több markáns stílus létezik, de a legjelentősebb karakterisztikus eltérések valóban az Egyesült Királyság és Németország felügyeleti-szabályozási szisztémájában található, így e két ország felügyeleti rendszerének a rövid történetét, illetve jellemzőit fejtjük ki részletesebben, valamint az Európai Közösségnek a tagországok szabályozását meghatározó biztosítási szabályozási koncepcióját.

Az állami felügyeleti funkció ellátásának stílusa nagymértékben függ attól, hogy az adott társadalomban milyen hagyományai alakultak ki a centralizált, illetve a decentralizált szabályozási-vezetési-döntési stílusnak. A felügyelet számos funkciója mellett mindig egy rejtett (vagy kevésbé rejtett) elvárás a kialakult status quo fenntartása, illetve a szerves változások mederben tartása. Ennek fontos része persze az is, hogy a biztosítási rendszer iránti bizalom megmaradjon. A rendszer stílusának az igazi próbája az, amikor megjelenik egy új piaci szereplő, aki a szokásoshoz képest eltérő technikákat kíván alkalmazni a biztosítás bármely területén. Ilyenkor a centralizált hagyományú rendszerekben

nyilvánvalóvá válik, hogy szükség lenne egy abszolút joggal bíró felügyeletre, aki eldönti a vitát, természetesen az eddigi status quo fenntartásával. A decentralizált, önszabályozós rendszerek kénytelenek közvetett módszereket alkalmazni: etikai vizsgálatot indítana, kizárják a renitenst tagjaik sorából, stb.

Az angolszász, illetve német modell közötti különbséget az alkalmazott magatartásformákat az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

a, a decentralizált szabályozású (angolszász, illetve skandináv) társadalmakban az un. **partneri típusú felügyeleti rendszer** alakult ki. Ennek az a lényege, hogy a felügyelet mind a bankok, mind a biztosítók, mind pedig az ügyfelek számára nem elsősorban hatóság, hanem segítő partner kíván lenni, és ezt a szerepét többnyire el is fogadják. Szerepe elsősorban a kialakult anomáliák kezelésében jelentkezik. Ez a felügyelet igyekszik elkerülni a botrányokat, és ezért először informális úton igyekszik "eléjük menni" az eseményeknek, és ha nem sikerül ílymódon eredményt elérni, akkor lép csak fel mint hatóság.

b, A centrális szabályozású országokban működő rendszerint hivatali minőségében lép fel az első problémás esetben, és jellemzője, hogy igyekszik rögtön előírni, hogy a pénzügyi intézetnek mit kell tennie pontosan. Ezen tevékenysége természetesen csak akkor nem válik parttalanná, ha közben a felügyelt terület tevékenysége a lehetőségekhez képest minél jobban le van szabályozva. **Ezek a részletes szabályok a felügyelet "meghosszabbított kezei".**

4.5. Az Egyesült Királyság (UK) biztosításfelügyeleti rendszere¹⁰

A brit biztosításfelügyeleti rendszert leginkább alulszabályozottságáva l szoktuk jellemezni, amit a liberalizált szabályozás szinonímájaként használunk. Ennek az un. **angolszász modellnek, vagy pénzügyi felügyeletnek** a legjellemzőbb vonásai a következők:

- a biztosítók által kínált termékeket **nem kell előre engedélyeztetni**, jóváhagyatni, a felügyelet csak utólag, szűrőpróbaszerűen vizsgálhatja meg, hogy az adott szerződéstípus tartalmat-e jogszabálysértő kitélt,
- a felügyeletnek vizsgálataiban lényegében csak a biztosító pénzügyi helyzetére, illetve a **szavatoló tőke** (szolvabilitás) megfelelő mértékének ellenőrzésére kell összpontosítania,
- a felügyeleti szisztéma alapvető eleme a biztosítók képzett, megbízható, és felelős szakemberein keresztül **önszabályozás**.

A biztosítótársaságok tevékenységét közvetlenül szabályozó jogszabályok többsége három törvényben, az 1982. évi Biztosítótársasági Törvény (*Insurance Company Act 1982.*), és az 1981. évi Biztosítótársasági Szabályozási Törvényben (*The Insurance Companies Regulations 1981.*), valamint a biztosítótársaságok elszámolását, jelentéseit szabályozó (*The Insurance Companies (Accounts and Statements) Regulations 1983.*) törvényben voltak fellelhetők¹¹. Külön törvény (az 1977. évi Biztosítási Brókerek Törvénye) szabályozza a brókerek működését.

¹⁰ A brit biztosítási szabályozási rendszer leírása a Finsinger (1986) szerkesztette kötetből Julian Tapp tanulmánya alapján készült.

¹¹ Időközben - az EK harmonizáció keretében - némileg változtak a törvények (*Insurance Company Regulation Act, 1994.*), de úgy gondoljuk, hogy az eredeti szabályozás leírása alkalmasabb a felügyeleti szisztéma jellegzetes karakterének jellemzésére.

Az 1982. évi biztosítási törvény tartalmazza azokat az előírásokat, melyeknek meg kell felelnie a társaságnak ahhoz, hogy működési engedélyt kapjon. Ugyancsak tartalmazza a törvény azokat a feltételeket, melyek megléte esetén a tevékenységi engedély visszavonható.

A társaságok felügyeletének megkönnyítése érdekében igen részletes adatközlési kötelezettséget írnak elő.

A jogszabályok biztosítják, hogy a **hosszú lejáratú** (*long term*) és az **általános** (*general*) **üzletágot illető eszközöket és kötelezettségeket elkülönítetten kezeljék**. Külön előírás biztosítja, hogy a hosszútávú üzletágot megillető alapok ne legyenek más célra felhasználhatóak, és hogy a kötelezettségeket meghaladó többlet alapokat a biztosítottaknak juttassák vissza.

A fizetőképesség fenntartásának lényeges eszköze egy **fizetőképességi sáv** (*solvency margin*) fenntartásának a követelménye. Ennek kapcsán fontos, az eszközök befektetésére és értékelésére vonatkozó korlátozás miszerint bizonyos természetű eszközök (pl. bármely egyetlen vállalatba fektetett részvény) korlátozottan számíthatnak csak be az eszközök összességébe a fizetőképességi mutató számítása során.

Általában a felügyelet brit típusú működésére az a jellemző, hogy **rengeteg információ kiértékelésével figyeli a biztosítók működését**, de mindaddig nem avatkozik be a működésükbe, amíg a társaság **felelős módon viselkedik** (*sound and prudent management*), és a szükséges információkat rendelkezésre bocsátja.

Az egyedüli időszak, amikor ellenőrzést gyakoroltak a biztosító társaságok árképzése felett, az 1973 és 1979 között volt, amikor a gépjárműbiztosítási díjak az 1973. évi inflációellenes törvény 39. paragrafusa alapján ellenőrzés alá kerültek abból a célból, hogy azokat leszorítsák.

A brit biztosítási rendszer működésének alap intézménye az önszabályozás, melynek a társaságok között, és a társaságokon belül is működnie kell. A társaságok között a a biztosítók szövetségeinek van döntő szerepe elsősorban az árszabályozás, és az üzleti etika szabályozásának terén.

A brit piacon alkalmazott biztosítási díjak 95%-át elfogadták azok a társaságok, amelyek a Brit Biztosítók Egyesületéhez (Association of British Insurers) csatlakoztak. Ez az egyesület kis szabályozó szerepe mellett elsősorban érdekképviselési szerepet tölt be például a Kereskedelmi és Ipari Minisztériummal és az Európai Bizottsággal.

Hangsúlyozottan érvényesül az **önszabályozás** a brókerek között, ahol a biztosítási brókerekről szóló 1977. évi törvény alapján a Brit Biztosítási Brókerek Egyesületének közvetve szabályozási szerepe is van, mivel csak az egyesület tagjait veszik fel az egyesület Tanácsa által felügyelt regiszterbe. A tagság feltételéhez pedig vizsgálják a jelölt képzettségét, gyakorlatát, a szakmai magaviseleti kódex betartását. Az egyesület a szakmai színvonal emelése érdekében szakmai képzéseket is szervez. A Tanácsnak jogában áll a tagok elleni panaszokat kivizsgálni, és szükség esetén kizárni a tagot soraiból.

A biztosítókon belüli önszabályozásban fontos szerepük van a bejelentett szakmai vezetőknek, mint például az aktuáriusoknak, vezető jogtanácsosnak, akik saját területeikért - aláírásukkal is - személy szerinti felelősséget vállalnak.

Fontos szervezet a vitás ügyek kezelésére, a panaszügyek rendezésére a **Biztosítási Ombudsman Hivatal, és a Személybiztosítási Döntőbíráskodási szolgálat**. A kettő közül a Hivatalnak van nagyobb szerepe, mely a felekre kötelező érvényű döntéseket hoz saját hatáskörben 100.000 font összegig terjedően.

A brit szabályozás az új társaságoknál (az Európai Közösség szabályozásának megfelelően) **nem engedélyezi a kompozit biztosítók alapítását**. Azaz a brit terminológia szerint a hosszútávú szerződések, és az általános biztosítások nem művelhetők együtt az új társaságokban. **A korábban létrejött kompozit társaságok azonban tovább működhetnek ebben a formában**. El kell azonban különíteniük könyveiben a két terület eszközeit és kötelezettségeit, a keresztfinanszírozás minden formája meg van tiltva.

4.6. A materiális német típusú szabályozás

A múlt század végén a biztosító társaságok fizetéseképtelenné válása a német piacon sem volt ritka. Ennek néha az volt az oka, hogy eleve csalási szándékkal alapítottak biztosítót, gyakran az alacsony biztosítási díj, vagy annak helytelen kezelése okozta a biztosító csődjét. A biztosítás szerepének fontosságát felismerve, a **biztosítás goodwillének helyreállítása** érdekében az ág kormányzati szabályozását és védelmét választották. **1901.-ben lépett életbe a biztosítási Szabályozási Törvény**, mellyel egyidejűleg felállították a **felügyeleti hivatalt**, melyet felhatalmaztak minden üzleti tevékenység nyomon követésére, és a piacra lépés korlátozására az **engedélyezési eljárás** révén. A hivatalt feljogosították arra, hogy beavatkozzon bármely üzleti tevékenységbe mindenkor, amikor a **biztosítottak érdekeinek védelme ezt megköveteli**. Ez a szabályozás jelentette az alapját annak a folyamatnak, mely alapján Németországban folyamatosan **növekedett a beavatkozások száma és kiterjedése**.

A hivatal tevékenysége kezdetben elsősorban az új társaságok, illetve tulajdonosok belépésének korlátozására terjedt ki. Ennek révén egyrészt megakadályozták a csalárd, spekulációs szándékú vállalkozók megjelenését a piacon, másrészt az innovatív belépések megakadályozásával elősegítették a piaci versenyzők "összerázódását", a kartellek kialakulását. Ezek a kartellek azonban nem voltak stabilak, különösen az árkartellek voltak rövid életűek. **A társaságok előnyben részesítették az árfegyelemnek a szabályozási intervención keresztüli betartatását**.

A Német Életbiztosítók Egyesülete például 1924.-ben javaslatot tett a felügyeletnek a díjkalkuláció egységesítésére, mely javaslatot akkor a felügyelet nem támogatta. Az árszabályozást egészen az 1930.-as évekig nem alkalmazták, a hivatal inkább a kartellek létrehozásában segédkezett.

Az idők során a különböző üzletágakra különböző ellenőrzési eszközöket alakítottak ki. **Egységes alapként tekinthetjük az engedélyezési eljárást, és a fizetőképesség szabályozását**. Az engedélyezés során **eleget kell tenni a minimális tőkekövetelménynek, az üzlettervben tervezett díjnak garantálniuk kell a társaság hosszútávú életképességét, a javasolt biztosítási feltételeknek összhangban kell lenniük a jogszabályokkal, az érvényes szabályozásokkal, az adminisztrációs és értékesítési költségek, valamint a szükséges viszontbiztosítás gondos becslését előre meg kell adni**. Az érvényes üzlettervet rendszeres időpontokonként aktualizálni kell, és a felügyeletnek jogában áll azok betartását kikényszeríteni.

Minden jelentősebb üzletágról rendszeresen részletes információkat kell küldeni a felügyelet számára.

A lassú és komplex engedélyezési eljárásnak nagyok a költségei, amire gyakran panaszkodnak is a (elsősorban a külföldi tulajdonú) biztosítók.

A különböző üzletágak közötti **keresztfinanszírozás** illetve a jogilag ellentmondásos helyzetek elkerülése végett **bizonyos üzletágak összeférhetetlennek minősülnek**. Ennek megkerülése érdekében nagy biztosító csoportok jöttek létre, melyekben leányvállalatként elkülönülve működnek az összeférhetetlen ágakat művelő társaságok. ha például egy életbiztosító társaság meg akar jelenni a gépjármű biztosítási piacon, akkor alapít egy vagyon és felelősségbiztosítási engedéllyel rendelkező leányvállalatot. Ezután esetleg a két társaság ugyanazon eladási hálózattal dolgozhat.

A szabályozási folyamat Németországban a biztosítási feltételek, **kötvények szabványosításához, egységesítéséhez vezetett**.

A szigorú szabályozásnak mindenképpen eredményeként kell értékelni, hogy a szabályozási jogszabályok **1901-es életbe lépte óta összesen 3 társaság vált inszolvensé**.

Az első a húszas évek végén, amikor egy hosszú ideig tartó árkartell felbomlása után megindult árversenyben egy társaság inszolvensé vált. A bajba jutott társaságot átvette az egyik jól prosperáló vállalkozás, így a biztosítottakat nem érte veszteség. Az ötvenes évek végén, és 1964.-ben pedig egy-egy külföldi tulajdonú cég került csődbe, melyek üzleteiket elsősorban nem a német felügyelet szabályozása alatt kötötték.

Mivel az árszabályozás nagy biztonságra törekszik, ez megemeli a díjszintet. Ennek ellentételezésére különösen az életbiztosításoknál nagyon szigorú profit szabályozást is alkalmaznak. A nyereség minimum 90 százalékát kötelesek visszajuttatni a társaságok a biztosítottaknak. A visszajuttatás többnyire a biztosítási összeg emelésével történik. Ez - a túlszabályozott piac körülményei között - a verseny fő területévé vált. A biztosítók tehát minál nagyobb profit kimutatásában, illetve nagyobb arányú hozam visszaadásban érdekeltek piaci pozícióik javítása érdekében.

4.7. Az Európai Közösség szabályozása, a fejlődés fő irányai¹²

A Közös Piac tagországai között már a **Római szerződésben (1957)** megfogalmazták a **szolgáltatások szabadságának** szükségességét. A Római Egyezmény 52. cikkelye a következőképpen szól: *"A tagállamok el fognak törölni minden korlátozást a területükön történő alapítások vonatkozásában, azaz megszűnnek a különböző korlátozások, amelyek ügynökségek, helyi részlegek vagy leányvállalatok alapítására vonatkoznak..."*

A 60. cikkely pedig kimondja : *"... a szolgáltatást nyújtó személy tevékenységét abban az államban folytathatja, ahol a szolgáltatás történik, ideiglenesen olyan feltételek mellett, amelyek rá saját országában vonatkoznak."*

E célok megvalósítása a biztosítási szektorban sokáig igen lassan haladt. A szabályozások a különböző tagországokban igen eltértek egymástól, a változtatások nyilvánvaló érdekeket sértettek. Az EU egységesítési törekvésein belül. a szabályozási folyamatban a biztosítás speciális jellege egyedi kezelést igényelt. **A biztosítás sajátos pénzügyi szolgáltatás, melynek szabadddá tétele nem csupán a szolgáltatás nyújtás szabadságát, hanem a**

¹² Az Európai Közösség szabályozásáról szóló rész - az eredeti dokumentumok mellett - jelentősen támaszkodik dr. Kovács Zsolt (1995) tanulmányára, néhol külön jelölés nélkül szó szerinti idézeteket is átvéve.

letelepedés és a tőkemozgás szabadságát is feltételezi. Emellett meghatározó jelentőségű, hogy a viszontbiztosítási tevékenység mindig is nagy szabadságot élvezett (az országok többségében alulszabályozott volt), ami önmagában is egy fontos biztosítási szolgáltatás, emellett a viszontbiztosítási tevékenység a nemzetközi tőkemozgásnak is megnyit egy utat. Az EU jogharmonizációja kapcsán kialakult viták során a szakemberek többsége elfogadta azt az álláspontot, hogy a biztosítási piacon akkor beszélhetünk közös piacról (*single market*), ha bármely tagállamban az e tevékenységet folytató vállalkozások korlátozás nélkül:

1. Letelepedhetnek bármely más tagállamban, akár székhellyel rendelkező önálló vállalkozást, akár fiókot, akár önálló ügynökséget kívánnak létrehozni.
2. Nyújthatnak biztosítási szolgáltatásokat székhelyüktől különböző tagállamokban, anélkül, hogy ott letelepednének.
3. Teljesíthetik a tevékenységük kapcsán szükségessé vált átutalásokat a tagállamok között.

Az EU biztosítási szabályozásának egyszerre kétirányú fejlődése figyelhető meg. A szabályozás alapvetően liberalizációs célú, azaz segíteni akarja a piac sokoldalú fejlődését, továbbá a tagállamok között a szolgáltatások mind nagyobb szabadságát. Más oldalról azonban - annak érdekében, hogy ez ne járjon együtt a biztosításhoz kapcsolatos garanciák csökkenésével -, olyan egységesen alkalmazandó minimum előírásokat vezettek be a biztosítási tevékenység felügyeleti szabályozására, mely hozzásegíthet - betartásuk esetén -, hogy akár a fióknyitás, akár a határon átnyúló szolgáltatás szabadságának megadása esetén az érintett országok biztosítottjai, nem kerülnek ezzel "kockázatosabb" helyzetbe.

Az EU biztosítási szabályozásának három alapfogalma

- a letelepedés szabadsága,
- a szolgáltatások szabadsága,
- az egységes engedélyezés rendszere.

A biztosítási tevékenységet szabályozó irányelvek három fő generációja is lényegében ugyanezt a logikát követte.

- az első nem-élet, illetve élet irányelvek a letelepedés szabadsága elvének megvalósítását szolgálják,
- a második nem-élet, illetve élet irányelvek a szolgáltatások nyújtásának szabadságát valósítják meg,
- a harmadik nem-élet, illetve élet irányelvek bevezetik az egységes engedély rendszerét.

A nem-élet és az élet irányelvek szerkezete, logikája, és szabályozási formái lényegében megegyeznek. A két terület külön szabályozását ennek ellenére több tényező is indokolta. Az EU biztosítási szabályozásának egyik fontos pillére, hogy új biztosítót nem lehet kompozit módon alapítani, azaz az életbiztosítókat és a nem-életbiztosítókat külön kell szabályozni. Emellett az életbiztosítások területén sokkal bonyolultabbak a szabályozandó területek és azok összefüggései, gyakrabban kapnak nagyobb hangsúlyt a speciális nemzeti érdekek.

Az első nem-életbiztosítási irányelvet 1973-ban fogadták el, míg a harmadik élet és nem-élet irányelv is 1992-ben került elfogadásra. A tagországoknak tehát hosszú idő állt rendelkezésükre a bevezetés előkészítésére. Több tagállam azonban így is hosszabb haladékot kapott alkalmazásukra. Így például Spanyolországban 1996 elején vezetik be a második és harmadik irányelveket és 1977 elején a harmadik élet irányelvet. Görögország pedig 1999-ig vezeti be a harmadik irányelvek alkalmazását.

4.7.1. Az Első nem-életbiztosítási irányelv

Az Első nem-életbiztosítási irányelvet 1973-ban fogadták el, 1975-ös bevezetést előírva. **Az irányelv bevezette a szabad letelepedés fogalmát.** Ezt a tagállamok azon jogának az eltörlésével érték el, miszerint megakadályozhatták, hogy az EU-ban máshol alapított biztosítótársaság letelepedjen az adott tagállamban, feltéve, hogy megkapja az adott tagállam felügyeletének engedélyét, és benyújtja azt jelenlegi felügyeletéhez.

Ezzel együtt természetesen felismerték azt, hogy ennek alkalmazásához elengedhetetlen a **tagállamok engedélyezési-felügyeleti rendszerének bizonyos szempontok szerinti egységesítése.**

Egységes előírásokat alkalmaz az irányelv a biztosító alapítás feltételeire:

- ha egy biztosító központot akar alapítani valamely tagállamban, be kell szereznie az adott tagállam biztosítást felügyelő hatóságának engedélyét, azaz engedélyezési procedúrán kell átesnie, melynek során
- választania kell a megadott jogi formák között,
- üzleti tevékenységét a biztosításra, és azzal közvetlen kapcsolatban lévő tevékenységre kell korlátoznia,
- üzleti tervet, vagy működési sémát kell benyújtania,
- rendelkeznie kell a biztosító alapításához szükséges minimális tőkével.

Az irányelv tartalmazza a biztosító működése során betartandó (és ellenőrizendő) legfontosabb (minimális) pénzügyi kívánalmakat is:

- technikai tartalékok megfelelő képzése,
- egységes számítási modul alapján alkalmazott minimális szavatolótőke megléte,
- minimális biztonsági tőke, mely a szavatoló tőke egyharmada, de legalább egy (a tevékenység függvényében meghatározott) meghatározott minimális összeg.

Egy biztosító, amelynek központja van egy adott tagállamban, és fiókot, ügynökséget kíván nyitni egy másik tagországban, engedélyt kell, hogy kérjen a befogadó tagállam biztosításfelügyeletétől. Az irányelv meghatározza az engedélyezéshez szükséges minimális információt is.

4.7.2. Az Első életbiztosítási irányelv

Az Első életbiztosítási irányelvet 1979-ben fogadták el. szerkezete és alapelvei hasonlóak az első nem-életbiztosítási irányelvhez. Lényeges elvi újdonsága az hogy rendelkezik az élet és a nem-életbiztosítások együttes műveléséről egy biztosítón belül. E szerint a korábban mindkét területet művelő biztosítók folytathatják kompozit tevékenységüket, nem lehet azonban új biztosítónak együtt művelni a két ágat.

Amennyiben azonban egy meglévő kompozit biztosító fiókot vagy ügynökséget kíván létrehozni egy másik tagállamban, akkor ez a fiók vagy ügynökség csak nem-életbiztosításokat köthet.

Megengedi továbbá az irányelv, hogy egy tagállam előírja a területén dolgozó kompozit biztosítóknak, hogy egy adott határidőn belül szakosodjanak valamelyik ágra.

4.7.3. A Második nem-életbiztosítási irányelv

Az 1988-ban elfogadott második nem-életbiztosítási irányelv kiterjeszti a biztosítók jogait azáltal, hogy megengedi, **letelepedés nélkül nyújtsanak szolgáltatásokat a határon keresztül (cross boarder services)** . Korábban egy tagállam saját területén korlátozni tudta

a direkt biztosítási tevékenységet azokra a biztosítókra, amelyek "intézményt" (legalább fiókot vagy ügynökséget) hoztak létre az ország területén. A második irányelv lehetővé teszi, hogy egy biztosító fiók vagy ügynökség alapítása nélkül terjessze termékeit az EU egész területén. **Ezt nevezik szolgáltatási alapon történő üzletkötésnek, a korábbi letelepedési alapon folytatott üzletkötéssel szemben.**

Az irányelv különbséget tesz a "nagy kockázatok", és a "tömeg kockázatok" között, és hatályát kezdetben csak az utóbbiakra terjeszti ki. e mögött az a fogyasztóvédelmi megfontolás volt, hogy a nagy biztosítottak tisztában vannak mind annak előnyeivel, mind potenciális veszélyeivel, hogy nem saját hazájukban alapított szervezetnél helyezik el biztosításukat. Ennek következtében például azok a kereskedelmi és ipari konszernek, amelyeknek kockázatai elszórtan jelentkeznek szerte az EU tagállamaiban, ha akarták egyetlen szerződésben biztosíthaták azokat anélkül, hogy bonyolult fronting ügyletekbe, vagy speciális egyedi biztosítások kidolgozásába kellett volna belemenniük.

Az irányelv kapcsán felmerült az a probléma, hogy **a biztosítási szerződések jogának egységesítésére csak minimális kezdeményezések voltak.** Ennek áthidalására az irányelv biztosítja a szerződő azon jogát, hogy meghatározhassa, mely állam jogának alkalmazását kéri. Ennek hiánya esetére néhány gyakori esetre meghatározza, hogy mely jogot kell alkalmazni.

4.7.4. A Második élet irányelv A második életbiztosítási irányelv lehetővé tette, hogy magánszemélyek, akik saját kezdeményezésükre vesznek életbiztosítást, olyan társaságokhoz is fordulhassanak, amelyeknek hazájukban nincs székhelye. Ez azt jelenti, hogy

a tagállamok nem tilthatják meg állampolgáraiknak, hogy más országban vásároljanak életbiztosítást, mint ahogy azt korábban számos tagállam tette. A saját kezdeményezés azt jelenti, hogy a szerződő tett aktív lépéseket biztosítás kötésére, és nem egy társaság reklámjára reagált.

4.7.5. A Harmadik élet és nem-élet irányelvek

A Harmadik irányelvek közös jellemzője az **egységes engedély**. Ez lehetővé teszi, hogy az EU tagállambeli engedélyezett központtal rendelkező társaságok termékeiket az eredeti engedély alapján az EU területén bárhol árusíthassák. A biztosítási üzletre kapott engedély tehát az EU egész területén érvényes.

Ezzel e rendszerrel nem egyeztethetők össze az egyes biztosítási vállalkozások által korábban élvezett monopol státusszal, ezért az irányelv megkívánja ezeknek a monopol helyzeteknek a megszüntetését.

Az egységes engedély nem vonatkozik az első irányelv hatáskörébe nem tartozó kis kölcsönös biztosítási egyesületekre. Ugyanígy nem vonatkozik az EU-n kívüli biztosítók fiókjaira.

Az egységes engedély rendszerének a megbízhatósága, **a fogyasztók érdekeinek a védelme érdekében a harmadik irányelvek erősítik a biztosításszabályozás minimum standardjait.** Így például előírásokat tartalmaznak a biztosítástechnikai tartalmak befektetési szabályaira, a tulajdonosi kontrollra, az életbiztosítási irányelv kötelezettséget ró a biztosítókra, hogy ügyfeleiket tájékoztassák kötvényük legfontosabb jellemzőiről, beleértve a visszavásárlási és díjmentességi értékeket is.

4.8. A biztosításpolitikai közvetlen szabályozó eszközei

4.8.1. A biztosítástechnikai tartalékok befektetésére vonatkozó szabályok

A biztosítók befektetési lehetőségeinek szabályozása az államnak több szempontból is fontos kérdés:

- ezen a területen különösen fontos szerepet kap a **felügyelet fogyasztóvédő szerepe**, azaz a befektetések szabályozásával, és ellenőrzésével kell biztosítani, hogy a biztosító elhúzódozó, illetve hosszabb távú kötelezettségeit teljesíteni tudja,
- az **államnak sajátos érdekei lehetnek** a nemzetgazdaság szempontjából a befektetések fő irányára.

A befektetésekkel szembeni követelményeket nagyon nehéz szabályozókban számszerűsíteni. Olyan elvárások vannak ugyanis, melyek egymásnak látszólag, de gyakran gyakorlatilag ellentmondhatnak egymásnak:

A biztonságosság követelménye.

A biztosítónak úgy kell tartalékait befektetni, hogy azzal ne vállaljon túlzott kockázatot. Ennek határa természetesen a biztosító méretétől, és az adott környezetben az egyéb befektetési lehetőségektől is függ. Nyilvánvaló ugyanis, hogy bizonyos kockázatot minden esetben vállal a biztosító. A túlzott kockázatot tehát részben a halmozott kockázat kerülésével, tehát egy befektetési fajtába, és különösen egy konkrét ügyletbe a befektetett eszközök túl nagy arányát nem szabad befektetni, másrészt pedig a hagyományosan kockázatos befektetési formákba (részvények, ingatlanok) korlátozott arányban szabad befektetni.

A jövedelmezőség elve

A biztosítóknak saját profitjuk közvetlen növelése, és hosszútávú versenyképességük javítása érdekében is alapvető érdekük, hogy tartalékaikat minél jobban fektessék be, minél nagyobb hozamot érjenek el. Az életbiztosítási piac egyik legfontosabb versenyterülete a **befektetések hozama**, illetve a visszajuttatás aránya. A biztosítók befektetési hozamuk egy részét (általában a technikai kamat feletti rész 80%-a feletti részt) valamilyen szolgáltatás formájában visszajuttatják a biztosítottaknak¹³ az életbiztosítási területén.

A matematikai tartalékok befektetésével szemben minimum követelmény, hogy a technikai kamatot elérjék, mivel ezt a szintet a díj, illetve a biztosítási összeg megállapításával a biztosító a szerződés teljes tartamára "kiigérte".

A likviditás elve

A biztosítóval szemben alapkövetelmény, hogy üzletmenete során minden körülmények között likvid legyen. Ezért befektetéseinek egy részét olyan befektetési formákban kell tartania, melyek gyorsan mobilizálhatóak, illetve a befektetett tőkének csak kis részét tarthatja nehezen, nagy veszteségekkel mobilizálható formákban.

Más oldalról a tartalék, illetve a módzatok jellegzetességei figyelembevételével kell megállapítani a befektetések lejáratí összetételét.

---

¹³

A valutakongruencia elve

"A valutakongruens eszközfedezet elve azt jelenti, hogy a biztosító idegen tőkéjének valutában megtestesülő részét ugyanabban a valutában kell, hogy befektesse, ami lehetővé teszi a valutaárfolyam-változás kockázatának a kivédését."¹⁴

Általában az állam szabályozza a befektetések különböző fajtáiba minimum, illetve maximum fektethető eszközök arányát. A minimum előírások általában a likvid eszközökre vonatkoznak. Ezzel kívánják biztosítani, hogy a biztosító mindig meg tudjon felelni a napi szolgáltatási kötelezettségeknek. Maximumot pedig a kockázatosabb, illetve a rövid távon általában csak nagy veszteségekkel mobilizálható befektetési formákra szoktak előírni. Részben az eltérő előírásoknak, részben az eltérő portfóliónak, másrészt pedig az eltérő szokásoknak köszönhetően a fejlett tőkés országokban egymáshoz viszonyítva az életbiztosítási díjtartalékok befektetési struktúrájában igen nagy eltéréseket tapasztalhatunk:

---

¹⁴ Forgács Zoltán (1994)

Az életbiztosítási tartalékok befektetésének megoszlása néhány OECD országban, 1989.-ben (százalék)¹⁵

	Belgium	Dánia	NSZK	Japán	Egyesült Királyság	Olaszország
kötvények	46.6	77.9	24.2	9.1	20.5	65.0
jelzálog hitelek	23.3	1.9	15.0	3.2	1.3	7.4
egyéb hitelek	2.1	1.6	48.3	31.8	1.4	0.0
részvények	13.6	10.6	3.6	21.7	56.1	12.4
ingatlan	7.6	3.4	6.0	5.6	16.0	12.9
más befekt.	6.8	4.6	2.9	28.6	4.7	2.3
összesen	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Magyarországon a biztosítók 1995. évi biztosítástechnikai tartalékai 129,1 milliárd Ft-ot tettek ki. Ez 30,3 %-kal magasabb mint az 1994. évi.

A biztosítástechnikai tartalékok megoszlása a tartalékok fajtái szerint, milliárd Ft.

	1994	1995
Meg nem szolgáltat díjak tartaléka	2,3	3,4
Matematikai tartalék	57,9	70,9
Függőkárok tartaléka	33,8	46,2
Eredménytől függő díjvisszatérítési tartalék	0,6	2,0
Eredménytől független díjvisszatérítési tartalék	0,8	0,5
Káringadozási tartalék	1,3	1,5
Nagy károk tartaléka	1,2	1,7
Egyéb biztosítástechnikai tartalékok	1,2	3,3

A magyar befektetési portfólió jellegzetességeit részben a fenti befektetési szabályok, de elsősorban a hazai befektetési lehetőségek speciális helyzete (beleértve az infláció hatását is) alakították ki.

¹⁵Forrás : Policy Issues in Insurance (OECD 1993)

4.8.2. A biztosító alapításához szükséges minimális tőke

A szabályozott biztosítási piacú országokban a biztosító alapításával kapcsolatos egyik legfontosabb követelmény annak a tőkének a meghatározása, melynek megléte minimálisan szükséges egy biztosító alapításához, működési engedélyének megadásához.

Ennek nagysága a piacon lévő biztosítók számát, szerkezetét, és tulajdonosi struktúráját is meghatározhatja.

a, Amennyiben **túl magas a minimális tőke**, nincs lehetőség tipikusan kis biztosítók alapítására. Nem jelenhetnek meg tehát olyan mozgékony kis biztosítók, amelyek kis adminisztrációval, speciális üzletkötési módszerekkel (csak brókereken keresztül, vagy megbízottakkal, hirdetéssel történő üzletkötés), néhány módozatal szeretnének jelen lenni a piacon.

A megállapított minimális tőke alapvetően meghatározza azt is, hogy hány biztosítót képes a piac eltartani.

b, Amennyiben túl alacsony a minimális tőke, az csökkenti a biztosítók solvenciáját, sokkal labilisabbá válnak a minimális tőkével létrejött biztosítók. Ez nagyobb lehetőséget ad arra is, hogy a "szerencselovagok", esetleg a kifejezetten csalási, sikkasztási szándékú befektetők is megjelenjenek a piacon.

A minimális alapító tőke meghatározásánál tehát számos tényezőt kell figyelembe venni:

- a biztosító alapításához, szervezéséhez ténylegesen szükséges (organizációs) tőke nagyságát,
- a piac hagyományait, struktúráját,
- az állam biztosításpolitikai prioritásait,
- a környező országokban kialakult szokásokat (különösen nő ennek a jelentősége azon országok viszonylatában, melyek között a szabad fióknyitás lehetősége fennáll),
- a minimális szavatolótőke kiszámítására alkalmazott előírások.

A minimális tőke alakulása néhány kelet-európai országban (1993.-ban, ezer USD-ban)¹⁶

Ország	Élet üzletág	Nem-élet üzletág	Kompozit
Belorusszia			43
Csehország	2420	760-5300	
Észtország	75	150	
Lettország			175
Litvánia			128
Magyarország	10900	10900	10900
Lengyelország	9370	2300-4500	
Románia			20
Oroszország			4
Szlovákia	1060-1420	780-1060	
Ukrajna			5

¹⁶ Forrás : Az Állami Biztosításfelügyelet Tájékoztatója 1993.

A biztosító társaságok számát természetesen a minimális tőkén kívül számos tényező határozza meg (pl. az ország gazdasági stabilitása, gazdasági ereje, a határon túlnyúló szolgáltatás minősége, a biztosítási kultúra színvonala, az ország nagysága, stb.) ennek ellenére demonstratív hatású, hogy ugyanekkor Oroszországban 2500, Ukrajnában 367, Belorussziában 67 biztosító társaság volt, míg Magyarországon 14, Szlovákiában 10, Lengyelországban 31.

4.8.3. Állami tulajdonú biztosító

Egy állami tulajdonban (többségi állami tulajdonban) lévő biztosító fenntartása-alapítása **több fontos funkciót is betölthet**. Ezeknek egyrésze ugyan nem közvetlenül biztosításpolitikai célt szolgál, azonban nyilvánvaló hatással vannak ezek is a biztosítási piac folyamataira:

a, Az állam, **mint befektető** megmaradhat ebben a hosszútávon megbízható jövedelmet ígérő ágazatban, tehát közvetlenül, mint tulajdonos juthatna részesedéshez a profitból. Ennél a célnál elsődlegesen azt kell tisztázni (miként más állami tulajdonosi szerepvállalásnál), hogy felkészült-e az állam a hatékony tulajdonosi szerepvállalásra

b, A nagy állami biztosítási cégek vezetése több nyugat-európai országban is hagyományosan a hosszabb időt "leszolgált" állami főtisztviselők, illetve politikusok egyik **visszavonulási lehetősége** volt. Az állami vezetőknek, politikusoknak tehát lobby érdeke is lehet ilyen cégek fenntartása, alapítása.

c, Amennyiben a cég megfelelő nagyságú **tartalékokkal** rendelkezik, az állam tulajdonosi pozícióból tudja a kincstárnak kedvezőbb **befektetési** formák felé irányítani a céget.

d, Elsősorban a modern gazdasági (és ezen belül biztosítási) rendszert éppen kialakító országokban a biztosítási díjbevételeknek a viszontbiztosításon keresztül kiáramlását próbálják mérsékelni olyan jogszabályokkal is, melyek előírják, hogy minden vállalt kockázat (esetleg bizonyos kockázati csoportokra előírva) bizonyos százalékát **kötelező viszontbiztosítani** egy állami kézben lévő biztosítónál. Ezzel nemcsak az országban tartják a viszontbiztosítási díjak egy jelentős részét, de biztos díjbevételekhez juttatják az állami biztosítót, valamint a viszontbiztosítási elszámolásokon keresztül bőséges információhoz lehet jutni a piaci folyamatokról is. Ez a vállalkozási szabadság durva korlátozása, viszont az állami beavatkozásnak egy, a biztosítási gondolathoz közel álló módja.

e, A biztosító tevékenységével - különösen azokon a területeken, ahol piacvezető pozíciót tölt be - befolyásolhatja a többi biztosító tevékenységét is, és így a **szabályozás közvetett eszközévé** válhat.

d, Hagyományosan állami tulajdonban van az országok többségében az **export hiteleket** biztosító társaság. Ennek elsődleges oka az, hogy ennek a biztosítónak a megléte eleve exportösztönző szerepet tölt be, de a piaci (kalkuláció szerinti) díjak alatti díjkivetéssel közvetett exportösztönzést lehet megvalósítani.

Általában indokolja azt, hogy egy, vagy (az adott ország gazdaságától, külkereskedelmi forgalmától függően) csak néhány exporthitel biztosító legyen, hogy ez az üzletág nagyon részletes és koncentrált információs bázist igényel.

f, Egyes országokban (pl. Japán) a **természeti kockázatoknak** való speciális mértékű kitettség, máshol a biztosítók óvatossága okozhat olyan helyzetet, hogy bizonyos természeti katasztrófák ellen nem vállalnak a privát biztosítók megfelelő biztosítási fedezetet, vagy ezeket az állam nem tartja megfelelőnek. Ezeknek a problémáknak a megoldására vagy állami garanciaalapot szoktak létrehozni, vagy egy olyan állami biztosítót, amely felkészült ezen kockázatok vállalására is. Utóbbi megoldás azért előnyösebb, mert a biztosítási megoldással járó információs rendszer több lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a kockázatnak kitettségről realisabb kép alakuljon ki, másrészt pedig a biztosító szervezete jobban felkészült lehet arra, hogy megfelelő viszontbiztosítási szerződések kötésével csökkentse a kockázatot. Igaz ugyan, hogy ezekre a kockázatokra általában nehéz viszontbiztosítót találni. Az állami garanciaalap előnye viszont, hogy vagy adóból, vagy adószereven (pl. a tűzbiztosítási díj bizonyos százalékában) történik a díjfizetés, és így sokkal kevesebben maradhatnak ki a fedezetből. Az pedig nyilvánvaló, hogy katasztrófa esetén valamilyen szinten minden károsultról gondoskodni kell. Egy esetlegesen önkéntes alapon működő erre a célra létrehozott biztosító viszont csak a lehetőségét adja meg, hogy a potenciális biztosítottaknak biztosítási fedezete legyen, de nem garantálhatja a biztosítás telítettségét.

g, Fontos eszköze lehet az állami szerepvállalásnak egy állami tulajdonú biztosító, ha olyan, a társadalom, az állam számára fontos kockázatokra vállal fedezetet, melyet egyébként **a piac nem vállal**. Ilyen kockázatok lehetnek bizonyos feltételek között felelősségbiztosítások, háborús környezetben szállítmánybiztosítások, stb.

Elsősorban a fejlődő, önálló piacukat építő országokban piacvédő, illetve valuta megtakarító funkciót is betölthet az állami biztosítók fenntartása, illetve többnyire ezzel együtt a külföldi tulajdon kizárása. Így például Indiában és Mexikóban két állami biztosító társaság (illetve leányvállalataik) uralják a piacot, de Franciaországban is jelentős piaci szerepet töltenek be a (részlegesen) állami befolyás alatt lévő társaságok.

A biztosító stratégiájának a kialakítása szempontjából feltétlenül fontos tisztázni, hogy az adott esetben melyek az állam fő céljai az állami tulajdonrészrel, mert együtt érvényesíteni a fenti célokat nem lehet.

4.8.4. Árpolitika

A modern piacgazdaságok árpolitikájának két alapvető mozzanata van, a **közvetett és a közvetlen árszabályozó** tényezők:

a, a közvetett árszabályozók makrogazdasági tényezők, melyek az adó-, pénzügy-, és versenypolitikán keresztül érvényesülnek.

b, a közvetlen eszközök a gazdaság egy-egy szegmensére vonatkoznak

A biztosítási tevékenységek technikai osztályozása¹⁷

	Életbiztosítás	Vállalkozók biztosításai	Lakásbiztosítás
Elméleti megközelítés	Fogyasztási és megtakarítási modellek	Alku modellek, és játékelmélet	Verseny piaci modellek
Verseny és marketing	Más megtakarítási	Más kockázatmegoszt	Biztosító társaságok közötti

¹⁷ K. Borch (1990), 13. oldal alapján.

	formák	ási módszerek	verseny
Az állami felügyelet attitűdje	A szolvencia fenntartására koncentráló felügyelet	Nincs komoly igény a felügyeletre	Növelvő igény a szabályozásra

A biztosítási piac árszabályozása a felügyeletnek azért érzékeny területe, mert itt egymással ellentétesen érvényesülő felügyeleti, illetve biztosításpolitikai célok és eszközök kerülhetnek egymással szembe. A felügyelet, mint elsődlegesen a biztosítók szolvenciájáért felelős szerv, érdekelt abban, hogy az árak ne legyenek túl alacsonyak. Emellett azonban az államnak fel kell lépnie pl. az árkartellek ellen, különleges politikai érzékenységgel kell kezelnie a kötelező biztosítások ármegállapítását. Tehát ebben az esetben tulajdonképpen a felügyeleti és a biztosításpolitikai szempontok egymással szembe kerülhetnek.¹⁸

4.9. A biztosításpolitikai legfontosabb közvetett eszközei

4.9.1. Az ügyfélvédelmi alap

Az **ügyfélvédelmi alap** (*policyholders protection fund*) feladata, hogy a biztosítottaknak védelmet nyújtson arra az esetre, ha egy biztosító fizetéseképtelenné (inszolvenssé) válna. Ennek megfelelően az alap megteremtéséhez szükséges pénzt a biztosítóknak töbnyire adó jellegűen, kötelezően kell megfizetniük, általában a biztosítási díjbevételek arányában. A másik megoldási lehetőség, ha az alap decentralizáltan, a biztosítóknál speciális tartalékként (kötelezően) képződik.

Az **Egyesült Királyságban - az 1975-ben hozott Biztosítottvédelmi Törvény** alapján - a Kormány által létrehozott testület a biztosítók által befizetett illetékekből alapot képezhet, melyből a fizetéseképtelenné vált biztosítók biztosítottainak kárait rendezheti. A kötelező gépjárműfelelősségi károk esetében az alap 100%-os kompenzációt nyújt, egyéb biztosítások kárait csak 90%-os. Nem terjed ki a kompenzációs alap a szállítvány- és a viszontbiztosításokra.

Az ügyfélvédelmi alapok speciális formájának tekinthetjük azt - az európai országok többségében, így Magyarországon is működtetett - rendszert, amely abban az esetben nyújt kártérítést, ha a **gépjárműkár okozója** ismeretlen, vagy nem rendelkezett felelősségbiztosítással.

Az USA-beli szabályozás egyik jellegzetes eleme a garanciaalapok intézménye, melyet az egyes államok eltérő módon szabályoznak. Lényege azonban, hogy minden egyes biztosító kötelező, a díjbevételek arányosan befizetett hozzájárulásából ügyfélvédelmi alapokat képeznek.

Az ügyfélvédelmi alapok létjogosultságával kapcsolatban általában minden országban heves viták folynak. A stabilabb (és jobb érdekérvényesítési pozícióban lévő) biztosítók azzal érvelnek, hogy ezzel a gyengébb társaságok hibáinak a fedezésére kényszerítik őket, ráadásul a kockázat nem - a szokásosan alkalmazott - díjbevételek arányos, hanem éppen a kis biztosítóknál nagyobb az esélye a pénzügyi fedezet hiány keletkezésének.

¹⁸ Lásd még erről a 2.3. pontot.

Általában inkább az átalakuló gazdaságoknak ajánlják ezt a megoldást, ahol sok új biztosító alakul, és így a kockázat is nagyobb. Itt azonban az a probléma, hogy nincs idő az alap megfelelő akkumulációjára.

A Bit. előírja, hogy Magyarországon is létre kell hozni - törvény által - ügyfélvédelmi alapot. Ez a törvény azonban a Bit. érvénybe lépte óta nem született meg, így az alap sem jött létre.

4.9..2. Az infláció kezelése

Az **inflációnak** számos közvetlen hatása van a biztosítási piacra:

- az inflációval általában együtt jár a **megtakarítási hajlandóság csökkenése**, azaz csökkenhet a megtakarításos életbiztosítások iránti igény,
- a **költségek emelkedését** gyakran nem követik a díjak. Különösen nagy gond ez a hosszú lejáratú (élet, és nyugdíj) biztosítások esetében,
- a vagyont biztosítások esetében a **biztosítási összegek és a díjak** sem követik megfelelő ütemben az inflációt,
- olyan módozatoknál, ahol részkárok esetén a biztosító kénytelen kifizetni az emelkedett árat, de a díjat nem növelheti évközben (gyakori probléma ez pl. casco biztosítások esetében), a biztosító veszteségei rohamosan emelkedhetnek .

Mindezekkel együtt a biztosítási ipar és a biztosításpolitikai legnagyobb problémája tartós inflációs helyzetben a megtakarításos életbiztosítások piaci jelenlétének megőrzése, esetleg növelése. A biztosítók ehhez kidolgozták - és Magyarországon is alkalmazzák - azokat a módszereket, melyek legalább részben kezelni tudják az infláció hatását. A kulcsszó általában az indexálás, a revalorizáció, és a nyereségrészesedés. Ezeknek a biztosítástechnikai megoldásoknak a részletezése nem lehet most könyvünk tárgya. Lényeges azonban tudni, hogy annak, hogy egy életbiztosítás valóban követni tudja az inflációt, annak legalább két feltétele van : **a, a díjaknak is az inflációnak megfelelő mértékben kell emelkedniük, b, a biztosítóknak legalább az inflációnak megfelelő hozamot kell elérniük.** Az első feltételt a kötvényben lehet garantálni, a másodikat azonban általában nem tudják a biztosítók garantálni, így vagy valamilyen meghatározott befektetési formát (amiben a biztosítottak bíznak) garantálnak, vagy azt, hogy a befektetések hozamának nagyobb részét (többnyire 85-95%-ot) visszajuttatják valamilyen módon a biztosítottaknak (szerződőnek).

Tanulságos módszert alkalmazott az izraeli állam az életbiztosítások értékállóságának garantálása, és ezen keresztül a megtakarítások ösztönzése érdekében.¹⁹

Az állam megalapítása után, rögtön az ötvenes években **az izraeli állam fontosnak tartotta a tartós megtakarítások növekedését**, hogy ezzel a lakosság pénzével tudja finanszírozni a tömeges bevándorlás és intenzív építkezések idején elsősorban a fejlesztésre és a bevándorlók befogadására, illetve a harci készülődésre fordított költségeket.

Az állam olyan kötvényeket bocsátott ki az életbiztosítók részére, melyekre garantálta az inflációnak megfelelő hozam elérését. A társaságok olyan konstrukciókat dolgoztak ki, melyeknél évente kétszer a díjakat és a biztosítási összegeket is az inflációhoz igazították. A befektetések érték követését pedig államkötvényekkel garantálták.

Noha ez a megoldás az inflációs viszonyokhoz képest nagyonkedvező volt, csak relatív sikereket lehetett elérni a hosszútávú megtakarítások piacán, mert a szakszervezetek által garantált nyugdíjalapok, valamint a bankok gondoskodási alapjai még jobb feltételeket

¹⁹ Az izraeli tapasztalatokról készült rész az Argus Inter No. 55. alapján : Inflation and linked life insurance

tudtak kínálni az izraeli gazdaság speciális körülményei között. Így 1985-re az életbiztosítások részesedése a hosszútávú lakossági befektetések piacán 8%-ot ért el, és a 4 millió lakosra 1 millió életbiztosítási szerződés jutott.

4.9.3. A természeti katasztrófák biztosítása

A biztosítási kockázat szempontjából **természeti katasztrófának (natural catastrophe)** nevezzük az olyan eseményeket, melyek egy természeti jelenség (vagy természeti jelenségek sorozata) következtében lépnek fel, többnyire több egyedi káreseményt okoznak, és a **károk akumulációja miatt különösen nagy összesített kárt okoznak**. A "különösen nagy kár" fogalma természetesen függ a kárt szenvedett gazdasági potenciáljától, a "szokásos" természeti károk mértékétől, és a szubjektív megítéléstől is.

A természeti katasztrófák biztosítási fedezete számos elméleti és gyakorlati problémát vet fel. A nyolcvanas évek második felében, és a kilencvenes évek első felében az ilyen jellegű károk hatványozottan jelentkeztek a világ biztosítási piacán, **megrendítőleg hatottak a viszontbiztosítási piacra**.

A természeti katasztrófák közvetlenül és közvetve - mértéküktől és jellegüktől függően - az érintett terület társadalma, és elsődlegesen a gazdasága részére évekre meghatározóan megrázó erejű lehet. A földrengés károk lehetséges hatásait az alábbi táblázat foglalja össze:

A földrengés károk kategorizálása²⁰

A, Elsődleges károk	B, Másodlagos károk	C, Harmadlagos károk
1. Lakosok sérülése, vagy halála. 2. Jóságok és háziállatok sérülése, elhullása. 3. Épületek és a bennük lévő javak megsérülés. 4. Az önkormányzati létesítmények, és az infrastruktúra sérülése. 5. Járművek, és más vagyontárgyak sérülése. 6. Terményekben, erdőkben, és dísznövényekben keletkezett károk. 7. Értékes geofizikai képződmények megváltozása. 8. Pszichés trauma. 9. A lakásállomány veszteségei.	1. Otthontalanság. 2. Az üzleti életben és a termelésben bekövetkező lassulás, vagy leállás. 3. A szolgáltatási hálózat szétzúzódása. 4. A családoknak, önkormányzatoknak és a vállalkozásoknak a takarítással, és a helyreállítással kapcsolatos költségei. 5. A családoknak, önkormányzatoknak és a vállalkozásoknak a sérült építmények, az azokban lévő javak, valamint egyéb vagyontárgyak javításával, helyreállításával kapcsolatosan felmerülő pénzügyi veszteségei. 6. Az államnak a közösségi létesítmények, az infrastruktúra	1. Munkanélküliség. 2. A családok jövedelmi veszteségei. 3. A vállalkozások jövedelmi veszteségei. 4. A befektethető tőkének a helyreállítás, újjáépítés projektjeiben történő lekötése. 5. A föld, és a vagyontárgyak leértékelődése. 6. A népesség növekedési trend megváltozása. 7. A népesség migrációs szokásainak a megváltoztatása. 8. Az önkormányzatok megnövekedett költségei. 9. Az adóterhek növekedése a helyreállítási költségek miatt. 10. A közösségek szocio-ökonometriai

²⁰ Y. Kahane (1988) alapján.

	helyreállításával kapcsolatos pénzügyi veszteségei. 7. A biztosítottaknak teljesített biztosítási kártérítések.	életképességének megváltozása. 11. A családok szocio- ökonometriai életképességének megváltozása. 12. A személyes és üzleti megtakarítások és tőke elfogyása. 13. A szállítók, építők pénzügyi költségei.
--	--	---

Az állami gazdaságpolitika számára is alapvető fontosságúvá vált több szempontból is a természeti katasztrófák megfelelő kezelése:

- A különböző országok, illetve az országok egyes területei **eltérő módon vannak kitéve a természeti kockázatoknak**. Például hurrikánok károkozására kevésbé kell számítani a kontinentális területeken, így például hazánkban, de rendszeresen nagy károkat okoznak az USA egyes tengerparti területein, Franciaország egyes részein. Jól ismertek a fokozott földrengés veszélyt okozó törésvonalak is, a tudomány jelenlegi állása szerint ebből a szempontból biztosan kockázatmentes területet nem ismerünk. Az eltérő kockázat miatt eltérő kezelést is igényelnek e problémák.

- Egy nagyobb katasztrófa egész országokat hozhat destabilizált helyzetbe, amennyiben nem történt meg a megfelelő védelem, vagy tőketartalékolás.

- A katasztrófa kockázatok - mivel a károk bekövetkezésének várható ismétlődési periódusa általában sok év - speciális tartalékolást igényel.

- Többnyire a kár után alakul ki, hogy a károsultak többségének nem volt biztosítása, és ilyenkor az állam szociális okok miatt kénytelen segéllyel, vagy más programokkal a költségvetés terhére segíteni.

A földrengés kockázat speciális helyzete az állami "gondoskodás" speciális módját is igényli.

A különösen veszélyeztetett területeken megnő a kármegelőzés szerepe. Az állam gyakran alakít ki olyan építészeti előírásokat, melyek csökkentik az esetleges földrengések károkozó hatását.

Egyes országokban (pl. a különösen veszélyeztetett Japánban) az állam jelentős részt vállal a kockázatnak kitett létesítmények biztosítási fedezetéből.

Sokat elemzett kérdés, hogy önkéntes (*voluntary*), vagy kötelező fedezet (*compulsory coverage*) mellett működjön-e a földrengés kockázat biztosítása.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy azokban az országokban, ahol viszonylag kicsi a kár bekövetkezésének a valószínűsége, az emberek inkább nem kötik meg a biztosítást. Ennek részben pszichikai oka van, részben pedig az, hogy úgy gondolják, hogy katasztrófa esetén keletkező szükség helyzetben az állam úgyis kompenzálja őket. Más oldalról erősíti ezt a folyamatot, hogy a viszontbiztosítók az elmúlt évek nagy kárai

következtében igyekeznek az alap fedezetvállalásaikból kizárni a természetik katasztrófa kockázatokat, aminek következtében a direkt biztosítók is egyre gyakrabban kiegészítő kockázatként, vagy egyáltalán nem kínálják ezekre a kockázatokra a fedezetvállalást.

Ezek a folyamatok azt látszanak indokolni, hogy szükség van kötelező biztosításra a földrengés kockázatok fedezetére. A következő kérdés, hogy ez a vagyontárgyak, illetve biztosítások milyen körére terjedjen ki. A logikus válasz természetesen itt is függ attól, hogy mennyire kockázatos az érintett ország. Logikusnak tűnik például, hogy egy kisebb kockázatú területen a lakásbiztosításokra terjedjen ki (a lakásbiztosítás kötelező részeként) a kötelező földrengés fedezet (ilyen a brit rendszer például).²¹

Japánban 1965-ben vezették be (a tűzbiztosításokhoz csatolva) a kötelező földrengés biztosítást, majd a magas díjak miatti viták következtében 1980-ban megszüntették. Az 1995. január 17.-i "Great Hanshin" földrengés után kiderült, hogy a károsultak többségének nem volt semmilyen biztosítása. Ennek következtében az állam ismét fontolóra vette a kötelező biztosítás bevezetését.²²

Szintén most fontolgatják Hollandiában - francia mintára - a többlet díjjal működtetett kötelező árvíz és földrengés biztosítás bevezetését.

A **kötelező katasztrófa biztosítások legnagyobb problémája** az, hogy - amennyiben nem egy adó jelleggel gyűjtött állami alapot hoznak létre - adminisztratíván csak úgy bonyolítható, ha valamely egyéb biztosítás (tűzbiztosítás) mellé kötelező megkötni, és nagyon egyszerű és egységes tarifával (a tűzbiztosítási díj, vagy biztosítási összeg arányában) kell alkalmazni. ebből pedig a két alap konfliktus:

a, Továbbra is csak annak lesz fedezete, aki legalább tűzbiztosítást kötött, mivel az nem kötelező.

b, Az egységes díjkivetés igazságtalan, hiszen nem tudja értékelni például a biztosított kármegelőzési intézkedéseit, vagy a kevésbé kockázatos területi elhelyezkedést.

A katasztrófa kockázatok másik oldala a **biztosítók biztonsága oldaláról jelentkezik**. Amennyiben egy károsult területen egy biztosítónak túlságosan **nagy koncentrációval** vannak kockázatai, az megrendítheti a fizetőképességét. Ezzel szemben a legtermészetesebb védekezés a viszontbiztosítási szerződés kötése (többnyire stop loss módszerrel). Emellett azonban több ország ír elő különböző garanciákat. Az EK irányelvei a "nagy károkat" kezelik külön, melyekre külön tartalékokat kell képezni. Franciaországban pedig például a kockázati nyereség 75%-át a katasztrófa károk tartalékába kell helyezni.

Bár hatásában hasonlóan működik, itt fontos elkülöníteni a **nagy károk** kockázatát (amely többnyire egy káresetből valószínűsíthető nagy kár) és a **természeti katasztrófa** kockázatot (ahol egy vagy egy sorozat természeti eseményből sok, együttesen nagyértékű kár keletkezhet).

Jelenleg a **magyar szabályozásból teljesen hiányzik a katasztrófa** kockázatok kezelése, tehát a szabályozók voltaképpen az önszabályozásnak engedtek teret, annak minden kockázatával.

²¹ A tűzbiztosításhoz kötött földrengés biztosítás azért is logikus, mert csökkenti a szerzési költségeket. Néhány országban limitálják is az ilyen címen elszámolható költségeket (pl. Kolumbiában és Új-Zélandon 2,5%).

²² A World Insurance Report 1995. febr. 24.-i száma alapján.

4.9.4. Más pénzügyi szolgáltatásokkal kapcsolatos viszony szabályozása

A modern pénzügyi rendszerek egyik legjellegzetesebb folyamata a **tulajdonosi szerkezetben és a szolgáltatások terén egyaránt végbemenő integrációs folyamat**.

A jogszabályok deregulációs folyamata, a komputerizáció, és a globalizáció olyan új lehetőséget nyitott meg a különböző pénzügyi szolgáltatások, illetve szolgáltatók együttműködésére, melyek innovációk sorát indították el a biztosítástechnikában is. Ennek egyik legmarkánsabb megjelenése a bankbiztosítás (*Bancassurance*). Ennek részletei biztosítási üzemtani kérdések.²³ Szabályozása, feltételeinek a megteremtése, vagy éppenséggel bővítése az utóbbi években a biztosításpolitikai egyik legérdekesebb kérdésévé vált.

A **pénzügyi konglomerátumok** a pénzügyi szolgáltatások különböző területeit művelő cégek csoportjai. Állami felügyeletük Nyugat-Európában, és Észak-Amerikában egyre több nehézségbe ütközik. A jelenlegi szabályozás szétválasztja a különböző pénzügyi szolgáltatók (elsősorban a bankok és a biztosítók) felügyeletét, így mindkét felügyelet korlátokba ütközik a tulajdonosi struktúrájukban, és tevékenységükben is összefonódott vállalkozásokból álló csoportok felügyelete, ellenőrzése során, annak ellenére, hogy gyakran nyilvánvaló számukra, hogy a csoport egy tagjának a pénzügyi nehézségei a csoport többi tagját is veszélybe sodorhatják. egy másik probléma, melyet "*double gearing*" effektusnak nevez a szakirodalom azt a veszélyt jelzi, hogy ugyan azzal a tőkével a csoporton belüli "újrahasznosítással" (hitelezés, tulajdonosi tőke, stb.) a szolvencia tényleges helyzetét átláthatatlanná lehet tenni.

Az állami szabályozás feladatai (a közös szolvabilitás vizsgálatára alkalmas módszerek kidolgozása és alkalmazása mellett) alapvetően két területen jelentkezhetnek:

a, A kölcsönös terjesztés (esetleg más szolgáltatások nyújtása) szabadságának a szabályozása.

b, A kölcsönös tulajdonszerzési lehetőség engedélyezése, illetve korlátozása.

Az Európai Közösség közös joga - a tevékenységek elhatárolása mellett - nem terjed ki sem a biztosítók és bankok közötti tulajdonosi kapcsolatok, sem a szolgáltatás nyújtás szabályozására. **Egyetlen irányelv sem korlátozza a bankbiztosítási csoportok létrejöttét**, a részesedések megszerzését, míg nemzeti szinten az várható, hogy az egységes piac létrejötte deregulációs hullámmal, és a bank-biztosító közeledés preferálásával, pontosabban egy reálfolyamat elfogadásával jár majd együtt. Egyetlen közösségi korlátozás van tehát csupán : **a másik szektor tipikus termékeinek közvetlen (sajátként) előállítás és kínálata nem lehetséges**. A bank tehát közvetlenül nem folytathat biztosítási tevékenységet, a biztosítónak pedig csak bizonyos hitelezési tevékenységekre lehet felhatalmazása.

Mindezeknek megfelelően az egyes országok belső szabályiban jelentős eltérések vannak, és ezek a szabályok gyakran változnak is. az országok közötti áttekintés ebből következően nem is lehet megbízhatóan az aktuális helyzetnek megfelelően, hanem elsősorban az eltérő megoldási lehetőségeket hívatott prezentálni.

²³ Lásd pl. Luttenberger Zoltán (1995.), dr. Zavodnyik József (1993.) és Sigma Economic Studies 7/1992.

a. A biztosítási, illetve banki termékek kölcsönös értékesítési lehetősége

Különböző szakértők becslése szerint az életbiztosítások nagyedét bankfiókokban adják el Nyugat-Európában, és a bankfiókokban kötött életbiztosítások növekedési üteme két-háromszorosa a biztosítási piac átlagos növekedési ütemének.

A termékértékesítés szabályozottsága néhány OECD tagországban²⁴

Ország	Közvetlen termékadás lehetősége	
	banknak biztosítási termékre	biztosítónak banki termékre
Ausztrália	M	T/F
Ausztria	M	T/F
Dánia	M	M
Franciaország	M	L
Görögország	L	T/F
Németország	M	T/F
Japán	T	L
Svájc	M	M
Egyesült Királyság	M	L
USA	L	T/F
Hollandia	M	T/F

M : megengedett

K : kivételesen (külön engedéllyel)

T : tilos

L : limitált

T/F : tilos, kivéve, ha

Az különböző, a más szektorok termékeinek értékesítésére vonatkozó restriktciók mögött számos megfontolás állhat. Görögország, és az USA több tagállamában **bizonyos lélekszám alatti településeken engedik meg csak a bankoknak biztosítási termékek értékesítését**. E mögött többnyire

az a megfontolás, hogy ilyen kis településeken nem lehet gazdaságosan működtetni egymás mellett (versenyben) több biztosítót, illetve bankot, ezért gazdaságossági szempontból engedik meg az értékesítést. Egyébként viszont elsősorban attól vélnek, hogy a bankok **árukapcsolásként** tudják értékesíteni a kiszolgáltattott hitelezőknek a biztosítási termékeket.

b. Kereszt tulajdonlás lehetősége a bank, illetve a biztosítási szektor között²⁵

A kereszt tulajdonlás lehetősége a bank, illetve a biztosítási szektor között

Ország	Bank ellenőrzésének lehetősége bizt. által	Biztosító ellenőrzésének lehetősége bank által	Megjegyzés
Belgium	közvetlenül nem	csak speciális engedéllyel	óvatos szabályozás

²⁴ Forrás: Insurance and other financial services (OECD Paris, 1992.)

²⁵ Zavodnyik (1993) "Lemoine, Sandrine: Une règle au cas par cas L'Argus, 1991. október 25." alapján készített összefoglalója, valamint az "Insurance and Other Financial Services (OECD)" alapján.

Dánia	nem lehet a tőke 50%-a feletti részesedés	nem lehet a tőke 50%-a feletti részesedés	sok korlátozás
Franciaország	lehetséges	lehetséges	1986 óta lehetséges többségi részesedés
Németország	maximum a tőketulajdon 15%-áig	maximum a tőketulajdon 15%-áig	kivételek lehetségesek
Görögország	nincs korlát	20%-os határ	óvatos szabályozás
Olaszország	lehetséges	20%-os határ	az antitröszt törvénykorlátoz
Hollandia	lehetséges	lehetséges	liberális szabályozás
Spanyolország	lehetséges	lehetséges	liberális szabályozás
Nagy-Britannia	lehetséges	lehetséges	liberális szabályozás
USA	szigorú korlátozás	szigorú korlátozás	államok között eltérő szabályozás
Svájc	megengedett	limitált	

4.9.4.Kötelező biztosítások

A kötelező biztosítások (*compulsory insurance*) előírása általában a biztosítási szférán kívüli érdekből születnek. A modern társadalmak többségében a felelősségbiztosítások területén jelentkezik leggyakrabban a kötelező biztosítási forma. A közlekedésbiztonság egyik meghatározó eleme a **gépjárművek kötelező biztosítása**. Ez a társadalom és a biztosítók szempontjából legmeghatározóbb jelentőségű kötelező biztosítási forma ezért tárgyalására még külön visszatérünk.

Magyarországon (és gyakorlatilag az összes európai szocialista országban) is találkoztunk már az **1950-es években** szovjet mintára kidolgozott **kötelező tűz- és jégbiztosítással**, melyet a magán és a szövetkezeti vállalkozások részére írtak elő. Már abban a rendszerben sem lehetett azonban ez a forma hosszú életű, így néhány év után meg is szüntették.²⁶

A vagyonbiztosítások területén egyes országokban alkalmazott másik kötelező forma a természeti katasztrófák (elsősorban földrengés) elleni biztosítási védelem. Ennek természetesen a nemzetgazdaság kiegyensúlyozott működőképességének fenntartása szempontjából van nagy jelentősége. Amennyiben a biztosítás révén a megfelelő tőke megteremtődik, akkor egy természeti katasztrófa után (nem tekintve itt az esetleges emberi veszteségek társadalmilag kompenzálhatatlan voltát) a kompenzáció nem csupán az újjáépítés lehetőségét adja meg, hanem a gazdaság élénkülésének alapfeltételét is megteremti.

²⁶ Lásd részletesebben az 5. fejezetben.

Speciális **fogyasztóvédelmi szempontok** teszik szükségessé, hogy bizonyos speciális szakmák művelésének feltétele legyen meghatározott limittel kötött felelősségbiztosítás (professional liability insurance) megléte. Ezeknél a szakmáknál általában a lehetséges károkozás olyan nagy, hogy még a jóhiszemű károkozó sem lenne képes a saját tőkéjéből a kárt megtéríteni (pl. orvosok, tervezők, brókerek, illetve termékfelelősség).

Ílymódon kötelező például felelősségbiztosítást kötniük a könyvvizsgálóknak Franciaországban, Németországban, Olaszországban, Spanyolországban, az adótanácsadóknak Dániában, Nagy-Britanniában, Franciaországban, az orvosoknak Spanyolországban, a tervezőknek Belgiumban, Franciaországban, Spanyolországban.²⁷

Például Dániában a kötelező biztosítások sora a következő:²⁸

- kötelező gépjármű felelősségbiztosítás,
- légitársaságok felelősségbiztosítása,
- felelősségbiztosítás a kutyák által okozott sérülésekre és károkra, kiterjesztve az ismeretlen és biztosítatlan kutyák által okozott károkra is,
- nukleáris károk biztosítása,
- ügyvédfelelősség,
- auditorok felelősségbiztosítása,
- vadász felelősségbiztosítás,
- kórházak felelősségbiztosítása a betegeknek okozott károkra,
- ipari egészségkárosodások (beleértve a baleset, és a munkahelyi ártalom következtében fellépő sérüléseket is).

1999 január 1-től Magyarországon csak törvény írhat elő szerződéskötési kötelezettséget. Ennek célja elsősorban az, hogy a biztosításkötési kötelezettség előírása átgondoltan történjen. A jogszabály alkotók azt is gondolják át, hogy melyek a szerződésekkel szemben támasztott minimális követelmények (milyen kockázatokra nyújtson fedezetet, mi lehet a minimális kártérítési limit, illetve maximális önrész, stb.). Amennyiben ezekről nem rendelkezik jogszabály, formális felelősségbiztosítások jöhetnek létre, melyek a szándékolt fogyasztóvédelmi funkciókat nem tudják betölteni.

Összevetésként néhány Magyarországon ma kötelező biztosítás :

- kötelező gépjármű felelősségbiztosítás,
- egészségügyi és szociális vállalkozások felelősségbiztosítása,²⁹
- közjegyzők felelősségbiztosítása,³⁰
- ügyvédek felelősségbiztosítása,³¹
- vadász felelősségbiztosítás,³²
- utasok baleset és poggyászbiztosítása,³³
- utazási irodák felelősségbiztosítása.³⁴

Számos esetben fordul elő, hogy a felelősségbiztosítás kvázi kötelező, azaz jogszabály nem írja elő, de az adott szakma csak kamarai (szakmai érdekképviselői szerv) tagsággal művelhető, a kamara pedig előírja tagjai számára a kötelező biztosítás megkötését.

²⁷ Forrás : Biztosítási Szemle 1993. 1. szám, 36-39. oldal.

²⁸ Forrás : The Danish Insurance Industry (1990.)

²⁹ A 113/1989. (XI.15.) MT rendelet 8.§. alapján.

³⁰ Az 1991. évi XLII. törvény a közjegyzőkről 10. §. alapján.

³¹ Az 1983. évi 4. tvr az ügyvédségről 2.§. alapján.

³² A 8/1993. (I. 30.) FM rendelet 6.§. alapján.

³³ A 14/1980. (V.17.) MT rendelet, valamint a 11/1980. (V.17.) PM rendeletek alapján

³⁴ A 2./1992. (I.13.) IKM rendelet módosított 5.§ alapján (Itt más vagyoni biztosíték is elfogadható.

Az említett kötelező felelősségbiztosítások - amellet, hogy eredeti funkciójukat adott keretek között betöltik - biztos piacot jelentenek a biztosítóknak, és kapcsolatfelvételi lehetőséget további termékek ajánlásához..

Angliában már a század elején rohamosan nőtt a gépjárművek száma. és ezzel együtt az általuk okozott balesetek száma is. gyakran fordult azonban elő, hogy a károkozónak nem volt megfelelő biztosítása, ő viszont képtelen volt a megítélt kártérítés megfizetésére. Ezt felismerve, már az 1930-ban elfogadott Közúti Közlekedési Törvényben (Road Traffic Act 1930), bevezették a kötelező gépjármű felelősségbiztosítást. A törvény a harmadik személynek okozott **személyesrűléssel kapcsolatos felelősségbiztosítás kötésére kötelezett** mindenkit, aki gépjármű vezetéssel kapcsolatban ilyen kárt okozhat. A biztosított utasai ki voltak zárva a kötelező felelősségbiztosítás fedezetéből. Ez a törvény jelentősen megnövelte a gépjárműbiztosítási piacot, hiszen a gépjármű tulajdonosok többsége megkötötte a biztosítást. Egyben nagyon intenzív árverseny alakult ki, minden korábbi ármegállapodás felbomlott. Ennek következtében 1932-35 között hat társaság vált inszolvensé, és több abbahagyta az üzletág művelését. Ennek következményében jött létre a "Cassel comittee on Compulsory Insurance" 1937-ben, mely előírta a kötelező felelősségbiztosítási termékek engedélyztetését, és egy **központi garancia alap létrehozását a fizetéseképtelenné váló társaságok kötelezettségeinek fedezetére.**

Magyarországon a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítást a 30/1959. (V.10.) Korm. számú rendelet, és az annak végrehajtásáról kiadott 17/1959. (VI.30.) PM számú rendelet vezette be. A biztosítás kötelező jellege azonban ekkor csak a magánszemélyekre, és a szövetkezetekre terjedt ki, mint gépjármű üzemben tartókra. Az egyéb üzebentartók, mint például az állami vállalatok csak 1968-tól köthettek - és akkor is csak önkéntes alapon - gépjármű felelősségbiztosítást. A költségvetési szervek kárainak rendezése ugyancsak az Állami Biztosítónál történt, de nem biztosítási formában, hanem a költségvetés terhére történt elszámolással.

1970-ben történt meg a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás egységes újrászabályozása, mely kiterjesztette minden üzembentartóra a hatályát, rendezte a hazánkban tartózkodó külföldi járművek, illetve az átmenetileg. külföldön működtetett magyar üzembentartójú gépjárművek biztosítását is.

A belföldi forgalomi rendszámmal rendelkező gépjárművek üzembentartói - a gáz- és gázolaj üzemű gépjárművek közületi üzembentartói kivételével - 1982. július 1.-től mentesültek a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás díjfizetése alól.

Újabb fordulatot hozott a hazai kötelező gépjárműbiztosítási piacon az 58./1991. (IV.13.) Korm. rendelet, mely 1991. július 1.-től bevezette a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás szerződéses rendszerét, megteremtve ezzel a szerződéskötési piaci verseny feltételeit (a díjmegállapítás egységesen, pénzügyminiszteri rendelettel történik). Az ágazattal 6 társaság kezdett foglalkozni (később még egy társaság csatlakozott), és a biztosítási piac legnagyobb díjbevételei ágazatává vált. Különleges szerepe volt a biztosítók konszolidációjában is, mert megteremtette a vagyonbiztosítási biztosítástechnikai **tartalékok** feltöltésének bázisát.

A kötelező gépjármű felelősségbiztosítás hatékony működésében jelentős szerepe van az un. **Zöld Kártya Egyezmény**-nek.

Már a II. világháború előtt felmerült a nemzetközi együttműködés szükségessége a külföldi károkozás fedezetbevételeinek, illetve rendezésének megoldására. A négy skandináv állam már a huszas évek végén kidolgozott egy megoldást az egymás közötti károk rendezésére. A II. világháború után olyan országokban, ahol kötelező volt a gépjármű felelősségbiztosítás (pl. Svájc, Nagy-Britannia és Észak-Írország) a biztosítás meglétét

igazoló biztosítási kártyákat vezettek be a hazai és a külföldi gépjármű vezetők részére egyaránt. Ez azonban nem lehetett megoldás nehézkessége miatt, és az országonként változó biztosítási követelmények miatt sem.

Hosszas előkészítés után az ENSZ Közlekedési Albizottságának Londonban 1952. június 5.-én hozott határozatával fogadták el a zöld kártya rendszert. A rendszer lényegében a skandináv rendszert vette át, miszerint a csatlakozó országok központi biztosítási szervei, az Irodák (Bureau) az adott országban biztosítottak részére a biztosítás meglétét igazoló zöld kártyát bocsátanak ki, és kötelezik magukat arra, hogy a külföldi irodák tagbiztosítói részére a külföldi vezető által országukban okozott károkat rendezik. Az egyezményhez induláskor (1953. január 1-i hatállyal) nyolc ország (Ausztria, Belgium, Franciaország, Hollandia, Nagy-Britannia, Svédország, Svájc és az NSZK) csatlakozott, majd féléven belül további négy (Dánis, Norvégia, Finnország, és Írország) ország csatlakozott. A következő évek során pedig csaknem minden európai ország csatlakozott a megállapodáshoz, ami önmagában is a módszer életképességét bizonyította.

4.9.6. A biztosítási szféra adóztatása

Adópolitikai alapelvek

A pénzügytan hagyományos értelmezése szerint a monetáris politika adószabályozói funkciója "semlegesen" működik, célja csupán az államháztartási bevételek biztosítása. Számos gyakorlati példa is mutatja már, hogy az **adóknak jövedelemszabályozói, jövedelem újraelosztói, és konjunktúrapolitikai funkciói is vannak.**

Az adó(z)tatás céljai szempontjából elsősorban az **állami, önkormányzati, stb. költségvetési jövedelmek megeremtését** kell megemlíteni. Másodsorban a gazdaságpolitika másik három és fél "mágikus" követelményének (gazdasági növekedés, infláció, foglalkoztatás, illetve a külgazdasági vagyon és jövedelemmérték kedvező(bb) állapota) történő megfelelés, és végül az ideológiai, társadalompolitikai kívánalmakat (pl. igazságosság, testvériség, illetve a szegények, kiválasztott szociális csoportok támogatása, a középrétegek erősítése, stb.) kell megemlíteni.

A nemzetközi szakirodalom és gyakorlat a biztosítások és a biztosítótársaságok adóztatását általában összekapcsolva, **komplexen kezeli.** A különböző adók hatásai ugyanis együttesen érvényesülnek. Különösen fontos a biztosításokhoz kapcsolódó kedvezményrendszer, és a biztosítási díjakhoz kapcsolt adók összevetése, mivel ezeknek közvetlen hatása van a vevőre is, ti. így lehet befolyásolni preferencia rendszerét.

A biztosítási adópolitika egyik klasszikus műve **John A. Thompson és Harold D. Skipper** 1985-ben az ENSZ egyik szakosított szervezete részére írott munkája: **"Életbiztosítási adópolitika kialakítása fejlődő országokban"** ³⁵

Tanulmányukban kifejtik, hogy a gazdaságpolitikusoknak legalább az alábbi **hat kérdéscsoportot kell tisztázniuk az életbiztosítások és életbiztosítók adóztatásával kapcsolatos stratégiájuk kialakítása során:**

³⁵ Thompson - Skipper (1985)

I. A biztosítási adópolitika céljainak összefüggésében a következő kérdésekre kell a gyakorlatban is helyes választ adni:

1. Mi az értékrend a fiskális, a gazdaság (konjunktúra) politikai, illetve az ideológiai , társadalompolitikai célok között?
2. Mennyire akarja, tudja az adott kormányzat vállalni a (vertikális) egyenlőség, illetve a gazdasági semlegesség (horizontális egyenlőség) elvét megvédeni, helyreállítani, avagy éppen ellenkezőleg azokat tudatosan bizonyos mértékű egyenlőtlenséggé változtatni?
3. Mennyire jelentősek a biztosítási szektorra értelmezett konjunktúra és foglalkoztatáspolitikai célok, kell-e számolni rendkívüli következményekkel (pl. csődhelyzetek szanálásával, a biztosítási rendszer alapvető változtatási szükségletével, stb.)

II. Az adóbevételek alapján történő fiskális elemzésről egyetlen komoly adópolitika sem mondhat le.

1. Itt lényegében az adóbevételek növeléséhez, vagy szintentartásához szükséges minimális összeget, illetve kulcsokat kell először meghatározni.
2. Ezek után lehet meghatározni az adópolitika úgynevezett szabad terét, azaz ahol az esetleges rövidtávon kieső adóbevételek előnyeit -hasznát egybe lehet vetni pl. a későbbi adóbevételekből, vagy egyéb költség-haszon elemzéssel.

III. Az ország (abszolút, illetve relatív) fejlettsége döntő jelentőségű a más országokban beváltak tűnő adópolitimegoldások átvételénél, adaptálásánál.

1. A relatív, valójában a külső viszonyokra vonatkozó fejlettség szempontjából a piacgazdasági megoldásokkal való "megbarátkozás fokát" kell elsősorban felmérni, mind a biztosítottak és biztosítók, mind pedig az adóigazgatás oldaláról.
2. A belső viszonyokhoz képest mért fejlettség vizsgálatánál a biztosítási piacnak az általános gazdasági-gazdálkodási színvonallal való összevetése a fontos.

IV. Az úgynevezett különleges versenyterületeken (bankok, biztosítás, értékpapír piac, stb.) mindenkor fontos a gazdaság- és szociálpolitikai célok felügyeleti célokkal való konfliktusainak a feloldása.

1. A kormányzat elsősorban politikai- ideológiai, alkalmanként választási kampány, stb. céloknak alárendelten próbálja meg kialakítani a biztosítási adópolitika fő vonalát. Ez nem egyszer ellentétbe kerül a biztosítók (tulajdonosainak, menedzsereinek) érdekeivel, illetve sajátos módon a biztosítók biztonságos (rentábilis, szolvabilis) működéséért elsősorban felelős állami intézmény, a biztosításfelügyelet hívatalt érdekeivel.
2. A pénzügyi kormányzat pedig a világ minden részén különösen érdekelt a látszólag rengeteg forrással rendelkező pénzintézetek (bankok, biztosítók, szerencsejáték szervezők) jövedelmeinek a költségvetési lyukak bevoldozására igénybevételére. A valójában nagyrészt idegen forrásokat kezelő pénzintézetek, illetve ezen belül a biztosítók fiskális okok miatti (tudatos, vagy tudattalan) kifosztása ellen a felügyeleteknek mindenkor határozottan fel kell(ene) lépniük.

V. A biztosítási adópolitika szakmailag talán legnehezebb részét az általános adópolitikával történő összehangolása jelenti. Az adóztatás három alapelvének alkalmazása a következő főbb konfliktusok feloldását kívánja meg.

1. Milyen legyen a viszony a pénzügyi intézmények és a gazdaság normál versenyszférába tartozó szereplőinek adóztatása között? a kérdésre adott válasz nagyban hozzájárulhat az adott kormányzat valóságos értékrendjeinek a felszínre kerüléséhez.

2. Milyen legyen a biztosítók, és a pénzügyi szféra többi szereplője közötti viszony? Ezen belül különösen fontos a biztosítók és az egyéb megtakarítást gyűjtő, továbbá a szerencsejátékok szervező, valamint a határidős-opciós ügyleteket bonyolító vállalkozások közötti viszony. A biztosító viszonylatában előbbiek a tőkepolitika, utóbbiak a mikro, illetve esetenként a makroszintű kockázatkezelés miatt bírnak különös jelentőséget.

3. Némely ország hagyományai folytán különös jelentőséggel bír a részvénytársasági, illetve az egyéb (egyesületi, szövetkezeti, stb.) formában működő biztosítók adózása közötti különbségtétel.

4. Európában az Európai Közösségen belül, illetve azon kívül különösen kényes kérdés a hazai, illetve a külföldi biztosítók adózásának azonos, hasonló, vagy tudatosan eltérő kezelése.³⁶

VI. Különösen nyitott, fejlett piacgazdasággal és teljes konvertibilitással rendelkező országokban fontos (esetleg meghatározó jelentőségű) lehet a hazai biztosítás adóztatásának a **külfölditől, különösen a szomszéd országtól való eltérése**. A rosszabb feltételek ugyanis azt okozhatják, hogy az új szerződések kiáramlanak az országból, illetve az engedély nélkül kötött biztosítások felvirágzását.

Elemzésünkben célszerűnek láttuk az **élet- és nyugdíjbiztosítások**, illetve a **nem-életbiztosítások** megkülönböztetését. Jellegük, társadalmi-gazdasági szerepük, valamint biztosítási üzemgazdasági szempontok ugyanis ezt indokolják.

Az életbiztosítások adóztatása³⁷

Az életbiztosítások adóztatási és kedvezményrendszere az egyéni és társadalmi előnyök miatt egyaránt fontos része a pénzügypolitikának.

Az egyén szempontjából az életbiztosítások elsősorban a korai halállal összefüggő pénzügyi veszteségek elleni védelem eszközei, de az egyéni megtakarítás egyik formájaként is fontos, egyre erősödő szerepet töltenek be. Az utóbbi években nemzetközi tendencia, hogy éppen a megtakarítási elem erősödik az életbiztosításokban, és így **a piaci verseny nemcsak az egyes életbiztosítások között, hanem más megtakarítási formákkal szemben is folyik**. A bizonyos fokon (és esetekben) kétségtelenül fennálló helyettesíthetőség következtében különösképpen fontos tehát, hogy a pénzügypolitika tudatosan, más pénzügyi rendszerekkel (banki szolgáltatások, értékpapírok, stb., illetve szociális ellátó rendszerek) összefüggésben vizsgálva alakítsa ki az életbiztosítások adózási feltételrendszerét.

A társadalom szempontjából a magán életbiztosítások a társadalombiztosítási rendszer fontos kiegészítői, illetve helyettesítői, továbbá a biztosítóknál képződő tartalékok révén a gazdasági növekedés szempontjából különösen fontos tőke-összpontosítást hoznak létre. Konjunktúrális szabályozásuk a lakossági megtakarítások alakulása befolyásolásának fontos része.

³⁶ A hazai biztosítók előnyben részesítése megkapta (elégge meglepő módon) az Európai Döntőbizottság jóváhagyását. Lásd Bochmann v.s. Belgium (204/90), és EC Bizottság/Belgium (C-300/90) ügyeket (1992. január 28.)

³⁷ Az életbiztosítások adóztatásáról szóló rész egy Dr. Asztalos Lászlóval közösen készített tanulmány alapján készült. A tanulmányban jelentősen építettünk Harold D. Skippernek, az OECD részére készített tanulmányára.

Az életbiztosítások adóztatási rendszerei az OECD országokban

Az életbiztosítások adóz(tat)ási rendszereit különösen két szempontból érdemes áttekinteni: a biztosított, illetve a biztosító adószabályai szerint. Mindeközben nem szabad azonban szemelől téveszteni azt, hogy a két irányban **kivetett (vagy ki nem vetett) adók együttesen hatnak**.

Alapelvként elmondhatjuk: a világ legfejlettebb gazdaságait tömörítő **OECD-ben nincs olyan ország, ahol az életbiztosítások adóztatása ne lenne valamilyen módon kedvezményezett.**

A biztosított adóztatását külön kell megvizsgálnunk (a) a biztosítási díjra, (b) az életbiztosítási típusokra, (c) a biztosító szolgáltatására és (d) a haláleseti, illetve vegyes életbiztosítások esetén a vagyonra és örökösödésre vonatkozó szabályokat.

a, A '90-es évek elején 24 OECD tagország közül 18-ban találhattunk a biztosított által befizetett **díjra vonatkozó adómérséklést** (nem vehető igénybe ilyen kedvezmény Ausztráliában, Kanadában, Finnországban, Új-Zélandban, Nagy-Britanniában, és az USA-ban).

- Jellemző adókedvezmény a **figyelembe vehető díj felső határának** (a) a jövedelem százalékában (pl. Belgium 15%+6%, Spanyolország 10%³⁸) vagy (b) összegszerűen (pl. NSZK 9915 DM, Olaszországban 2,7 M Lira, Hollandiában 5150 Dft.), vagy (c) a kombinációjukat jelentő kettős korláttal (pl. az USA-ban a jövedelem 13%-áig, de legfeljebb általában 2000 USD-ig, de bizonyos közszolgálati alkalmazott csoportokban 9500 USD-t is elér a korlát. Franciaországban a megtakarítást szolgáló díjrész 25%-áig, legfeljebb azonban 4000 FFr.-ig).

-Szinte mindenütt meghatároznak az **adókedvezmények igénybevételéhez szükséges minimális biztosítási tartamot**, ami általában 10 év körül van. Így ez az időtartam például Belgiumban minimum 10, Németországban 12, Olaszországban 5, Spanyolországban 10 év.

Ennek másik oldalát jelenti a valóságos biztosítási tartamra vonatkozó előírás, mely elsősorban a lejárat előtti visszavásárlások esetére vonatkozó szabályokat foglal magában. Így például Olaszországban az 5 éven belüli visszavásárlás esetén a teljes adót (visszamenőlegesen) be kell fizetni. Ebből adódóan néhol - közvetve vagy közvetlenül - korlátozzák a szerződésbe történő belépésnek a felső korhatárát. (Belgiumban például a nők 65., a férfiak 60. életévükig köthetnek ilyen szerződést, míg Nagy-Britanniában az adókedvezmény táblázat utolsó évjárata határolja be az adókedvezmény igénybevételi lehetőségét.

-Az egyéni életbiztosításokkal összefüggő adókedvezmények **általában kizárják a munkáltató és a munkavállaló befizetéseiből együttesen finanszírozott (kölcsonös) biztosítási pénztáraknak nyújtandó további adókedvezmények igénybevételét**. Ezen a téren kivételt Németország jelent, ahol a biztosítási kedvezményeket mindkét szerződéstípusnál el lehet érni.

³⁸ Nagy-Britanniában 1984 után "negatív adót" lehetett visszakapni a jövedelméből a szerződő életkorának függvényében 17,5-40% közötti mértékben

-A legtöbb ország csak a **saját hatóságoknál bejegyzett biztosító társaságoknál kötött életbiztosításokra adja meg a kedvezményt**, de itt is találhatunk kivételt (Pl Olaszország).

b, Az OECD országok **többségében kizárják az adókedvezmény hatálya alól a tiszta kockázati haláleseti biztosításra fizetett díjat**, illetve a vegyes életbiztosítások erre vonatkozó díjrészét (pl. Franciaország, Hollandia). Több országban - időnként bizonyos feltételekhez kötve (tartam) - azonban megadják az ilyen jellegű biztosításokra is a kedvezményt (pl. Németország, Olaszország, Japán).

Találkozhatunk ezen a területen is kimondottan szociális támogatási célú kedvezményekkel. Franciaországban például csak azoknak a kockázati életbiztosítása élvez adókedvezményt, akiknek fogyatékos gyermekük van. Ez esetben a díj 25%-a, de maximum 7.000FFr+1500FFr.(gyermekenként) a limit.

c, **A biztosító szolgáltatásainál** három típust érdemes megkülönböztetni az adózás szempontjából:

- A biztosítottnak a biztosítási időtartam alatt (pl. évente) nyújtott **visszatérítések, általában nem növelik a jövedelemadó alapját**. Ezt ugyanis a befektetések várakozáson felüli hozamaként vezetik le, így "ott" adóztatják.

-**A biztosítási összeg egészét általában nem adóztatják meg**, azaz a díjak feltőkésítése többnyire csak részlegesen, és közvetve valósul meg³⁹.

A befektetett biztosítástechnikai tartalékok tőkésülését elvileg kétféle módszerrel lehet megállapítani:

Az ugynevezett **nettó hozam** (*net gain*) alapján a befizetett összes díjból ki kell vonni a biztosítási összeget, és az évközi visszatérítések összegét, és csak az esetleges pozitív előjelű különbség tekinthető tőkehozadéknak, azaz adóalapnak.

Az ugynevezett **költség bázis** (*cost basis*) elhatárolásánál a kockázati viszonyok kedvezőbb alakulásából, illetve a költségmetakarításból adódó többlet-jövedelemrészt is ki kellene mutatni ahhoz, hogy a nettó hozam mely részét kell(ene) egyáltalán figyelembe venni, illetve kiegészíteni a biztosító részéről "átengedett" más jövedelemrésszel.

- **A járadékok szinte valamennyi országban adóköteles jövedelemnek minősülnek.** Néhány országban (pl. Hollandiában és Luxemburgban) az egész járadék növeli az adóalapot, másutt egy bizonyos meghatározott része (pl. Olaszországban 60%) míg az országok többségénél - a nettó hozam módszerhez hasonlóan - csak a befizetett díjak összegének időarányos részét meghaladó mértékű különbözet képezi az adó tárgyát. Speciális szabályát vezették be a járadék adóköteles részének a megállapítására Franciaországban, ahol a járadékos életkorától függ, hogy ennek a jövedelemnek milyen része számít be az adóalapba:

A járadék jogosult kora	adóköteles járadékrész
50 év alatt	70%
50-59 év	50%
60-69 év	40%
69 év fölött	30% ⁴⁰

³⁹ Közvetlenül, és a teljes összegre adóztatják meg az életbiztosítás tulajdonosát akkor, ha a vegyes életbiztosításon belül, a haláleseti biztosítás súlya túlzott, nem elég hosszú lejáratú a termék (pl. Kanada, NSZK, Norvégia, USA).

-A biztosított számára - például a vegyes életbiztosításoknál - fontos a kockázati haláleseti biztosítási összeg teljesítése utáni adózás is. A legtöbb OECD országban az ilyen címen kifizetett biztosítási összeg (jövedelem) adómentes. Németországban és az USA-ban azonban a különösen nagy összegű ilyen jövedelmek is adóalap növelők. Belgiumban pedig, ha a vegyes életbiztosítások teljes díjához igénybe vették az adókedvezményt, akkor kell részben a jövedelemadónál is beszámítani a biztosítási összeget.

Ugyanakkor **sok országban örökösödési illeték terheli részben, vagy egészben a biztosítási összeget** is. Ez alól is sokféleképpen lehet azonban mentesülni. Hollandiában akkor mentesülhet a kedvezményezett, ha maga is kötelezettséget vállalt a díjfizetésre (visszterhes ügylet). Nagy-Britanniában pedig akkor, ha a biztosítási összeget újabb (például egyösszegű járadékmegváltás) biztosítási alap kezelőjéhez utalja át.

Más országokban (pl. Belgium, Franciaország, Olaszország, Érország, Japán) a kedvezményezett a rokonság foka révén mentesülhet.

A biztosítók adóztatása szempontjából két adónem bír különös jelentőséggel:

(1) A teljes biztosítási díjbevételekre vetített úgynevezett **biztosítási adót** az OECD országok többsége (14 ország) nem alkalmazza. Tíz esetében azonban létezik, 1 és 17,5% közötti kulcsokkal találkozhatunk ezzel a pénzügyi intézmények közötti versenyt jelentősen befolyásoló adónemmel.⁴¹

(2) A biztosító, mint vállalat **jövedelemadója** valójában sajátos nyereségadónak tekinthető. Tipikus, hogy a díjbevételek és a befektetések hozadékának az összegét veszik figyelembe. Ebből azonban **mindenütt le lehet vonni a biztosítástechnikai tartalékok éves növekményét**⁴², a szerzési és az üzemi költségeket, a díjvisszatérítéseket, és a viszontbiztosításra kiadott díjakat. A **veszteség több évre történő elhatárolásának lehetősége is jellemző**, bár nem mindenütt alkalmazott szabály. A biztosítók így számított adóalapját az OECD országokban 27,5-53% közötti adókulcsok terhelik.

Életbiztosítók jövedelem (nyereség)adókulcsa az OECD országokban 1990-ben

Ország	Adóbázis	Maxim. adók. (%)
Ausztrália	A befektetések nettó hozama	39
Ausztria	Teljes bevétel (a,)	40 (b,)
Belgium	Teljes bevétel (a,)	39
Dánia	Teljes bevétel	38
Finnország	Teljes bevétel	42
Franciaország	Teljes bevétel	37
NSZK	Teljes bevétel	53,25(b/c) vagy 40,5(b/f)
Olaszország	Teljes bevétel	48
Japán	Teljes bevétel	44
Luxemburg	Teljes bevétel (a,)	33,3
Hollandia	Teljes bevétel	35
Új-Zéland	Teljes bevétel	33
Norvégia	Teljes bevétel (a)	27,8

⁴⁰ Forrás: Tax treatment of insurance contracts in the EEC. Comité Européen Des Assurances 1990.

⁴¹ A vizsgált országok közül Ausztriában(3,0%), Belgiumban (4,4%), Kanadában (2-3,5%), Finnországban (17,5%), Görögországban (0,4%), Olaszországban (2,5%), Japánban (1%), Luxemburgban (2,0%), az USA-ban (1-4,0%), valamint Írországban (az első évi díj 3%-a) találunk ilyen adót.

⁴² Egyes országokban (pl. Dánia, Franciaország, Norvégia) csak az aktuáriusok, illetve a biztosításfelügyelet által jóváhagyott mértéket lehet adócsökkentő tételként beállítani, míg más országokban (pl. Olaszország, NSZK, USA) az adóhatóság által adott becslés alapján lehet mérsékléshez jutni).

Spanyolország	Teljes bevétel	
Svédország	A befektetések nettó hozama (d,)	10 vagy 25 (d,)
Svájc	Teljes bevétel (a)	33,6 (e,)
Törökország	Teljes bevétel	49,2
Nagy-Britannia	Korrigált teljes jövedelem	33
USA	Teljes jövedelem	36

a, A vagyonérték növekedésére különadó van.

b, Beleértve a kereskedelmi adókat is.

c, A részvényesek osztalékára eltérő adókulcsot alkalmaznak

d, A biztosító vagyona, és az értékpapírok által elért nyereség 10%-a a nyugdíjbiztosítók kulcsa, míg az egyedi életbiztosításokkal foglalkozóknál 25%.

e, A szövetségi és kantoniális adó együttes mértéke

f, A részvényesek osztalékánál eltérő az adókulcs.

Az életbiztosítások adóztatásának alapvető tényezői

Egy-egy ország konkrét adópolitikájának kialakítása szempontjából elég általános a következő típusú kétrészes modellépítés. Először ugyanis (A) a biztosítottakat érintő, majd pedig (B) a biztosító vállalkozásokra érvényes adószabályokat logikus végiggondolni.

A, A biztosítottak szempontjából a döntések három szakaszát különböztethetjük meg:

I. A biztosítási díj adóztatásánál

(1) az első döntést a kedvezményezésnél szóba jövő termékkör meghatározása jelenti. A legtöbb OECD ország "széles", sokféle életbiztosításra kiterjedő értelmezést alkalmaz, míg a költségvetési újraelosztásra különösen érzékeny országok (pl. USA, Kanada) "szűk", azaz alig néhány termékre kiterjedő megoldást alkalmaznak.

(2) ezek után arról kell dönteni, hogy a biztosítottakon kívül kiterjedjen-e a kedvezményezettség egyéb személyekre (özvegyre, gyermekekre, stb.) vagy ne terjedjen ki.

(3) a következő lépésben az adókedvezmény technikáját: mentesség, mérséklés vagy negatív adó, majd pedig

(4) a kedvezmény mértékét kell meghatározni.

(5) egy vagy két korlátot kell meghatározni, amely vagy egy maximált összegig, vagy egy bizonyos (általában a szerződő jövedelméhez viszonyított) arányban határozza meg a maximálisan igénybe vehető kedvezményt.

(6) s végül dönteni kell arról is, hogy a magánbiztosítási kedvezményeket igénybe lehet-e venni a kölcsönös biztosítási pénztáraknál adott kedvezményekkel együtt.

II. A modell második blokkját a biztosító szolgáltatásainak adóztatása jelenti. Itt először az évenként esedékes visszatérítések adóztatását kell végiggondolni: egyáltalán ne növelje a biztosított jövedelemadó alapját, valamely méltányos mértékben növelje, vagy pedig teljes mértékben jelenjen meg jövedelemként az adóalapban.

Elméletileg ugyan nehéz megmondani a helyes döntést, a valóság azonban mindig megoldja a problémát.

A leggyakoribb módja a részleges adóztatásnak a közvetlen adóztatás, amikor a biztosítási összeg bizonyos százalékát számítják be.

A közvetett részleges adóztatásnál csak a befizetett díjak feletti tőkehozamot próbálják meg valamilyen eszközzel megadóztatni. Ezen belül a durvább módszer, ha a teljes nettó hozammal számolnak, finomabb, de bonyolultabb módszer, igyekszik figyelembe venni a

biztosítónál jelentkező költségeket, megkülönbözteti a kockázati illetve a tőklehozadékat, és a tőkehozadékon belül a technikai kamatot és az azon felüli többlethozamot.

Más metszetben is át kell azonban tekintenünk a biztosítási összeg adózási helyzetét. Egyes vagyonadóztatást megvalósító országokban a nettó vagyon részének tekintik a biztosítási összeg úgynevezett nettó jelenlegi értékét. A legtöbb ország azonban nem vállalja ezt a bonyolult, és elméletileg is igencsak vitatható megoldást.

Nem érdektelen kérdés pl. egy halasztásos elérési biztosításnál az örökösödési illeték alá történő bevonás. Pl. a szeszödő és biztosított apa halála esetén a kedvezményezett gyermek illetékterhének alapja itt is lehet elvileg a teljes biztosítási összeg, annak egy része, vagy szó lehet arról is, hogy teljesen illetékmentes legyen a szolgáltatás.

Legalább ilyen fontos azonban a biztosító által nyújtott **járadékok adóztatása**. (Ez azért is érzékeny terület, mert a banki szolgáltatásokkal jól összevethető.) Ez ugyanis biztosan és alapvetően tartalmaz egy tőkehozadéki részt, illetve egyéb, a befizetett díjból levezethető jövedelmeket. Egy a teljes járadék adóztatása helyett célszerű annak csak egy részét adóztatni, vagy teljesen mentesíteni.

Itt is szembe kell nézni a kölcsönös biztosító pénztárak által nyújtott járadékok ügyeivel. Alapvető kérdés, hogy a díjfizetésre vonatkozó kedvezmény rendjének megfelelően, vagy attól eltérően kell-e kialakítani a szabályait. Ha azonban a korábbi kedvezmények logikáját nem követjük, akkor roppant nehéz lesz az ugyanolyan jellegű, ám másfajta szervezetek által nyújtott szolgáltatások versenysemlegességét megteremteni, illetve a biztosított számára fontos díj-haszon elemzést összehasonlíthatóvá tenni.

A járadékok kifizetési oldalán fel lehet azonban tenni azt a kérdést, hogy bizonyos jövedelem, vagy szociális, vagy foglalkozási csoportok kapjanak-e az átlagtól eltérő szabályokat (pozitív, vagy negatív diszkrimináció formájában), vagy ne kapjanak.

III. A biztosítottak adóztatásának utolsó csoportja a haláleseti biztosításokat, illetve a vegyes biztosítások haláleseti részét érinti. Abban a néhány országban, ahol ezt bevonják a jövedelemadóztatásba, ott csak a biztosítási összeg, és a befizetett díjak különbsége jöhet szóba adóalapként. országok többsége azonban nem véáletlenül nem választotta ezt a nehézkes, és morálisan is megkérdőjelezhető gyakorlatot.

Más a helyzet azonban a biztosítási összeg örökösödési illetékekkel terhelésével. Ha ugyanis pl. valamennyi pénzügyi aktívát figyelembe vesznek az örökösök terhelésénél, akkor nehéz lenne kitérni a biztosítás jogán öröklők terhelése alól. Ha azonban van olyan pénzügyi eszköz, amely mentesülhet az örökösödési illeték alól, akkor elsők között kell megvizsgálni az életbiztosítások utáni biztosítási összeg mentesítését.

B, A biztosításokhoz kapcsolódó adópolitikai tényezőknek áttekintéséhez már "csak" két további kérdés kérdéscsoport vizsgálata szükséges. (IV) Legyen-e külön a díjbevételek terhelő adó, illetve (V) milyen legyen a biztosító, mint vállalat adózása.

IV. A biztosítási adó legfontosabb kérdése, az, hogy legyen-e egyáltalán fiskális okok miatt ilyen, a biztosítás minden más iparággal, illetve pénzügyi szolgáltatással szemben diszkriminált helyzetbe hozó adó. A vizsgált OECD országok többségében nincs ilyen jellegű adó, ahol pedig van, ott általában maximum a díjbevételek 3%-áig terjed a kulcsa.

V. Szakmailag jóval nehezebb kérdés a biztosítók **vállalati nyereségadóztatásának kialakítása.**

Már az alapvető kérdés, az adóbázis megállapítása is nehéz, az egyéb vállalkozásokhoz viszonyított hasonlóságok és eltérések kezelését egészségesen kell tudni megoldani. Az elvi válasz után szabad csak a gyakorlati döntéseket meghozni.

Így például a biztosítástechnikai tartalékok adóalap csökkentő tételként elfogadása fontos kérdés a biztosítók szolvabilitási helyzete szempontjából is. A tartalékolás reális mértéke már szakmailag vitathatóbb, az aktuáriusok, vagy a biztosításfelügyelet, vagy az adóhatóság megállapíthatja az akceptálható mértékeket, illetve a kötelező szinteket is.

Szakmai finomságnak minősíthető ezek után a biztosítottaknak kifizetett visszatérítéseknek az adóalap csökkentő tényezőként történő figyelembe vételi lehetősége. Erre is eltérő választ adnak a különböző fejlett országok, van olyan megoldás (Kanada), ahol teljes összegben, valamint ahol részlegesen (Németország, Japán) engedik meg az adóalap csökkentést.

A nem-életbiztosítások adóztatása

A nem-életbiztosítások adóztatása az életbiztosításokénál *sokkal differenciáltabban* alakul a különböző OECD országok között, továbbá egy-egy országon belül, illetve a különböző biztosítási ágakban is. A különbözőbb OECD tagországok között **0-tól 21,2%-ig** igencsak differenciált értékeket találunk az adó mértékére. Sőt az adó jellegű terhek összesen akár a 35%-ot is elérhetik. A helyi adottságok és szokások pontosabb ismerete nélkül azonban a vagyonbiztosításokon belüli differenciálás elveit meglehetősen nehéz követni.

Különösen fontos tényező, hogy a **gépjármű felelősségbiztosítás** adóterhe a többi ágazathoz képest - az egyedüli Görögországot kivéve - minden országban a **legnagyobb**.

Az adó biztosítási **különadó** jellegű, melyet a **díjbevételre** vetítenek.

Az adatokból *többségében 10% körüli* adóteher vetítődik ki. A fő biztosítási ágakban ez az adóteher a vezető pozíciót betöltő Németországban is.

Az **Európai Közösség** a többletértékadó rendszer egységesítési folyamatként *először* magát a **többletértékadó rendszert** vezette be a közösség országaiban (a Tanács 1967 április 11.-én kelt irányelve alapján) egy 1972.-ig tartó folyamatban. A **második lépés** a többletértékadó rendszerek belső szabályainak egységesítése volt. Erről "A Tanács 1977. május 17-i, 77/388 (EGK). számú **hatodik irányelve** a tagállamok forgalmi adóra vonatkozó jogszabályainak **összehangolásáról**, az egységes többletértékadó-rendszer egységes adóköteles adóalapjáról" rendelkezett (lásd. 2. számú melléklet).

A hivatkozott irányelv részletesen tartalmazza a tagállamoknak javasolt adószabályokat. Ezen belül a **X. cikkely**, mely az adómentességeket tartalmazza. A "**B, Egyéb adómentességek**" között első helyen említi "a **biztosítási és viszontbiztosítási tevékenységet**, beleértve az ahhoz tartozó szolgáltatásokat, amelyeket biztosítási ügynökök, és képviselők teljesítenek", amennyiben egyébként azok a feltételek meg vannak, amelyek biztosítják az adókijátszás, adókikerülés megakadályozását.

Az Európai Közösség irányelvei a biztosítási tevékenységet kivenni a **többletértékadó adóalapjából való kivételre** javasolják.

A nemzetközi tapasztalatokból különösen fontosnak tartjuk az alábbi levonható következtetéseket:

1. A biztosítási díjbevételekhez kapcsolódó adót a fejlett országok az *ÁFA rendszerből* kivéve szedik be.
2. Az *életbiztosítások külön* bánásmódban részesülnek, az országok többségében nem, vagy alig adóztatják ezeket, illetve még kedvezmények is kapcsolódnak hozzájuk.

5. A biztosítási piac

A piac a tényleges és potenciális eladók és vevők, illetve azok cserekapcsolatainak rendszere, melynek legfőbb tényezői a kereslet, a kínálat, az ár és a jövedelem.

A biztosítási piac (*insurance market*) nyilvánvaló szereplőin (biztosítók, vevők, közvetítők) kívül a korábbiakból következően, mint a cserekapcsolatok rendszerének meghatározói-befolyásolói, fontos szerepet töltenek be a szabályozást végzők, illetve a biztosításfelügyelet, továbbá a biztosítók gyakran önszabályozó funkciót ellátó szövetsége, egyéb szervezetei.

5.1. A kínálati oldal (biztosítók)

A Bit. alapján jelenleg Magyarországon csak itt engedélyezett biztosító terjeszthet biztosítási termékeket. A biztosítónak ez alapján három szervezeti formája lehet:

- a, részvénytársaság,
- b, biztosítási szövetkezet,
- c, biztosítási egyesület.
- d, külföldi biztosító magyarországi fióktelepe

Mindenképpen a biztosítási piac szereplőjének kell azonban tekinteni a magyar piacon az önkéntes kölcsönös nyugdíj- és betegségpénztárakat is, melyek egyrészt nyilvánvaló versenyhelyzetben vannak az életbiztosítókkal, másrészt tevékenységük jellege is ide sorolja őket.

A nemzetközi biztosítási gyakorlatban szabályozottan működő biztosítók többsége is besorolható a Bit. által engedélyezett három forma valamelyikébe. Jelentős kivételt az angliai **Lloyd's** jelent, mely történelmileg kialakult speciális szindikátusi formában működik, és a világ biztosítási és viszontbiztosítási piacán is meghatározó jelentőségű.

Bár az egyesületi formába besorolható, de a Bit. hatálya alá nem tartozó, így nem szabályozott forma a **felosztó-kirovó** rendszerben működő biztosítási egyesület.

Szintén szerepük szerint kell megkülönböztetni a viszontbiztosítókat, a "biztosítók viszontbiztosítóit". A viszontbiztosítási tevékenység lehet egy hagyományos biztosító ilyen

tevékenysége is, de a legnagyobb piaci részaránnyal rendelkező viszontbiztosítók (Münich Re, Frankona, Swiss re, stb.) erre a tevékenységre specializálódtak. Mivel a magyar piacon semmilyen engedélyezési vagy regisztrálási procedúrához sem kötődik a viszontbiztosítási tevékenység végzése, elméletileg bármelyik ilyen tevékenység végzésére engedéllyel rendelkező biztosító megjelenhet a magyar piacon.

A jövőben a biztosítási verseny szempontjából egyre nagyobb jelentősége lesz annak, hogy a biztosítási piac mely szegmensében tekintjük a kínálatot. A Bit. alapján az 1996. január 1. után alapított biztosítók vagy életbiztosításokkal, vagy nem-életbiztosításokkal foglalkozhatnak. A kompozit biztosítókon belül is egyre határozottabban el kell választani a két ágat. Egyre határozottabban elválik tehát a két ágban a verseny, illetve a kínálat. Ha valaki életbiztosítási termék iránt érdeklődik, annak nem jelent az összes biztosító potenciális partnert. Ezen belül is vannak már egészen eltérő kínálattal rendelkező biztosítók. Az új intézetek közül több nem kezdett el gépjármű biztosításokkal és/vagy lakásbiztosításokkal foglalkozni. Ezek a kis egyedi díjak, illetve nagy kárgyakoriság miatt nagyon nagy (és drága) hálózat kiépítését tették volna szükségessé (ráadásul ezek az ágazatok hosszabb ideje veszteségesek is voltak). A piaci viszonyok alakulása olyan - a magyar piacon új - lépéseket is kikényszerítettek, hogy egyes biztosítók bizonyos termékek értékesítését beszüntessék, illetve egyes területeken (mint például Budapesten a casco-t) korlátozzák a biztosítási ajánlatok elfogadását. Ezek a döntések nyilvánvalóvá teszik, hogy már nem csak egyszerűen a piaci részesedésért folyik a verseny, és azt is, hogy a biztosítási fedezetre rászorulóknak bizonyos döntések meghozatala előtt kell felmérniük, hogy tudnak-e a döntéssel felmerülő kockázataikra biztosítási fedezetet szerezni. Más oldalról azonban a piac színesebbé válásának eleme az is, hogy amennyiben sokaknak van ilyen jellegű problémájuk, és van önszervező erejük, akkor szervezhetnek maguknak egy biztosítási egyesületet is, azaz ad abszurdum a kereslet megteremtheti a kínálatot is.

5.2. A keresleti oldal

A biztosítási piacon a kereslet alanyai igen sokszínűek. Ez részben összefügg azzal, hogy tulajdonképpen több, egymással legfeljebb csak kismértékben összefüggő részpiac működik. Az életbiztosítások iránti kereslet meghatározói elsősorban magánszemélyek, még akkor is, ha gyakran előfordul, hogy valakinek a munkáltatója fizeti a biztosítási díját, vagy annak egy részét, illetve, hogy egy bank kötelez valakit - kölcsön fedezeteként - hitelfedezet életbiztosítás megkötésére.

Bizonyos szakmai felelősségbiztosítások iránt csak az adott szakma művelői jelentenek keresletet, viszont ha kötelező a biztosítás, akkor a teljes szakma keresletet jelent.

Tűzbiztosítások iránt gazdálkodó szervezetek, és magánszemélyek is jelenthetnek keresletet, még ha a biztosítók nem is ugyanazzal a termékkel igyekeznek kielégíteni az igényeket.

A biztosítási piacon belül viszonylag ritkán jelentenek döntési alternatívát a különböző ágazatok. Felmerülhet például, ha egy munkáltató a dolgozói javára akar biztosítást kötni, akkor az adott vállalkozás körülményeit, illetve az alkalmazottak attitűdjét is figyelembe véve, hogy életbiztosítást, balesetbiztosítást vagy betegségbiztosítást kössenek-e, esetleg ezek valamilyen kombinációját.

Mindezek alapján látható, hogy logikusan a biztosítási ágazatok szerint van értelme a kereslet lehetséges szereplőit vizsgálnunk. Általában pedig a gazdaság minden jövedelemmel rendelkező szereplője lehet a biztosítási piacon keresleti pozícióban, azaz potenciális szerződő.

5.3. A biztosításközvetítők

Mivel a biztosítási terméket nem lehet egyszerűen leemelni a polcra, de még bemutató teremben megtekinteni sem, az ajánlat szakszerű, és a biztosított érdekeinek is megfelelő kitöltése érdekében a biztosítási piacon nagy jelentőségük van a biztosításközvetítőknek (*insurance intermediaries*).

A biztosításközvetítők fő feladata, hogy a biztosított reális biztosítási igényeit és lehetőségeit felmérve elkészítsék a biztosítási ajánlatot a biztosító részére. Ebből a szempontból nem lehet eltérés akkor sem, ha

- a, biztosítási alkusz (*broker*) cégről van szó,
- b, önálló ügynökről (*insurance agent*), vagy
- c, a biztosító ügynökről,
- d, többes ügynökről.

A **biztosítási alkusz** legjellemzőbb meghatározója, hogy a szerződő megbízásából (a biztosítótól kapott jutalék fejében) keresi az ügyfélnek leginkább megfelelő terméket, illetve biztosítót. A Bit. részletesen szabályozza a biztosítási alkuszokkal szembeni elvárásokat. Ezek az előírások (rt., vagy kft. lehet a cégforma, minimum 5 millió Ft. tőkével, 50 millió Ft-os felelősségbiztosítással, vagy vagyoni letét, bizonyos szakmai követelményekkel rendelkező szakmai vezetővel kell rendelkeznie, stb.) elsősorban a szakszerűség erősítését szolgálják. A biztosítási alkusz hibája esetén (pl. kihagy egy fontos kockázatból a kért fedezetben, nem utalja tovább a biztosítási díjat, nem fizetőképességgel bíró biztosítóval köt szerződést, stb.) akár milliárdos károk is keletkezhetnek. Így természetesen ezeknek csak egy részére nyújthat fedezetet az alkusz felelősségbiztosítása.

A nemzetközi gyakorlatban az eltérő hagyománynak, és részben az eltérő szabályozásnak is köszönhetően a biztosítási alkuszok (broker, makler) szerepe jelentősen eltérő vonásokat mutat.

Magyarországon az alkuszok szerepe egyre inkább nő a vállalkozói vagyonszerzésnél. Ezeknél a biztosításoknál alkusz cég megbízása esetén (természetesen amennyiben a bizalmi elv érvényesülhet) a szerződő nagyon sok fáradságot takaríthat meg egy olyan területen, amelyhez egyébként sem nagyon ért. Különösen állami cégek, illetve költségvetési intézmények esetében a biztosítási alkusz cégek megbízása egyfajta védelmet jelenthet a korrupciós vádak ellen is, hiszen az alkusz munkamódszerével tulajdonképpen egy tendert hirdet meg. Más kérdés, hogy az alkuszi megbízás is összekapcsolódhat korrupcióval, és ennek ellenére a végső döntés is.

Ma az életbiztosítási piacon kevésbé aktívak az alkusz cégek. Ennek fő oka valószínűleg az, hogy egy ezen a piacon nagy eredményeket elérő cégnek sok alkalmazottal kell dolgoznia, akiket hosszan kell kiképezni, ami igen drága mulatság. Más oldalról a biztosítók sem szívesen értékesítik termékeiket alkuszokkal, mert az ezen a területen fellépő panaszügyek egy jelentős részének az az alapja, hogy a biztosításközvetítő félretájékoztatta az ügyfelet. Ha egy ilyen reklamációt jogilag védhetően el is tud utasítani egy biztosító, az ügyel kapcsolatban elsősorban az ő üzleti hírneve romlik, nem pedig - a közben esetleg megszűnt - alkusz cégé.

A **biztosító alkalmazott ügynökei** a meghatározásból következően a biztosító megbízásából dolgoznak, csak az adott biztosító termékeit adhatják el, és ebből következően a biztosító felelős a tevékenységükért. Ebbe a kategóriába kell sorolni az ún. megbízottakat is, akik félállásban, vagy másodlagos tevékenységként tevékenykednek a biztosítási piacon. Egészséges piaci verseny esetén a biztosítási ügynök (amennyiben nem egyértelműen szélhámos) érdekelt abban, hogy ne csupán a biztosító érdekeit nézze, hanem

valóban az ügyfél számára a legjobb biztosítást adja el. ez ugyanis további üzletszerzési lehetőségei szempontjából alapfeltételnek tekinthető.

Hosszú ideje elméleti vita folyik afelől, hogy az ún. specializált ügynök (pl. csak életbiztosításokat, csak gépjármű biztosításokat, csak vállalkozói vagyont biztosításokat kötő) vagy az általános ügynökök, akik az ügyfél összes igényére megfelelő biztosítást tudnak kötni jelenti-e a siker feltételeit. Az egyes biztosító társaságok - különbözőképpen - a saját szervezetükre eldöntik, de ezek nem jelentenek általános választ. A legsikeresebb üzletkötők gyakran egyetlen termékre specializálódnak, és érnek el nagy sikereket, míg mások azt tudják kihasználni, hogy a termékek széles skáláját képesek szakszerűen eladni. Az utóbbi módszer szélesebb elterjedése ellen szól, hogy igen nagy a fluktuáció a biztosítási ügynöki területen, sok a pályán átmenetileg elhelyezkedő alkalmazott, illetve egy új biztosító megjelenése, vagy üzletileg aktívabbá válása megmozgathatja az ügynökök jelentős részét. Ebből következően csak a legstabilabb ügynökök képesek a biztosítójuk termékskálájának a nagyobb részét elsajátítani, különös tekintettel arra is, hogy a termékek is egyre bonyolultabbak lesznek.

Az **önálló (vállalkozó) ügynökök** döntő része ma Magyarországon csak formailag különbözik a biztosító alkalmazott ügynökeitől. Több társaság ugyanis egyszerű anyagi megfontolás alapján döntött úgy, hogy üzletkötőinek vállalkozó ügynök státuszban kell tovább dolgozniuk. A két forma között egyébként is csak státuszban van különbség (ami néha sokat jelenthet), de a tevékenység jellege és a felelősség hasonló.

5.4. A biztosítási piac egyéb meghatározó szereplői, intézményei

5.4.1. Biztosítási szaktanácsadó

A **biztosítási szaktanácsadó** megbízási díj ellenében nyújt a biztosítási tevékenységgel összefüggő tanácsot (biztosító és potenciális biztosított is lehet az ügyfele). Biztosítási szerződést nem közvetíthet.

5.4.2. Az Állami Biztosításfelügyelet

Szerepéről többször, részletesen szólnunk.

5.4.3. Biztosítási ombudsman

A biztosítási ombudsman intézménye Magyarországon nem működik jelenleg. Létezik például Nagy-Britanniában, Írországon, az USA több államában. Speciális fogyasztóvédelmi funkciót tölt be. Biztosítással kapcsolatos vitás esetekben a választott bírósághoz hasonlóan működik. Jelentősége, hogy a hagyományos bíróságoknál sokkal gyorsabban, a biztosítási jogesetek terén felkészültebben, olcsóbban tud dönteni. Döntése általában csak a biztosítóra nézve kötelező, azaz amennyiben a biztosított/szerződő nem elégedett a döntésével, akkor az a hagyományos bírósághoz fordulhat.

5.4.4. Ügyfélvédelmi alap

Speciális fogyasztóvédelmi intézmény, szerepéről, problémáiról külön részben szólnunk részletesen.

5.4.5. Gazdasági Versenyhivatal

A verseny tisztaságának, illetve specialitásainak érvényesülését biztosító állami szervezet.

5.4.6. Kötelező Gépjármű-felelősségbiztosítási Biztottság

A kötelező gépjármű-felelősségbiztosítással kapcsolatos legfontosabb kérdésekkel kapcsolatban (elsősorban a díjak megállapításával, illetve a jogszabályok változásával) előzetesen véleményt nyilvánító szerveze, melyben részt vesznek a biztosítottak, a biztosítók és a Kormány képviselői is.

5.4.7. Értékelő, elemző szervezetek

A piac szereplőit értékelő, elemző szervezeteknek (*rating agency*) jelentős szerepük van a fogyasztók előzetes informálásában. Általában nem a konkrét biztosítási termék választásában, hanem - a piac szereplőinek értékelésével, rangsorolásával - a biztosítók közötti választáshoz nyújtanak segítséget. Amennyiben értékelésük mértékadóvá tud válni, akkor a biztosítási verseny valamennyi szereplője számára mértékadóvá válhat értékelésük.

6. A biztosító kockázatkezelése

6.3. Viszontbiztosítás, együttbiztosítás⁴³

A **viszontbiztosítás** nem tekinthető biztosítási ágazatnak, hanem a biztosítók közötti kockázat megosztását jelenti.

A Bit. 3. § 27. pontja szerint:

"Viszontbiztosítási tevékenység: a biztosítási tevékenységet folytató által vállalt kockázat egy részének vagy egészének szerződésben előre meghatározott feltételek alapján, díjfizetés ellenében más biztosító által történő átvállalása."

Célja a biztosító pénzügyi stabilitásának növelése, módszere a kockázatporlasztás, vagyis a kockázat megosztása a biztosító társaságok között. Minden biztosító ki van szolgáltatva annak a veszélynek, hogy a károk száma vagy terjedelme esetleg hosszabb időn át is meghaladja a díjkalkulációnál figyelembe vett értékeket. Ezt nevezik biztosítástechnikai kockázatnak.

Viszontbiztosítás esetén a direktbiztosító az ügyféltől átvállalt kockázatok egy részét továbbhárítja. Több biztosító társaság részvétele esetén a kockázat jelentősen csökkenthető, "porlasztható", a minden társaság számára elviselhető mértékig. Ez lehetővé teszi a biztosító társaság számára a tényleges kapacitását meghaladó kockázat elvállalását.

A közvetlen (első) biztosító és a viszontbiztosító között létrejövő szerződés értelmében a viszontbiztosító díj ellenében kötelezettséget vállal arra, hogy kár esetén a megállapodásban rögzített mértékben térít a közvetlen biztosítónak. (Vagyis részt vállal az utóbbi által fizetendő kárból.) A viszontbiztosító tehát az első biztosító technikai kockázatának egy részét a biztosítási díj meghatározott hányadáért vállalja át. A direktbiztosító (cedens) részéről a viszontbiztosítási fedezetbe adás (a direktbiztosító szemszögéből) ún. passzív ügylet (nostro ügylet), a viszontbiztosító részéről a fedezetbe vétel (a viszontbiztosító szemszögéből) ún. aktív ügylet (loro ügylet). A viszontbiztosítási fedezetbe adott (nostro) kockázatok, illetőleg a viszontbiztosításba vállalt (loro) kockázatok hozzávetőlegesen azonos aránya a reciprocitás.

⁴³ A viszontbiztosítási rész a Biztosítási Oktatási Intézet Biztosítás 2000. CD-je alapján, kis kiegészítéssel készült.

A viszontbiztosító a kockázatot tovább porlaszthatja. Ez az ügylet a retrocesszió. Jogviszony mindig csak a két biztosító között áll fenn. A viszontbiztosítás és a retrocesszió esetén is az ügyféllel közvetlen szerződéses kapcsolatban csak az első (direkt) biztosító áll.

A viszontbiztosítási szerződés lehet fakultatív, illetve kötelező jellegű; előző esetben a viszontbiztosító esetenként szabadon dönt egy-egy kockázat átvállalásáról, míg kötelező szerződésnél a partnereket erősen egymáshoz kötő, hosszú távú, kötelező erejű megállapodásról van szó.

Ennek értelmében a direktbiztosító kötelezi magát, hogy a szerződés tartama alatt meghatározott kockázatok bizonyos előre rögzített hányadát a viszontbiztosítónak átadja, míg utóbbi köteles ezeket feltételszerűen átvállalni. Ismert az egyoldalúan kötelező, a másik fél számára önkéntes szerződés is.

Lényeges különbség van a viszontbiztosítás technikája szempontjából az arányos, és a nem-arányos viszontbiztosítás között. Az arányos viszontbiztosítás az egyszerűbb fajta, itt a direkt biztosító a biztosítási díj bizonyos arányát fizeti a viszontbiztosítónak, és ennek fejében minden kárból ugyanebben az arányban részesedik a viszontbiztosító. A nem-arányos viszontbiztosítás esetén egy bizonyos kár felett lép be csak a viszontbiztosító fizetési kötelezettsége. Mivel az ilyen károk ritkábbak, ezért jelentősen kisebb díjat kell fizetni.

A viszontbiztosítási szerződések lehetnek ún. összeg-, illetve kár- viszontbiztosítások.

A megfelelő viszontbiztosítási szerződés kiválasztásánál figyelni kell :

- a biztosító vállalt biztosítási állományának szerkezetére, a károk várható alakulására;
- a biztosító éves díjbevétele;
- a tartalékok nagyságára;
- a biztosító szabad tőkéjének nagyságára.

A viszontbiztosító egyfajta hitelkockázatot jelent, hiszen nemfizetése esetén is kell a biztosítónak fizetnie. Ezért kiválasztásánál különösen nagy figyelmet kell fordítani a viszontbiztosító pénzügyi erejére.

A viszontbiztosító tevékenysége nem feltétlenül csak a kockázat csökkentésére irányul. A nemzetközi tapasztalatok alapján tanácsadást vagy szervizszolgáltatást is nyújthat, pl. új biztosítási ágazatok bevezetésekor vagy kritikus életbiztosítási szerződés esetén.

A viszontbiztosítás a biztosított szempontjából háttérben zajló tevékenység, a biztosított követelése csak a direkt biztosítóval szemben jelentkeznek.

Együtt (közös) biztosítás

A nagy kockázatok megosztása a direkt biztosítók között gyakran közös biztosítás formájában történik. Például egy nagyvállalat tűzbiztosításában általában több a kockázatot közvetlenül vállaló direktbiztosító érdekelt.

Mindegyik résztvevő átvállalja az összkockázat meghatározott hányadát, megfelelő biztosítási díj ellenében. A szerződéskötés megkönnyítésére a biztosítók közül az egyiket felhatalmazzák a tárgyalások vezetésére. Ez a biztosító a vezető együttbiztosító. Ilyenkor minden biztosító közvetlen szerződéses partnere az ügyfélnek.

Ilyen esetben annyi biztosítási szerződés keletkezik, ahány direktbiztosító érdekelt a kockázatvállalásban.

A Biztosítási törvény 3.§ 9. pontja szerint:

“együttbiztosítás: díj ellenében szerződésben előre meghatározott biztosítási kockázatokkal összefüggő kár bekövetkezése vagy megadott feltétel elérése esetére több biztosító által közösen, írásban előre rögzített arányok mellett teljesítendő szolgáltatások nyújtása és a kötelezettségvállalás mértékének megfelelő tartalékok biztosítónként elkülönített képzése és kezelése.”

melléklet

Dögei Sándor

**Alternatív kockázatmenedzselési technikák - Captive
biztosítók**

1. Risk management

Névjegykártyák, és szakdolgozatok bizonyítják, hogy megjelentek a risk managerek a magyar vállalkozásokban is. Ezt egyoldalról az egyre bonyolultabb kockázatvállalási stratégiák, másik oldalról a kockázatkezelés egyre bonyolultabb módszerei indokolják. Az üzleti biztosítás alternatívái, és a biztosítási verseny (22 biztosító jelenléte, közel 200 alkusz versenye) új lehetőségeket, és új problémákat is jelentenek a potenciális biztosítottak részére. Ma már egy nem megfelelő választás esetén akár 50%-os eltérés is lehet a biztosítási díjban ugyanazon kockázat vállalásáért (itt se felejtjük el azonban, hogy csak a díjak nem versenyeztethetők önmagukban, a teljes szolgáltatással és biztonsággal mérhetőek csak össze). Külön problémát jelent - ami a piac sokszínűségének a hátránya -, hogy a hazai piacon még nem alakultak ki a standardizált szerződési feltételek, így a laikus számára nagyon nehéz összehasonlítani a különböző biztosítási lehetőségeket. Máskor pedig lényeges részekben eltérő szerződési feltételek a felületes szemlélő (szerződő) részére azonosnak tűnhetnek.

Más oldalról a biztosítók üzleti szemléletének erősödésével együtt jár az is, hogy fokozatosan kialakul az a (néha a kockázatnak kitettség igen nagy mértékével járó) kockázati kör, mely elvileg biztosítási kockázatnak tekinthető, de a gyakorlatban nem, vagy csak nagyon nehezen biztosítható a hagyományos biztosítási piacon⁴⁴.

A nemzetközi gyakorlatban, - elsősorban az USA-ból kiindulva - a II. világháború után a kisvállalkozások egyre nagyobbá, a nagy cégek gigantikus multinacionális cégekké válásával együtt a közgazdaságtan, és a szervezéstudomány új ágai fejlődtek ki. Egyre nagyobb szerepet kapott a vállalkozások menedzselésében a költségek racionalizálása, illetve kiszámíthatóvá

---

⁴⁴ A cikkben a "hagyományos biztosítási piac"-on az üzleti biztosítók biztosítási tevékenységét értem.

tétele. Gyorsan terjedt az egyre bonyolultabb, és veszélyesebb technológiai folyamatok alkalmazása.⁴⁵ Mindezek a folyamatok egyre nagyobb és specializáltabb tudást igényeltek a vállalkozások kockázatának a felméréséhez is, és még nagyobb, jellegében más tudást igényelt a megfelelő kockázatkezelési stratégia kialakítása, a megfelelő biztosítási konstrukció kiválasztása.

A kockázatkezelés (risk management) legfontosabb mozzanatait a szakirodalom általában (a gyakorlat alapján) az alábbiakban foglalja össze:

- 1. a vizsgált gazdálkodó egység (a kockázatviselés tárgyát most szűkítsük le csak a gazdálkodó egységekre) tevékenységével kapcsolatos kockázatok, azok lehetséges hatásának, illetve a kockázatmérséklés lehetséges eszközeinek a felmérése, azok egymáshoz való viszonyának elemzése.**
- 2. a kockázatokhoz tudatosan megfelelő eszközök rendelése.**
- 3. a szükséges szervezeti, irányítási és kontroll funkciók kialakítása.**

A risk management filozófia fejlődésével, illetve a pénzügyi feltételek változásával a biztosítási jellegű kockázatkezelésnek, illetve a biztosítási költségek csökkentésének egyre több, gyakran párhuzamosan is alkalmazható módja alakult ki. pl.:

- önbiztosítás,
- bróker cég alkalmazása, illetve alapítása,
- saját megtartás növelése,
- captive biztosító alapítása,
- kölcsönösségi biztosító (mutual, a hazai gyakorlatban a biztosítási egyesület, illetve az önkéntes biztosító pénztárak felelnek meg leginkább ennek a formának) alapítása.

---

⁴⁵ Lásd részletesebben :Risk Management in Building Construction (2.-3. oldal)

Az intézményes alternatív formák előtérbe kerülését jól szemléltetheti , hogy a világ biztosítási piaca egy becslés szerint az alábbiak szerint oszlik meg a biztosítás formája szerint⁴⁶:

Forma	díjbevétel (milliárd dollár)	százalék
Önbiztosítás (biztosítási alappal)	65,0	16,0
Captive	14,0	4,0
Pénzügyi biztosítás	4,5	1,3
Speciális biztosítás	3,5	1,0
Hagyományos biztosítási piac	260,0	77,7
Összesen	347,0	100,0

A tudatos és felkészült risk managment tevékenységnek alapfeltételévé vált, hogy a szervezetnél önálló, és a szervezeti hierarchiájában megfelelően elhelyezett **risk manager legyen alkalmazva**. Ennek saját költségeit természetesen csak egy bizonyos méret felett tudja elviselni egy vállalkozás, illetve csak bizonyos méret felett tudja ezeket a költségeket "kitermelni" a risk manager. (Ez akkor is igaz, ha tudomásul vesszük, hogy a tudatos kockázatkezelés esetenként többbe is kerülhet rövidebb távon, mivel új kockázatokat fedezhetünk fel, melyek kezelésének költsége van) Ez alatti szinten egy átmeneti, részleges megoldás lehet biztosítási tanácsadó, vagy biztosítási alkusz (bróker) alkalmazása. Utóbbi megoldásoknak - egyebek mellett - az a hátránya, hogy a döntési folyamat tulzottan biztosítás centrikussá válhat.

⁴⁶ Christine Douse : Setting the Scene (In. Developments in Captives and the Emerging Market, Willis Corron, 1994.)

A risk manager feladatai természetesen alapvetően függenek a vállalkozás jellegétől, szervezetétől, hiszen egészen megoldásokra van szükség egy 50-80 kis egységből álló, franchise módszerrel működő csoport biztosítási programjának a kidolgozásánál, egy 500 taxit üzemeltető taxi vállalat kockázatkezelésének a megoldásánál, és egy nagy vegyipari cég biztosításpolitikájának a kialakítása során. Ez azt is mutatja, hogy a risk manager kiképezhető iskolában, tanfolyamon tevékenysége alapfilozófiájának a megismerésére, de ténylegesen csak az adott helyen szerezheti be a szükséges információkat.

Most tekintsük a magyar biztosítási piacon még újnak számító megoldást, a captive biztosítást:

2. A captive biztosító fogalma:

A captive biztosító társaság olyan biztosító, melyet egy (vagy több) nem a biztosítási szakmában tevékenykedő vállalat, üzleti érdekcsoport, szervezet alapított, és tulajdonol teljesen, saját biztosítási igényeinek, vagy azok egy részének kielégítésére.

Mindezek alapján a captive biztosítók jellemzőit az alábbiak szerint foglalhatjuk össze:

1. Formailag biztosító társaság, tehát a regisztrálás helyén a biztosító társaságok működésére érvényes szabályoknak meg kell, hogy feleljen.
2. Mindezek ellenére elsősorban az önbiztosítás legfeljettebb formájaként értékelhetjük, ahol biztosítástechnikailag szakszerűbb a kockázatkezelés, a viszontbiztosítás révén lehetőség van szélesebb kockázatmegosztásra, továbbá lehetőség van adómentes tartalékolásra.

3. A captive biztosító feladata nem elsősorban az, hogy önmagában gazdaságos legyen, az anyacéggel együtt kell a korábbi állapotnál kedvezőbb eredményt elérni a kockázatkezelés szaldóját tekintve.

4. Alapítási célját tekintve a captive biztosító a tulajdonosán kívül mások kockázatait nem vállalja. (A későbbiekben még szó lesz arról, hogy idővel számos captive biztosító vállal "piaci" üzleteket. Más kérdés, hogy ezzel éppen a captive jellege gyengül.)

Mindezekből látható, hogy egy a professzionális biztosítók formai jegyeit magán viselő, de jellegzetesen az önbiztosításból kifejlődött technikáról beszélünk.

3. A captive biztosítók alapításának előnyei.

Ahhoz, hogy egy captive biztosító alapításának értelme egyáltalán felmerülhessen, alapvető feltétel, hogy a vizsgált szervezet éves biztosítási díjfizetése egy bizonyos szintet meghaladjon. Ez a szint számos dologtól függ, elsősorban a cégalapítás helyi költségeitől. A Spread Insurance Management Limited tanulmánya szerint kb. 500.000 fontos éves biztosítási díj felett érdemes megvizsgálni a captive biztosító alapításának lehetőségét.⁴⁷ Ez azonban nyilvánvalóan nem adaptálható közvetlenül a magyar viszonyokra.

1. Az önbiztosításhoz képest a két legnagyobb előny az **adózás nélküli tartalékolási** lehetőség, valamint az, hogy mivel az évek közötti karingadozást a biztosító viseli, az anyavállalat **eredménye sokkal kiegyensúlyozottabb lehet**, és a valós gazdálkodási eredményességről tisztább képet adhat.

2. A **biztosítási tevékenységből képződő bevétel "családon belül marad"**.

3. Mivel a captive biztosító társaságoknak kifizetett díjak a "családon belül maradnak", több lehetőség van az **anyavállalat pénzügyi ciklusaihoz igazodó**

---

⁴⁷Lásd : An Intruduction to Captive Insurance Management

díjfizetésre. Emellett a captive biztosító befektetési hozadékan keresztül is hasznot hajthat annak kihasználásával, hogy a viszontbiztosítók számára az elszámolás utólagos.

4. A biztosító erősödésével lehetőség van olyan kockázatok biztosítási fedezésére, amelyeket a **hagyományos biztosítási piacon nem, vagy csak kapcsolt kockázatokkal vállalnak el.**

5. A captive biztosító, mint biztosító a befektetés egy újabb formája, mely hosszabb távon egy a hagyományos biztosítási piacon is versenyképesen megjelenő, nyereséges társasággá nőheti ki magát.

6. A professzionális biztosítókhoz képest előnyt jelent, hogy jelentős költségmegtakarításra van lehetőség, elsősorban annak révén, hogy nem kell szerzési jutalékot fizetni (ez vagyonbiztosításoknál kb. 20% megtakarítást jelent).

4. Hátrányok:

1. Abban az esetben, ha az anyavállalatnak rendszeresen jelentős biztosítási kárai vannak, **a captive biztosítója is veszteséges lesz.**

2. Mivel a captive biztosító csak a saját anyavállalatát biztosítja, a **kockázatmegosztás nem jön létre**, de legalábbis egyoldalúvá válhat, még nagy szervezettel rendelkező anyacég esetén is.

3. **Egyszeri jelentős befektetést igényel** a társaság alapítása.

4. A biztosító megszervezése felkészült, alapos **menedzselést igényel**, mely a tulajdonostól komoly erőfeszítést, időt igényel.

Mivel a biztosítási díj fizetése egyes előre jól kalkulálható károk esetében is olcsóbb lehet (adózási okok miatt) az egyszerű belső tartalékolásnál, már kifejlődött a captive megoldásnak egy gyakorlatilag nem biztosítási elven működő, de biztosításként nyilvántartott módja, a "rent a captive". Ennek a szélsőséges megoldása esetén a "biztosított" egy kvázi számlája van a biztosítónál, melyre

biztosítási díjat fizet, de legfeljebb annyi kártérítést kaphat, amennyi díjat befizetett. Túlfizetés esetén pedig elszámolnak, vagy a következő évi díjba tudják be a többletet.

5. Captive biztosítók alapítása az offshore centrumokban.

A captive biztosítók alapításának oázisát alakították ki az offshore centrumok többségében.

Önmagában az adómentesség, illetve a minimális adófizetési kötelezettség is lépéselőnyt jelent az adóparadicsomokban alapított cégeknek. Emellett a pénz oda-vissza áramlása ellenőrizhetetlenebbé vált, a viszontbiztosítási kapcsolatok közelebb kerültek.

A kis államok pedig igyekeztek olyan belső szabályozást és infrastruktúrát kialakítani, ami az adókedvezményeken kívül is csábítóvá tette ott biztosítók alakítását. Itt két alapvető, látszólag egymásnak ellentmondó szempontnak kellett megfelelniök: az alapítási és garanciális tőkét a lehető legalacsonyabb szintre kellett leszállítani, és emellett a szolvencia követelményeknek is meg kellett felelniök, hiszen a megbízók biztosítási céljai között azért alapvető szempont volt a megfelelő kockázatkezelési szisztéma kialakítása, a hatáson belüli biztosítási védelem megszerzése. Nyilvánvaló, hogy a sorozatos biztosítói csődök nagyon gyorsan megrendíthetnék a biztosítás e formája iránti bizalmat.

Mindezek érdekében elsősorban a költségeket igyekeztek minimálisra redukálni olyan menedzselő szervezetek és infrastruktúra kialakításával, hogy az alapítók kis biztosítási gyakorlattal is biztonságosan és olcsón üzemeltethették leányvállalataikat.

Ennek köszönhető, hogy a captive biztosítók döntő többsége ezekben az offshore centrumokban jött létre.

6. Nemzetközi tendenciák

A captive biztosító koncepciója a hetvenes évek közepétől kezdett el gyorsan terjedni, és a nyolcvanas évek második felében volt az alapítási boom.

A nyolcvanas évek első felében a captive biztosítók alapítása az USA, Kanada, és a UK területére, illetve érdekeltségi körében folyt. Ezen országok cégeinek tulajdonában - kisebb részben onshore, többségében offshore jelleggel - több mint 2000 captive biztosító volt.

A piac ezen szegmense gyors fejlődésnek indult az észak- és nyugat-európai térség többi államában is. 1990-re 15 finn, és 10 norvég captive alakult. Franciaországban is több, mint 50 captive alakult néhány év alatt, aminek nagy közvetett hatása volt a belga, a spanyol és az olasz piacra is. Svédországban 1984-ben 15 captive cég volt, és a szakértők általános véleménye az volt, hogy ez a svéd piac teljes kapacitását lefedi. Ennek dacára 1990-re megötszöröződött a számuk.⁴⁸

Ezeket a folyamatokat időben felismerve több viszontbiztosító (így például a Swiss Re, a Skandia, az AIG, a Gerling) alapított captive menedzsment céget. Ezzel egyrészt egy új üzletágat tudtak kifejleszteni, de elsősorban fel tudták venni a kapcsolatot ezekkel a viszontbiztosításra nagyon rászoruló cégekkel. Harmadrészt nem volt elhanyagolható szempont az sem részükről, hogy el akarták kerülni annak veszélyét, hogy rosszul menedzselt cégek viszontbiztosítását vállalják el. Így közvetve ráhatással lehettek a captive biztosítók kockázat menedzselésére is.

Számos európai biztosító reagált a captivok megjelenésére egészségesen oly módon, hogy próbált rajtuk keresztül részesedést szerezni ebből az üzletből időnként egyszerű viszontbiztosítás, máskor fronting tevékenység formájában.

---

⁴⁸ Lindkvist, Mats (1990)

Az európai alapítási hullám ellenére a kilencvenes évek elején még mindig az USA, az UK és Kanada érdekeltségi körébe tartozik a világ captive piacának a kétharmada, de ez az arány rohamosan csökken.

1993.-ban az UK 100 legnagyobb cégéből 87-nek volt captive biztosítója, néhányának több is. Egyes becslések szerint az USA biztosítási piaca díjbevételének kb. 35-40 százaléka marad az alternatív piacon, ezen belül elsősorban a captive biztosítási piacon.

Nem lehet tehát csodálkozni azon, hogy azok a professzionális biztosítók, amelyek viszontbiztosítások révén nem tudtak ebből a piacból részesedni, egyre több problémát vetnek fel. Elsődleges gondjuk az, hogy az alternatív biztosítási piac leföli a biztosítási portfóliójukat, így ők egy szelektált állományt kapnak. Ennek egyébként hosszabb távon az lehet a hatása, hogy a romló portfólió miatt áremelésre kényszerülnek, ami tovább növeli a szakadékot a professzionális, és a captive piac között, tehát konzerválhatja a megosztottságot.

Bővíti a captive biztosítások piacát az a számos forma, amely az utóbbi években megjelent annak érdekében, hogy kisebb vállalkozások, illetve egyének is lehetőséget kapjanak a biztosítás ezen olcsóbb, és átláthatóbb formájának az igénybevételére. Ezek a captive pool-ok, szövetségek, kockázatmegtartási csoportok gyakran a hazai (ma még csak ritkán jelentkező) biztosítási egyesületekhez hasonló elvi alapokon működnek.

A captiv cégek részesedésének a növekedése, illetve az offshore cégek nagy aránya több országban arra kényszerítette a törvényhozókat, hogy az általuk kívánatosnak tartott irányba tereljék ezeket a folyamatokat. Így például Colorádó Államban már 1972-ben külön törvény szabályozza a captive biztosítók működését, és több adó kedvezményt is nyújtanak, hogy az offshore cégek ezen előnyét csökkentsék.

Egy másik lényeges folyamat a captive biztosítók piacán, hogy egyre több eredményesen működő captive biztosító jelenik meg a verseny szférában is. Ezzel persze, ha a captive biztosítók definícióját szélsőségesen értelmezzük, akkor meg is szüntenek captive biztosító lenni.

7. Kockázatkezelési problémák a captive biztosítóknál

Itt most elsősorban a captive biztosító klasszikus formájával foglalkozom, ahol egy tulajdonosa van a biztosítónak, ugyanis a problémák, és a megoldási lehetőségek is itt jelentkezhetnek legtisztább, és legélesebb formában.

A captive biztosítók legjellegzetesebb kockázatkezelési problémája, hogy minimális a kockázatporlasztási lehetőség (arra csak időben, a tartalékok révén van lehetőség). Viszonylag kedvezőbb a helyzet, ha a biztosított anyacég nagy hálózattal, sok telephellyel rendelkezik. Ekkor legalább a területi kockázatmegoszlás kedvezőbb lehet. A hasonló vagy egymásra épülő tevékenységek miatt azonban gyakran ebben az esetben is kockázathalmozódás van.

Ezt a problémát viszonylag nagy arányú viszontbiztosítás tudja áthidalni. A megfelelő biztonság érdekében, és esetleg a hiányzó szakértelem pótlására a captive biztosítók gyakran alkalmaznak frontingot megoldásként. Ilyenkor tehát általában a viszontbiztosító adja a szerződéskötési feltételeket a feltételektől a díjig, és a kockázat szokásoshoz képest nagy arányát is elviszi. Ez ránézésre egy újabb közvetítővel létrejött direkt biztosítás, de a captive koncepció gyakorlatilag minden előnyét megtartja, és ne felejtkezzünk el arról, hogy a viszontbiztosítás általában jóval olcsóbb, mint a direkt biztosítás. Ennek a módszernek a hátránya, hogy növeli a viszontbiztosításban lévő minden veszélynek az érvényesülési lehetőségét. A viszontbiztosító nem fizetése esetén teljesen fedezetlen marad a biztosított, nô a

hiányos fedezettel létrejött viszontbiztosítási szerződés veszélye, általában nem kapcsolódik elégséges katasztrófa károkra vonatkozó fedezet a viszontbiztosítási programhoz.

8. A captive biztosítás hazai lehetőségeiről

Ma Magyarországon kevés olyan vállalkozás van, amelynek az éves biztosítási díja eléri azt az arányt, amelynél már érdemes elgondolkodniok egy captive biztosító alakításán. Ráadásul a jelenlegi árversenyben ezek többsége mint "nagyvevő" olyan nyomott díjszintet ért el, hogy azért saját kockázatot nem érdemes vállalni. Így ennek a piaci lehetősége véleményem szerint 5-6 cégre korlátozódik jelenleg. (Ne felejtsük el azonban arról, hogy a svéd piac lehetőségeiről a témában sokkal nagyobb tapasztalattal rendelkezők mekkorát tévedtek.)

A captive cégek alapítása ellen hat az is, hogy a legnagyobb magyar vállalkozásokat általában még nagyobb külföldi multinacionális vállalkozás veszi meg, akinek esetleg már van captive biztosítója.

Nagyobb fantázia lehet a közös captive cégek alapításában. Klasszikus résztvevői a captive piacnak például az egészségügyi, oktatási intézmények, illetve az önkormányzatok, akik a biztosítás szempontjából nagyon hasonló helyzetben vannak, de egymással nincsenek olyan jellegű versenyben, amely az együttműködést akadályozhatná.

Ha az alapítás körülményeit vizsgáljuk, akkor nyilvánvaló, hogy captive biztosító részvénytársaság alapításának az esélye - a magas szükséges alapító tőke miatt - jelenleg kicsi hazánkban. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy több gazdálkodó szervezet (pl. önkormányzatok) nagyobb tőkét gyűjthet össze, akkor már nem látszik olyan elképzelhetetlennek egy cégalapítás. Különösen akkor, ha nem csak mint kockázatkezelési eszközt, hanem mint befektetést is tekintjük. Már alapításkor is

lehet oly módon szervezni az új céget, hogy az ne csak az alapítók biztosítási érdekeit szolgálja, hanem a tényleges piacon is megjelenjen önálló biztosítóként, esetleg leszűkített kockázatvállalási körrel, és korlátozott értékesítési technikákkal (pl. csak brókerekén keresztül értékesíti termékeit, hogy ne kelljen a hálózatépítés költséges folyamatába kezdenie, vagy éppen a tulajdonos(ok) esetleges hálózatát használja termékeinek értékesítésére. Ez a koncepció megnöveli a bankok, más intézményes befektetők érdeklődését is.

Rugalmas megoldás lehet azonban a tőkekövetelmény áthidalására például biztosítási egyesület alapítása, mely háttérének megteremtésére esetleg egy offshore viszontbiztosító alapítása is előnyös lehet gazdaságilag és kockázatkezelési szempontok alapján egyaránt. Azt a jogszabályok jelenleg (néhány kivételtől eltekintve : lásd az 1995. évi XCVI. törvény a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről 5.§. (6) bekezdését) nem teszik lehetővé, hogy magyar szerződő magyarországi érdekeltségére külföldi cégével (saját offshore biztosítójával) kössön biztosítási szerződést. így az ebből fakadó előnyök kihasználására sincsen jelenleg lehetőség, legfeljebb közvetett eszközökkel. Annak ugyanis jogi akadályja nincsen, hogy magyar cég külföldön alapítson biztosító társaságot, és annak sem, hogy hazai biztosítási egyesület, szövetkezet ennél viszontbiztosítsa portfólióját.

9. Biztosítási egyesület alapítása

Az egyesület alapításának a minimális feltétele, hogy minimálisan tíz önkéntes tag nyilatkozzon alapítási szándékáról.. A biztosítási egyesülettel szembeni tőkekövetelmény nagyságrendekkel kisebb, mint egy részvénytársaság esetében. Az idézett 1995. Évi XCVI törvény differenciáltan szabályozza a biztosító egyesületek alapításának tőke követelményét, de szakosított biztosítási egyesületet már 600 ezer Ft., általános biztosítási egyesületet minimum 11 millió Ft. tőke igénybevételeével lehet alapítani. Az egyesületi megoldás egyébként ma már nem jelent újdonságot a

magyar piacon, hiszen - amellet, hogy évtizedek óta működnek elsősorban élet és balesetbiztosítással foglalkozó egyesületek - sorozatban alakulnak vagyonsbiztosítási egyesületek, ma még elsősorban a mezőgazdasági biztosítások területén. A mezőgazdasági egyesületek alapítását egyrészt az ösztönzi, hogy a kormány anyagi segítséget nyújt alapításához⁴⁹, másrészt pedig egyelőre egy biztosító társaság (ARGOSZ) felvállalta, hogy segít ilyen egyesületek szervezésében, szolgáltatásokat nyújt az alapításhoz, és a működtetéshez is, aminek fejében - természetesen - üzleteket remél. Lényeges momentum, hogy a kormány rendelet tartalmazza azt az okot, ami az alternatív piac fejlődésének egyik fontos oka: "A költségvetési támogatás rendeltetése, hogy előmozdítsa a nehezen biztosítható mezőgazdasági kockázatokat vállaló egyesületek elterjedését ....". Ez annak is részleges bizonyítéka, hogy az alternatív piac terjedése nem feltétlenül - legalábbis nem azonos mértékben - jelenti a hagyományos piac szűkülését.

Az egyesületi megoldás előnyei :

- Kis alapítási költség igény,
- Átlátható, kontrolálható díj-kár viszonyok,
- Alacsony költségek,
- A biztosítottak közvetlen kapcsolata, illetve közös biztosítási érdeke elősegítheti hatékonyabb kármegelőzési intézkedések kidolgozását és alkalmazását,
- Lehetővé teszi egyébként nem biztosítható kockázatok biztosítási eszközökkel történő kezelését. Ezzel minimálisan költséget lehet megtakarítani,
- Megfelelő szakmai tapasztalat megszerzését teszi lehetővé egy esetleges későbbi biztosító alapításhoz.

Hátrányai :

- Egyenlőtlen viszonyok esetén "igazságtalan" teherviselés alakulhat ki.

---

⁴⁹ Erről a 35./1994. (III. 18.) Korm. rendelet, illetve az annak végrehajtásáról szóló 15./1994. (V.14.) PM rendelet rendelkezik.

- A rövidtávú káralakulás túlságosan befolyásolhatja a biztosított díjfizetési kötelezettségét.
- Kicsi a kockázat porlasztására az egyesületen belül a lehetőség, ami egyrészt a kockázatnak, és/vagy a viszontbiztosítónak túlságosan kiszolgáltatottá teheti az egyesületet. Utóbbi ellen azonban például úgy is védekezhetnek egyesületek, hogy együtt is megállapodásokat kötnek, a kockázat további porlasztására is. Ennek sz igénye nyilvánvaló, hiszen pl. éppen az említett mezőgazdasági egyesületek szervezése logikusan területi alapon történik, viszont az is nyilvánvaló, hogy egy jégverés, vihar, fagy, vagy akár járvány kár az egymáshoz közel gazdálkodókat nagy valószínűséggel egyszerre fog súlytani.
- Amennyiben egy nagy cég keres ilyen jellegű megoldást, még 9 új társat kell keresnie még akkor is, ha egyébként a kockázatok területileg nagy helyen oszlanak meg országosan.

— — —

A vállalkozások kockázatkezelésének tudatosabbá, és ezzel együtt sokrétűbbé válásával egyre nagyobb szerephez jutnak az alternatív risk management technikák, így a captív biztosítók, az önbiztosítás, a biztosítási egyesületek is. Az ezzel járó piaci átrendeződésre párhuzamosan kell felkészülniük a biztosítottaknak, a biztosítóknak és a brókereknek. A gyakorlat már ma is azt mutatja, hogy ezeknek az új formáknak az elterjedése nem jelenti az üzleti biztosítóknak az ugyanilyen arányban történő piacvesztésével. legegyszerűbb példa erre az, hogy az új formák viszontbiztosítójaként megjelenhetnek az üzleti biztosítók. Más oldalról pedig a tudatos risk management szükségszerűen felvet új biztosítandó kockázatokat is. Ebben különösen nagy szerepe lehet az új külföldi tulajdonosok biztosítási igényének.

— — —

Felhasznált irodalom:

- An Introduction to Captive Insurance Management
(Spread Insurance Management Limited, Guernsey)
- Bradford, Michael: Need for captives remains strong
(In. Business Insurance, 1990. március 26.
- Douse, Christine : Setting the Scene
(In. Developments in Captives and the Emerging Markets, Willis Corroon, 1994)
- Kinney, William: The great debate
(In. The Review, 1990 june)
- Lindkvist, Mats: Outward bound
(In. The Review, 1990 june)
- McLeod, Douglas: Onshore captives grow in spite of soft market
(In. Business Insurance, 1990 augusztus 27.)
- Risk Management in Building Construction
(The National Underwriter Company 1976, USA)
- Risk Management in Building Construction
(Georgia Chapter of The Society of Chartered Property and Casualty Underwriters)
- Scotton, Roger: More captive growth seen
(in. Business Insurance, 1990. június 11.
- Williams-Head-Horn-Glendenning: Principles of Risk Management and Insurance
(American Institute for Property and Liability Underwriters, 1981.)

